

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

65 let od podpisu první integrační smlouvy: má Evropská unie budoucnost?

Souhrnná publikace z vědeckopopularizačního semináře
realizovaného v rámci projektu
Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace
(reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0128).
Projekt byl v období 1. 9. 2009–31. 8. 2012 spolufinancován
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky,
od 1. 9. 2012 do 31. 8. 2017
se projekt nachází ve fázi udržitelnosti.

NEWTON College, a. s.
Brno, 8. dubna 2016

OBSAH

65 let od podpisu první integrační smlouvy: má Evropská unie budoucnost?

Souhrnná publikace z vědeckopopularizačního semináře
pořádaného
dne 8. dubna 2016 v Brně, Rašínova 2,
vysokou školou NEWTON College, a. s.

Vědeckopopularizační seminář byl realizován
jako klíčová aktivita projektu
Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace
(reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0128).
Projekt byl v období 1. 9. 2009–31. 8. 2012 spolufinancován
Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky,
od 1. 9. 2012 do 31. 8. 2017 se projekt nachází ve fázi udržitelnosti.

Vydala vysoká škola NEWTON College, a. s.,
Politických vězňů 10, 110 00 Praha 1
ve spolupráci se Vzdělávacím střediskem na podporu demokracie,
Ječná 2, 120 00 Praha 2

Vytiskla tiskárna
SV, spol. s r. o., Na Louži 1/947, Praha 10

1. vydání, Praha 2016

ISBN 978-80-87764-06-0

Předmluva	7
EVROPSKÁ UNIE: CÍLE, REALITA, PERSPEKTIVY	9
(výkladový text k tématu vědeckopopularizačního semináře)	
65 LET OD PODPISU PRVNÍ INTEGRAČNÍ SMLOUVY: MÁ EVROPSKÁ UNIE BUDOUCNOST?	51
(záznam přednášek a diskuse z vědeckopopularizačního semináře)	

PŘEDMLUVA

Dne 18. dubna 1951 byla podepsána první integrační smlouva v rámci novodobých snah o evropskou integraci – Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli. O šest let později následoval podpis dalších dvou integračních smluv – Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství a Smlouvy o založení Evropského společenství pro atomovou energii. Tím byly položeny základy evropského integračního procesu, který pokračuje dodnes.

V roce 1993 došlo k zásadnímu posunu v evropské integraci, když na základě Maastrichtské smlouvy vznikla Evropská unie. V roce 2009 pak vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, která je poslední smlouvou upravující zakládající smlouvy EU a která zakotvila právní subjektivitu Evropské unie. Poslední drobná změna zakládajících smluv EU proběhla v roce 2013.

Za 65 let své existence se evropská integrace obsahově výrazně posunula, k ekonomickým záležitostem postupně přibrala i záležitosti politické. Zároveň došlo k výraznému zvýšení počtu členských států z původních šesti na současných 28. V důsledku toho se měnil charakter evropské integrace, podoba zakládajících smluv EU, pravomoci Evropské unie, kompetence orgánů EU i vztahy mezi členskými státy.

Co je však výsledkem těchto posunů a změn? Jak tyto posuny a změny ovlivňují postavení Evropské unie v globálním ekonomickém a politickém prostředí? Jaké důsledky mají pro konkurenceschopnost Evropské unie a jejích členských států? Jak se odrážejí v dlouhodobém ekonomickém vývoji zemí EU? Pomáhají zmenšovat ekonomické a sociální rozdíly mezi členskými státy Evropské unie, nebo tyto rozdíly přetrvávají, nebo dokonce rostou? Přispívají k efektivnějšímu řešení problémů a krizí, kterým Evropská unie a její členské země čelí, nebo řešení problémů a krizí komplikují, nebo dokonce znemožňují? Jak se odrážejí v celkové bilanci úspěchů a neúspěchů evropské integrace? Zajišťují schopnost Evropské unie fungovat i v budoucnosti?

Všemi výše uvedenými otázkami a problémy se zabýval jednodenní vědecko-popularizační seminář na téma „65 let od podpisu první integrační smlouvy: má Evropská unie budoucnost?“, který se uskutečnil dne 8. dubna 2016 v Brně na vysoké škole NEWTON College, která seminář pořádala. Vědeckopopularizační seminář byl realizován jako klíčová aktivita projektu Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace (reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0128). Projekt byl v období 1. 9. 2009–31. 8. 2012 spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky, od 1. 9. 2012 do 31. 8. 2017 se projekt nachází ve fázi udržitelnosti.

Nositelům uvedeného projektu je NEWTON College. Po odborné stránce realizaci projektu zajišťují ředitel Institutu evropské integrace NEWTON College PhDr. Jiří Malý, Ph.D. a vědečtí pracovníci Institutu evropské integrace NEWTON College Ing. Karel Mráček, CSc., Mgr. Ing. Petr Wawrosz, Ph.D. a Ing. Ivana Dostálová. Jiří Malý v rámci projektu působí jako manažer a vědecký pracovník, Karel Mráček jako vědecký pracovník, Petr Wawrosz jako odborný pracovník a Ivana Dostálová jako lektor.

Výše uvedení členové realizačního týmu projektu a další přednášející na vědecko-popularizačním semináři prezentovali výsledky domácího, zahraničního i svého vlastního výzkumu týkajícího se probírané problematiky. S jejich poznatky a závěry se můžete seznámit prostřednictvím předkládané publikace. Její první část tvoří výkladový text, který je úvodem do tématu probíraného na vědeckopopularizačním semináři. V druhé části publikace jsou pak zaznamenány přednášky a diskuse v dopoledním a odpoledním bloku vědeckopopularizačního semináře. Obsah přednášek a diskusí tematicky navazuje na výkladový text, rozvíjí ho a doplňuje ho o další problémové okruhy.

Další informace o výše uvedeném projektu a jeho výstupech můžete najít na webových stránkách www.eu-vyzkum.eu.

PhDr. Jiří Malý, Ph.D.
manažer projektu

Evropská unie: cíle, realita, perspektivy

Výkladový text k tématu
vědeckopopularizačního semináře

OBSAH VÝKLADOVÉHO TEXTU

Ekonomický vývoj členských zemí EU v podmínkách prohlubující se evropské integrace	13
<i>PhDr. Jiří Malý, Ph.D.</i> , ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
Historie, úspěchy a problémy evropské integrace pohledem práva	32
<i>Mgr. Ing. Petr Wawrosz, Ph.D.</i> , Vysoká škola finanční a správní; Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.	

EKONOMICKÝ VÝVOJ ČLENSKÝCH ZEMÍ EU V PODMÍNKÁCH PROHLUBUJÍCÍ SE EVROPSKÉ INTEGRACE

PhDr. Jiří Malý, Ph.D. – ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.

1. Stále užší integrace, stále užší Unie – cíle zakládajících smluv EU

Zakládající smlouvy EU – Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie – jsou formulovány tak, aby podporovaly neustálé prohlubování evropské integrace. Tímto směrem jsou orientovány rovněž závazné právní akty EU – nařízení, směrnice a rozhodnutí –, které jsou od zakládajících smluv EU odvozeny.

Článek 1 Smlouvy o Evropské unii konstatuje: „*Touto smlouvou zakládají vysoké smluvní strany mezi sebou Evropskou unii (dále jen „Unie“), jíž členské státy svěřují pravomoci k dosažení společných cílů. Tato smlouva představuje novou etapu v procesu vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy, v němž jsou rozhodnutí přijímána co nejotevřeněji a co nejlíže občanům. Unie je založena na této smlouvě a na Smlouvě o fungování Evropské unie (dále jen „Smlouvy“). Tyto dvě smlouvy mají stejnou právní sílu...“* Článek 1 Smlouvy o Evropské unii tedy předpokládá vytváření stále užšího svazku mezi členskými státy EU, tj. stále užší či stále hlubší integraci členských států.

Cíle této neustále se prohlubující evropské integrace jsou definovány v článku 3 Smlouvy o Evropské unii. Odstavec 3 tohoto článku uvádí cíle v ekonomické oblasti, mezi nimi i vysokou konkurenceschopnost ekonomik členských zemí: „*Unie vytváří vnitřní trh. Usiluje o udržitelný rozvoj Evropy, založený na vyváženém hospodářském růstu a na cenové stabilitě, vysoce konkurenceschopném sociálně tržním hospodářství směřujícím k plné zaměstnanosti a společenskému pokroku a na vysokém stupni ochrany a zlepšování kvality životního prostředí. Podporuje vědecký a technický pokrok... Podporuje hospodářskou, sociální a územní soudržnost a solidaritu mezi členskými státy...“* Odstavec 4 článku 3 Smlouvy o Evropské unii pak deklaruje euro jako jednotnou měnu Evropské unie: „*Unie vytváří hospodářskou a měnovou unii, jejíž měnou je euro.*“

Výše uvedené základní charakteristiky a cíle Evropské unie jsou podrobněji rozvedeny ve Smlouvě o fungování Evropské unie. Podle dvou odstavců článku 119 Smlouvy o fungování Evropské unie patří k základům realizace hospodářské politiky v EU úzká koordinace hospodářských politik členských států, vymezení společných cílů, existence jednotné měny euro a provádění jednotné měnové a devizové politiky:

1. Činnosti členských států a Unie ve smyslu článku 3 Smlouvy o Evropské unii zahrnují za podmínek stanovených Smlouvami zavedení hospodářské politiky, která je založena na úzké koordinaci hospodářských politik členských států, na vnitřním trhu a na vymezení společných cílů a která je prováděna v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství s volnou soutěží.
2. Souběžně s tím zahrnují tyto činnosti za podmínek a v souladu s postupy stanovenými Smlouvami jednotnou měnu – euro, jakož i vymezení a provádění jednotné měnové a devizové politiky, jejímž prvořadým cílem je udržet cenovou stabilitu, a aniž je dotčen tento cíl, podporovat obecnou hospodářskou politiku v Unii v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství s volnou soutěží.

Článek 121 Smlouvy o fungování Evropské unie ve svých čtyřech odstavcích definuje hospodářské politiky členských států jako věc společného zájmu a předmět koordinace. Požaduje soulad hospodářských politik členských států s přijatými hlavními směry hospodářských politik EU a zajištění trvalé konvergence hospodářské výkonnosti členských států:

1. Členské státy považují své hospodářské politiky za věc společného zájmu a koordinují je v rámci Rady...
2. Rada přijme na doporučení Komise návrh hlavních směrů hospodářských politik členských států a Unie a podá o tom zprávu Evropské radě. Evropská rada na základě zprávy Rady projedná závěry o hlavních směrech hospodářských politik členských států a Unie. Na základě těchto závěrů podá Rada doporučení, ve kterém budou tyto hlavní směry vymezeny. Rada o svém doporučení informuje Evropský parlament.
3. K zajištění užší koordinace hospodářských politik a trvalé konvergence hospodářské výkonnosti členských států sleduje Rada na základě zpráv předkládaných Komisí hospodářský vývoj v každém členském státě a v Unii, jakož i soulad hospodářských politik s hlavními směry uvedenými v odstavci 2, a pravidelně provádí celkové hodnocení. Pro účely tohoto mnohostranného dohledu poskytují členské státy Komisi informace o důležitých opatřeních v oblasti své hospodářské politiky, jakož i další informace, které považují za nezbytné.
4. Zjistí-li se na základě postupu uvedeného v odstavci 3, že hospodářské politiky členského státu nejsou v souladu s hlavními směry uvedenými v odstavci 2 nebo že by mohly ohrozit řádné fungování hospodářské a měnové unie, může se Komise na dotčený členský stát obrátit s varováním. Rada může na doporučení Komise podat dotčenému členskému státu nezbytná doporučení. Rada může na návrh Komise rozhodnout o zveřejnění svých doporučení...

Článek 126 Smlouvy o fungování Evropské unie ve svých jednotlivých odstavcích specifikuje pravidla pro rozpočtový dohled nad členskými zeměmi Evropské unie. Formuluje kritéria, jejichž prostřednictvím se kontroluje dodržování rozpočtové kázně v členských zemích, stejně jako postupy při vzniku nadměrného schodku veřejných financí v členských státech EU, včetně možnosti uvalení sankcí na státy s nadměrným schodkem:

1. Členské státy se vyvarují nadměrných schodků veřejných financí.
2. Komise sleduje vývoj rozpočtové situace a výši veřejného dluhu v členských státech, aby bylo možno zjistit závažné chyby. Zkoumá zejména dodržování rozpočtové kázně na základě těchto dvou kritérií:
 - a) zda poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu nepřekračuje referenční hodnotu, ledaže by buď poměr podstatně a nepřetržitě klesal a dosáhl úrovně, která se blíží referenční hodnotě, nebo by překročení referenční hodnoty bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstával blízko k referenční hodnotě;
 - b) zda poměr veřejného dluhu k hrubému domácímu produktu nepřekračuje referenční hodnotu, ledaže se poměr dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k referenční hodnotě.
 Referenční hodnoty jsou stanoveny v Protokolu o postupu při nadměrném schodku připojeném ke Smlouvám.
3. Nesplňuje-li členský stát požadavky podle jednoho nebo žádného z těchto kritérií, Komise vypracuje zprávu...
5. Usoudí-li Komise, že v členském státě existuje nebo může vzniknout nadměrný schodek, předloží stanovisko dotyčnému členskému státu a informuje o tom Radu.
6. Rada na návrh Komise a po zvážení všech připomínek, které dotčený členský stát případně učiní, rozhodne po celkovém zhodnocení, zda existuje nadměrný schodek.
7. Rozhodne-li Rada podle odstavce 6, že nadměrný schodek existuje, přijme bez zbytečného odkladu na doporučení Komise doporučení, která podá dotyčnému členskému státu, aby tento členský stát mohl ve stanovené lhůtě tuto situaci ukončit. S výhradou odstavce 8 nebudou tato doporučení zveřejněna.
8. Zjistí-li Rada, že ve stanovené lhůtě nebyla na její doporučení přijata žádná účinná opatření, může svá doporučení zveřejnit.
9. Nenasleduje-li členský stát ani poté doporučení Rady, může Rada rozhodnout o výzvě členskému státu, aby v určité lhůtě učinil opatření ke snížení schodku, která Rada považuje za nezbytná pro nápravu situace. V takovém případě může Rada žádat dotčený členský stát, aby podle zvláštního harmonogramu předkládal zprávy za účelem posouzení jeho úsilí o nápravu.
11. Pokud se členský stát nepodřídí rozhodnutí přijatému podle odstavce 9, může Rada rozhodnout, že použije nebo případně zesílí jedno nebo více z následujících opatření:
 - požádá dotčený členský stát, aby před vydáním obligací a jiných cenných papírů zveřejnil dodatečné informace, které Rada určí,
 - vyzve Evropskou investiční banku, aby přehodnotila svou úvěrovou politiku vůči dotyčnému členskému státu,
 - požádá dotčený členský stát, aby uložil neúročný vklad v přiměřené výši u Unie, dokud nebude podle názoru Rady nadměrný schodek napraven,
 - uloží pokuty v přiměřené výši.
 Předseda Rady informuje Evropský parlament o přijatých rozhodnutích.

Skutečnost, že zakládající smlouvy EU i od nich odvozené závazné právní akty EU jsou orientovány na neustálé prohlubování evropské integrace, má zásadní důsledky. Pokud se v Evropské unii a v jejích členských státech objeví závažné problémy či krize, jejich řešení se hledá nikoli primárně na úrovni jednotlivých členských států, ale především na úrovni Evropské unie. Orgány Evropské unie a obvykle i většina členských států EU hledá řešení problémů a krizí v dalším prohlubování evropské integrace a v dalším posilování pravomocí orgánů Evropské unie. Odpovědí na problémy a krize jsou okřídlené fráze typu „evropské řešení“ nebo „více Evropy“.

2. Pomohla užší integrace EU vyřešit dluhovou krizi?

Například při řešení dluhové krize, která od roku 2010 postupně zasáhla pět členských států eurozóny – Řecko, Irsko, Portugalsko, Španělsko a Kypr –, byla hned od počátku vyloučena možnost vystoupení těchto problémových zemí z měnové unie. To by totiž představovalo dezintegrační krok, který by byl v rozporu se zněním zakládajících smluv EU i s politikou orgánů Evropské unie. Představitel jednoho z těchto orgánů, tehdejší člen Evropské komise zodpovědný za hospodářské a měnové záležitosti Joaquín Almunia, na Světovém ekonomickém fóru v Davosu koncem ledna 2010 na dotaz, zda existuje možnost, že Řecko vystoupí z eurozóny, odpověděl: „V žádném případě. Bylo by šílené snažit se řešit problémy, které má Řecko, mimo eurozónu.“¹

Opatření k řešení dluhové krize naopak zahrnovala změny práva EU, které dále prohlubovaly evropskou integraci. V květnu 2013 vstoupila v účinnost novelizace jedné ze zakládajících smluv EU, konkrétně článku 136 Smlouvy o fungování Evropské unie, která právně zakotvila fungování stálého záchranného mechanismu pro poskytování finanční pomoci členským zemím eurozóny v problémech – Evropského mechanismu stability. Již předtím přitom byly ke stejnému účelu vytvořeny dva dočasné záchranné mechanismy. Celkově byla pět zemím eurozóny postiženým dluhovou krizí poskytnuta finanční pomoc ve výši 498,2 mld. eur.

Dále byly přijaty nové právní akty EU – nařízení a směrnice – k posílení rozpočtového a makroekonomického dohledu nad zeměmi eurozóny a k prohloubení koordinace jejich hospodářských politik. V prosinci 2011 vstoupil v účinnost tzv. six pack, soubor pěti nařízení a jedné směrnice EU, jímž byl novelizován Pakt stability a růstu, zpřísněn rozpočtový dohled nad zeměmi eurozóny a zaveden makroekonomický dohled pro členské státy EU. V květnu 2013 vstoupil v účinnost soubor dvou nařízení EU zvaný two pack, který dále zpřísnil pravidla pro členské státy eurozóny nacházející se v postupu při nadměrném schodku a čerpající

Tabulka 1 **Veřejný dluh pěti členských zemí eurozóny, které zasáhla dluhová krize, v letech 2007–2015 (v % HDP)**

Země	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 ^{*)}
Řecko	103,1	109,4	126,7	146,2	172,0	159,4	177,0	178,6	179,0
Portugalsko	68,4	71,7	83,6	96,2	111,4	126,2	129,0	130,2	129,1
Kypr	53,9	45,1	53,9	56,3	65,8	79,3	102,5	108,2	108,4
Španělsko	35,5	39,4	52,7	60,1	69,5	85,4	93,7	99,3	100,7
Irsko	23,9	42,4	61,8	86,8	109,3	120,2	120,0	107,5	98,4

^{*)} prognóza podle European Economic Forecast – Winter 2016
Pramen: European Economic Forecast – Winter 2016; Eurostat

finanční pomoc ze záchranných mechanismů eurozóny. Od roku 2014 jsou pak realizovány další kroky prohlubující evropskou integraci – je vytvářena bankovní unie a unie kapitálových trhů.

Přes realizaci výše uvedených opatření prohlubujících evropskou integraci ve fiskální a dalších oblastech však nelze považovat dluhovou krizi v uvedených pěti zemích eurozóny za vyřešenou. V roce 2015 totiž měly všechny tyto země vyšší veřejný dluh než v době, kdy v nich dluhová krize vypukla a kdy začala být zaváděna protikrizová opatření (viz tabulka 1).

Jediným státem z této pětky, který se podle dostupných údajů pravděpodobně nachází na cestě k překonání dluhové krize, je Irsko. Veřejný dluh Irska se zpětinásobil z předkrizové úrovně 23,9 % HDP na 120 % HDP v letech 2012–2013, avšak od roku 2014 významně klesá. V roce 2015 se irský veřejný dluh snížil na 98,4 % HDP, což je ale stále čtyřnásobek předkrizové úrovně.

V Portugalsku se nárůst veřejného dluhu zastavil, avšak nedochází k jeho významnému snižování jako v Irsku. Veřejný dluh Portugalska v roce 2015 poklesl oproti roku 2014 jen velmi mírně na 129,1 % HDP, a zůstává tak téměř dvojnásobný v porovnání s předkrizovou úrovní.

V Řecku, na Kypru a ve Španělsku se veřejný dluh navzdory realizovaným protikrizovým opatřením stále zvyšuje. Řecký veřejný dluh se z předkrizové úrovně 103,1 % HDP zvýšil na 179 % HDP v roce 2015, což je nejvyšší úroveň ze všech zemí eurozóny. Veřejný dluh Kypru vzrostl oproti hodnotám dosahovaným před krizí dvojnásobně na 108,4 % HDP v roce 2015, veřejný dluh Španělska se pak v porovnání s předkrizovou úrovní zvýšil téměř trojnásobně na 100,7 % HDP v roce 2015.

¹ Eurokomisař: Řecko a státní bankrot? To v eurozóně nepřipadá v úvahu. <http://ekonomika.ihned.cz>, 29. 1. 2010.

3. Je stále integrovanější EU i stále více konkurenceschopná?

Vraťme se k článku 3 odstavci 3 Smlouvy o Evropské unii, který jako jeden z cílů EU v ekonomické oblasti uvádí vysoce konkurenceschopné hospodářství. Daří se v procesu prohlubování evropské integrace zvyšovat, respektive udržovat vysokou konkurenceschopnost ekonomik Evropské unie a jejích členských států?

Metodika měření a hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik států má své slabé stránky, přesto je posuzování a porovnávání konkurenceschopnosti ekonomik v posledních 25 letech důležitou součástí tvorby hospodářských politik jednotlivých zemí i nadnárodních integračních celků, jako je Evropská unie. Věnují mu značnou pozornost vlády států, orgány Evropské unie i mezinárodní ekonomické instituce. Řada mezinárodních ekonomických institucí pak hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik přímo provádí.

Základem hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik je sledování a vyhodnocování řady kritérií konkurenceschopnosti pro jednotlivé země. Na základě toho jsou pak sestavovány různé žebříčky či pořadí konkurenceschopnosti států. Kritéria konkurenceschopnosti jsou dvojího typu – jednak tvrdá kritéria, tj. statistická data za každou sledovanou zemi, jednak měkká kritéria, tedy hodnocení sledovaných zemí prostřednictvím výpovědí respondentů. Těmito respondenty jsou ekonomičtí odborníci z univerzit a výzkumných institucí, ale také investoři, manažeři a další představitelé podnikatelského sektoru.

Mezi nejznámější a nejrespektovanější souhrnná hodnocení konkurenceschopnosti zemí patří Global Competitiveness Index konstruovaný a každoročně vydávaný Světovým ekonomickým fórem (World Economic Forum – WEF) v publikaci s názvem *The Global Competitiveness Report*. Toto hodnocení konkurenceschopnosti je velmi rozsáhlé, například pro období 2014–2015 Světové ekonomické fórum posuzovalo 144 zemí na základě 114 kritérií. Většinu kritérií přitom tvoří kritéria měkká – v hodnocení pro období 2014–2015 bylo použito 34 tvrdých kritérií (30 %), avšak 80 měkkých (70 %), každou zemi hodnotilo v průměru 92 respondentů.

Vlády států si nemohou dovolit výsledky hodnocení konkurenceschopnosti ignorovat, protože jsou rozsáhle publikovány a rozebírány, a tím získávají na značném významu – jsou jakousi ekonomickou vizitkou jednotlivých zemí. To vede k soutěži mezi státy o co nejlepší umístění v žebříčkách konkurenceschopnosti, o co nejvyšší konkurenceschopnost, a to i v rámci integračních celků, jako je Evropská unie. Celá tato konstrukce vytváření, metodiky a prezentace hodnocení konkurenceschopnosti států pak vede k tomu, že vlády států jsou pod tlakem názorů a zájmů respondentů-hodnotitelů, které prostřednictvím měkkých kritérií vstupují do výsledků hodnocení konkurenceschopnosti i do následné tvorby hospodářských politik států.

Přes výše uvedené nedostatky zveřejňovaných hodnocení konkurenceschopnosti budeme respektovat jejich široký dosah a významný vliv na utváření hospo-

dářských politik států. Mají tedy Evropská unie a její členské země vysoce konkurenceschopné ekonomiky? Najít odpověď na tuto otázku nám pomůže pohled do tabulky 2, která porovnává umístění členských států EU a dalších vybraných zemí v celkovém pořadí konkurenceschopnosti států podle Global Competitiveness Index v letech 2004–2016.

Z tabulky 2 je patrné, že nelze hovořit o vysoce konkurenceschopném hospodářství Evropské unie jako celku. Existují totiž značné rozdíly v úrovni konkurenceschopnosti ekonomik jednotlivých členských států EU. V hodnocení konkurenceschopnosti pro období 2015–2016 se mezi deseti nejlepšími zeměmi světa umístilo pět členských států EU – Německo a Nizozemsko na 4. a 5. místě, Finsko, Švédsko a Velká Británie na 8., 9. a 10. pozici – a pět zemí mimo Evropskou unii – Švýcarsko, Singapur a USA na 1., 2. a 3. místě, Japonsko a zvláštní čínská administrativní oblast Hongkong na 6. a 7. příčce. Povšimněme si, že mezi deseti nejvíce konkurenceschopnými zeměmi světa se nacházejí pouze tři země eurozóny (Německo, Nizozemsko, Finsko), zbylé dvě země EU v první světové desítce mají své národní měny (Švédsko, Velká Británie). Zároveň platí, že tato nejvíce konkurenceschopná pětice zemí EU pochází ze severozápadní části Evropské unie.

Dalších šest zemí EU v pořadí podle konkurenceschopnosti pochází také ze severozápadní části Evropské unie – jedná se o Dánsko (12. místo na světě), Belgie a Lucembursko (19. a 20. místo na světě), Francii, Rakousko a Irsko (22., 23. a 24. příčka ve světovém žebříčku).

Až na dalších pozicích se nacházejí jižní země EU a nové členské státy Evropské unie. Z nich se nejlépe umístily Estonsko a Česká republika (30. a 31. příčka), následované Španělskem, Litvou a Portugalskem (33., 36. a 38. místo). Ještě níže v žebříčku nalezneme Polsko, Itálii, Lotyšsko a Maltu (41., 43., 44. a 48. příčka), Rumunsko, Bulharsko a Slovinsko (53., 54. a 59. pozice) a dále Maďarsko, Kypr a Slovensko (63., 65. a 67. příčka). Nejméně konkurenceschopnými zeměmi Evropské unie jsou Chorvatsko a Řecko, které se nacházejí na 77. a 81. místě na světě.

Jak nejvíce konkurenceschopná země EU (Německo), tak nejméně konkurenceschopná země EU (Řecko) jsou členskými státy eurozóny. Tyto dvě země nacházející se na 4. a 81. místě světového žebříčku konkurenceschopnosti jsou spojeny jednotnou měnou, jednotnou měnovou politikou, bankovní uníí a jsou rovněž v schengenském prostoru pro volný pohyb osob. Německo a Řecko tedy patří do skupiny nejlépe integrovaných států EU, přesto jsou jejich úrovně konkurenceschopnosti extrémně rozdílné. Kromě Řecka vykazují mnohem nižší úroveň konkurenceschopnosti než Německo i další země eurozóny – především Slovinsko, Kypr a Slovensko.

Ještě závažnější zjištění je, že zatímco nejvíce konkurenceschopné státy EU dlouhodobě udržují svou pozici na předních příčkách světového žebříčku, umístění nejméně konkurenceschopných států EU se dlouhodobě dále spíše zhoršuje. Pětice nejvíce konkurenceschopných zemí EU (Německo, Nizozemsko, Fin-

Tabulka 2 Umístění členských států EU a dalších vybraných zemí v celkovém pořadí konkurenceschopnosti států podle Global Competitiveness Index v letech 2004–2016

Země	Global Competitiveness Index, pořadí země v uvedeném období											
	2004–2005	2005–2006	2006–2007	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2012–2013	2013–2014	2014–2015	2015–2016
Švýcarsko	4.	4.	1.	2.	2.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	1.
Singapur	7.	5.	5.	7.	5.	3.	3.	2.	2.	2.	2.	2.
USA	1.	1.	6.	1.	1.	2.	4.	5.	7.	5.	3.	3.
Německo	6.	6.	8.	5.	7.	7.	5.	6.	6.	4.	5.	4.
Nizozemsko	12.	11.	9.	10.	8.	10.	8.	7.	5.	8.	8.	5.
Japonsko	10.	10.	7.	8.	9.	8.	6.	9.	10.	9.	6.	6.
Hongkong (Čína)	8.	14.	11.	12.	11.	11.	11.	11.	9.	7.	7.	7.
Finsko	2.	2.	2.	6.	6.	6.	7.	4.	3.	3.	4.	8.
Švédsko	5.	7.	3.	4.	4.	4.	2.	3.	4.	6.	10.	9.
Velká Británie	9.	9.	10.	9.	12.	13.	12.	10.	8.	10.	9.	10.
Norsko	14.	17.	12.	16.	15.	14.	14.	16.	15.	11.	11.	11.
Dánsko	3.	3.	4.	3.	3.	5.	9.	8.	12.	15.	13.	12.
Kanada	15.	13.	16.	13.	10.	9.	10.	12.	14.	14.	15.	13.
Tchaj-wan	11.	8.	13.	14.	17.	12.	13.	13.	13.	12.	14.	15.
Belgie	19.	20.	20.	20.	19.	18.	19.	15.	17.	17.	18.	19.
Lucembursko	21.	24.	22.	25.	25.	21.	20.	23.	22.	22.	19.	20.
Francie	17.	12.	18.	18.	16.	16.	15.	18.	21.	23.	23.	22.
Rakousko	18.	15.	17.	15.	14.	17.	18.	19.	16.	16.	21.	23.
Irsko	27.	21.	21.	22.	22.	25.	29.	29.	27.	28.	25.	24.

Tabulka 2 (pokračování)

Země	Global Competitiveness Index, pořadí země v uvedeném období											
	2004–2005	2005–2006	2006–2007	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2012–2013	2013–2014	2014–2015	2015–2016
Estonsko	24.	26.	25.	27.	32.	35.	33.	33.	34.	32.	29.	30.
Česká republika	38.	29.	29.	33.	33.	31.	36.	38.	39.	46.	37.	31.
Španělsko	34.	28.	28.	29.	29.	33.	42.	36.	36.	35.	35.	33.
Litva	39.	34.	40.	38.	44.	53.	47.	44.	45.	48.	41.	36.
Portugalsko	40.	31.	34.	40.	43.	43.	46.	45.	49.	51.	36.	38.
Polsko	72.	43.	48.	51.	53.	46.	39.	41.	41.	42.	43.	41.
Itálie	56.	38.	42.	46.	49.	48.	48.	43.	42.	49.	49.	43.
Lotyšsko	44.	39.	36.	45.	54.	68.	70.	64.	55.	52.	42.	44.
Malta	42.	44.	39.	56.	52.	52.	50.	51.	47.	41.	47.	48.
Rumunsko	57.	67.	68.	74.	68.	64.	67.	77.	78.	76.	59.	53.
Bulharsko	70.	61.	72.	79.	76.	76.	71.	74.	62.	57.	54.	54.
Slovinsko	35.	30.	33.	39.	42.	37.	45.	57.	56.	62.	70.	59.
Maďarsko	46.	35.	41.	47.	62.	58.	52.	48.	60.	63.	60.	63.
Kypr	52.	41.	46.	55.	40.	34.	40.	47.	58.	58.	58.	65.
Slovensko	41.	36.	37.	41.	46.	47.	60.	69.	71.	78.	75.	67.
Chorvatsko	79.	64.	51.	57.	61.	72.	77.	76.	81.	75.	77.	77.
Řecko	51.	47.	47.	65.	67.	71.	83.	90.	96.	91.	81.	81.

Pramen: The Global Competitiveness Report 2004–2005; The Global Competitiveness Report 2005–2006; The Global Competitiveness Report 2006–2007; The Global Competitiveness Report 2007–2008; The Global Competitiveness Report 2008–2009; The Global Competitiveness Report 2009–2010; The Global Competitiveness Report 2010–2011; The Global Competitiveness Report 2011–2012; The Global Competitiveness Report 2012–2013; The Global Competitiveness Report 2013–2014; The Global Competitiveness Report 2014–2015; The Global Competitiveness Report 2015–2016

sko, Švédsko a Velká Británie) se po celé nebo převážnou část sledovaného období 2004–2016 nacházela mezi deseti nejvíce konkurenceschopnými státy světa. Naopak umístění Slovinska se zhoršilo z 35. a 30. pozice v období 2004–2005 a 2005–2006 na 59. příčku v období 2015–2016, Kypr poklesl z 52. a 41. místa v období 2004–2005 a 2005–2006 na 65. místo v období 2015–2016 a Slovensko kleslo ze 41. a 36. místa v období 2004–2005 a 2005–2006 na 67. příčku v období 2015–2016. Rovněž umístění Řecka se v čase zhoršilo, a sice z 51. a 47. pozice v období 2004–2005 a 2005–2006 na 81. příčku v období 2015–2016.

Hodnocení konkurenceschopnosti zemí podle Global Competitiveness Index, které provádí Světové ekonomické fórum, tedy neindikuje vysokou konkurenceschopnost hospodářství Evropské unie jako celku. Vysoce konkurenceschopné ekonomiky mají pouze některé členské státy EU, jiné země EU vykazují konkurenceschopnost nižší. Mezi členskými státy Evropské unie tak existují významné rozdíly v konkurenceschopnosti, v některých případech jsou tyto rozdíly dokonce velmi rozsáhlé a dále se zvětšují. I země s tak velkými a rostoucími rozdíly v konkurenceschopnosti jsou však členy úzce integrované eurozóny.

K porovnání konkurenceschopnosti členských států EU však můžeme využít i jiné indikátory než Global Competitiveness Index. Jedním z nich může být například ukazatel vnější ekonomické (ne)rovnováhy státu – saldo běžného účtu platební bilance. Zjednodušeně můžeme říci, že čím je země více konkurenceschopná, tím lepší má saldo běžného účtu, naopak čím je země méně konkurenceschopná, tím horší má saldo běžného účtu. Nejvíce konkurenceschopné země tedy obvykle mívají vysoce přebytkové běžné účty, nejméně konkurenceschopné země pak silně deficitní běžné účty. Neplatí to však za každých podmínek. Například ve státech, které procházejí silnou hospodářskou recesí, může snížení poptávky vyvolat výrazný pokles dovozů, a tedy i zlepšení salda běžného účtu, které však automaticky neindikuje zlepšení konkurenceschopnosti země.

Jaká je situace v členských státech Evropské unie? Vývoj jejich salda běžného účtu platební bilance v letech 2007–2014 ukazuje tabulka 3. V roce 2014 měly nejlepší saldo běžného účtu mezi zeměmi EU Nizozemsko a Německo, konkrétně se jednalo o přebytky 10,6 % HDP a 7,8 % HDP. Německo a Nizozemsko jsou zároveň dvě nejvíce konkurenceschopné země EU podle Global Competitiveness Index, jak jsme již uvedli výše. Vysoké přebytky běžného účtu měly v roce 2014 rovněž Dánsko (7,7 % HDP), Slovinsko (6,5 % HDP), Lucembursko (5,5 % HDP) a Švédsko (4,9 % HDP), přičemž Švédsko, Dánsko a Lucembursko patří také do skupiny nejvíce konkurenceschopných států EU podle Global Competitiveness Index.

Naopak nejhorší saldo běžného účtu měly v roce 2014 mezi zeměmi EU Řecko (schodek 3 % HDP), Kypr (deficit 4,6 % HDP) a Velká Británie (schodek 5,1 % HDP). Kypr a Řecko zároveň patří mezi státy EU s nejnižší úrovní konkurenceschopnosti podle Global Competitiveness Index.

Pro porovnání uvedme, že Česká republika vykazovala v roce 2014 schodek běžného účtu platební bilance ve výši 2 % HDP. Švýcarsko, které není členem Evropské unie a zároveň je podle Global Competitiveness Index nejkonkurenceschopnější zemí světa, má dlouhodobě lepší saldo běžného účtu než kterákoliv členská země EU – v roce 2014 se konkrétně jednalo o přebytek 11,5 % HDP.

Rozdíly v úrovni salda běžného účtu platební bilance mezi zeměmi EU se v průběhu sledovaného období 2007–2014 zmenšily, zejména díky snížení či odstranění původně velmi rozsáhlých deficitů běžného účtu u řady členských států EU, v některých zemích ale došlo ke zhoršení salda běžného účtu (například v Rakousku, Finsku, Francii nebo Velké Británii). Přes tento vývoj jsou rozdíly mezi zeměmi EU stále značné, v Evropské unii najdeme státy s vysokými přebytky i deficity běžného účtu. I takto rozdílné země jsou přitom úzce integrovány v rámci eurozóny.

4. Pomohlo prohlubování evropské integrace zajistit trvalou konvergenci hospodářské výkonnosti členských států EU?

Nyní se vrátíme k článku 121 odstavci 3 Smlouvy o fungování Evropské unie, který požaduje zajištění trvalé konvergence hospodářské výkonnosti členských států. Daří se v procesu prohlubování evropské integrace hospodářskou výkonnost členských zemí EU sblížovat?

K nalezení odpovědi na tuto otázku budeme sledovat vývoj ukazatele ekonomické úrovně států, kterým je hrubý domácí produkt na obyvatele v paritě kupní síly. Hodnoty tohoto indikátoru pro jednotlivé členské státy Evropské unie v období 2007–2014 jsou uvedeny v tabulce 4.

Z tabulky 4 je zřejmé, že v úrovni HDP na obyvatele v paritě kupní síly existují mezi členskými zeměmi EU značné rozdíly. V roce 2014 mělo nejvyšší ekonomickou úroveň ze zemí Evropské unie Lucembursko, jeho HDP na obyvatele dosahoval 266 % průměru EU. Nejnižší HDP na obyvatele mezi zeměmi Evropské unie vykazovalo Bulharsko s hodnotou 47 % průměru EU, tedy téměř šestkrát nižší než Lucembursko. Jestliže porovnáme pouze státy eurozóny, v roce 2014 mělo nejvyšší HDP na obyvatele opět Lucembursko s úrovní 266 % průměru EU, nejnižší HDP na obyvatele pak zaznamenalo Lotyšsko s hodnotou 64 % průměru EU, tj. čtyřikrát nižší než Lucembursko.

Ostatní země Evropské unie, respektive eurozóny se pohybovaly mezi těmito krajními hodnotami. Deset z nich (Irsko, Nizozemsko, Rakousko, Dánsko, Německo, Švédsko, Belgie, Finsko, Velká Británie a Francie) vykazovalo v roce 2014 HDP na obyvatele vyšší než průměr EU (od 134 % průměru EU v případě Irska po 107 % průměru EU v případě Francie), zbylé státy měly HDP na obyvatele nižší než průměr Evropské unie (od 96 % průměru EU v případě Itálie po 55 % průměru EU v případě Rumunska).

Tabulka 3 Saldo běžného účtu platební bilance členských států EU a dalších vybraných zemí v letech 2007–2014 (v % HDP)

Země	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nizozemsko	6,7	4,3	5,2	7,4	9,1	10,2	11,0	10,6
Německo	7,4	6,2	5,9	6,4	6,8	7,2	6,7	7,8
Dánsko	1,4	2,9	3,4	5,8	5,9	5,7	7,1	7,7
Slovinsko	-4,2	-5,4	-0,5	-0,1	0,4	2,1	3,9	6,5
Lucembursko	10,1	5,4	7,3	7,7	6,6	6,1	5,7	5,5
Švédsko	9,3	9,1	6,2	6,3	6,1	6,5	5,5	4,9
Malta	-6,2	-4,8	-8,9	-6,0	-0,8	1,3	3,6	3,9
Litva	-14,4	-12,9	3,7	0,1	-3,7	-0,9	1,4	3,9
Irsko	-5,3	-5,6	-2,3	1,1	1,2	-1,5	3,1	3,6
Maďarsko	-7,3	-7,3	-0,2	0,2	0,4	1,6	3,9	2,2
Rakousko	3,5	4,9	2,7	3,4	1,6	1,7	2,1	2,1
Itálie	-1,3	-2,9	-1,9	-3,4	-3,0	-0,4	0,9	2,0
Estonsko	-15,9	-9,2	2,7	2,8	1,8	-2,3	0,4	1,3
Chorvatsko	-7,1	-8,7	-4,9	-0,8	-0,8	0,5	1,6	1,1
Španělsko	-10,0	-9,6	-4,8	-4,5	-3,7	-0,4	1,5	1,0
Belgie	1,9	-1,3	-0,6	1,9	-1,1	1,4	1,0	0,8
Bulharsko	-25,2	-23,1	-8,9	-1,5	0,1	-3,0	-0,5	0,7

Tabulka 3 (pokračování)

Země	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Portugalsko	-10,1	-12,6	-10,9	-10,6	-7,0	-2,0	0,7	0,3
Rumunsko	-13,4	-11,6	-4,2	-4,4	-4,5	-4,3	-0,6	-0,4
Slovensko	-5,3	-6,2	-2,6	-3,7	-3,8	0,2	0,7	-0,8
Finsko	4,3	2,6	1,8	1,5	-1,5	-1,9	-1,7	-0,9
Polsko	-6,2	-6,6	-3,9	-5,1	-5,0	-3,3	-0,5	-1,3
Česká republika	-4,3	-2,1	-2,4	-3,9	-2,7	-2,2	-1,1	-2,0
Lotyšsko	-22,4	-13,2	8,6	2,9	-2,1	-3,5	-2,1	-2,0
Francie	-1,0	-1,7	-1,3	-1,3	-1,8	-2,9	-2,6	-2,3
Řecko	-14,6	-14,9	-11,2	-10,1	-9,9	-4,2	-2,2	-3,0
Kypr	-11,7	-15,6	-10,7	-9,8	-3,4	-5,6	-4,5	-4,6
Velká Británie	-2,4	-0,8	-1,2	-3,0	-1,3	-3,3	-4,5	-5,1
Eurozóna	0,1	-1,5	-0,1	0,1	0,1	1,3	2,0	2,4
Evropská unie	-1,1	-2,2	-0,7	-0,5	-0,3	0,6	1,0	0,8
Švýcarsko	:	14,6	12,6	15,1	10,2	10,2	14,7	11,5
Norsko	13,9	17,5	13,1	12,2	13,5	14,3	10,6	8,8
Japonsko	4,9	3,3	2,9	3,7	2,0	1,1	0,7	0,5
USA	-4,9	-4,6	-2,6	-3,2	-3,0	-2,9	-2,4	-2,3

Pramen: Economic Forecast – Spring 2009; European Economic Forecast – Spring 2012; European Economic Forecast – Spring 2013; European Economic Forecast – Spring 2014; European Economic Forecast – Spring 2015; European Economic Forecast – Winter 2016; Eurostat

Tabulka 4 HDP na obyvatele v paritě kupní síly členských států EU a dalších vybraných zemí v letech 2007–2014
(v %, EU-28 = 100 %)

Země	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lucembursko	260	256	248	254	263	259	265	266
Irsko	147	132	129	130	132	132	132	134
Nizozemsko	137	139	137	135	134	133	133	131
Rakousko	123	124	126	126	128	131	131	130
Dánsko	121	123	122	126	126	126	127	125
Německo	116	116	115	119	122	122	122	124
Švédsko	127	126	123	126	127	127	125	123
Belgie	115	114	116	119	119	121	120	119
Finsko	118	120	116	115	117	116	113	110
Velká Británie	118	114	112	108	106	107	108	109
Francie	107	106	108	108	108	107	109	107
Itálie	105	105	105	104	103	101	98	96
Španělsko	103	102	101	97	94	92	91	91
Česká republika	84	81	83	81	83	82	83	85
Malta	78	81	84	86	84	84	85	84
Slovensko	87	89	85	83	83	81	81	83
Kypr	100	105	106	103	96	91	84	82

Tabulka 4 (pokračování)

Země	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Portugalsko	79	79	81	81	78	77	77	78
Slovensko	67	72	71	73	73	75	76	77
Estonsko	68	68	62	63	69	74	75	76
Litva	61	63	56	60	65	70	73	75
Řecko	92	94	95	87	77	74	74	73
Maďarsko	61	63	64	65	65	65	67	68
Polsko	53	54	59	62	64	67	67	68
Lotyšsko	60	60	53	52	56	60	62	64
Chorvatsko	61	63	62	59	60	60	59	59
Rumunsko	42	48	49	50	51	54	54	55
Bulharsko	41	44	45	45	45	46	46	47
Eurozóna	108	108	108	108	108	107	107	107
Evropská unie	100	100	100	100	100	100	100	100
Norsko	179	188	174	177	182	187	185	178
Švýcarsko	148	152	154	154	158	163	164	162
USA	151	146	145	145	144	147	147	148
Japonsko	105	101	98	102	99	102	102	100

Pramen: Eurostat

Česká republika byla v roce 2014 se svou ekonomickou úrovní na 14. místě mezi 28 členskými státy Evropské unie, její HDP na obyvatele dosahoval hodnoty 85 % průměru EU. Horší ekonomickou úroveň než Česká republika měly všechny nové členské země přijaté do EU v letech 2004–2013 a také Portugalsko a Řecko.

Důležité zjištění rovněž je, že ve sledovaném období 2007–2014 nedošlo obecně ke sblížení (konvergenci) ekonomické úrovně členských zemí Evropské unie, respektive eurozóny. HDP na obyvatele se ve sledovaném období u některých členských států přiblížil k průměru EU, u jiných členských států však došlo k jeho oddálení od průměru Evropské unie.

Významného zlepšení ukazatele HDP na obyvatele a jeho přiblížení k průměru EU dosáhla v letech 2007–2014 většina nových členských zemí Evropské unie (Malta, Slovensko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Maďarsko, Rumunsko a Bulharsko). Výrazně se ale také zvýšil HDP na obyvatele několika starých členských zemí EU, které však již měly na začátku sledovaného období hodnotu tohoto ukazatele vyšší než průměr EU, takže došlo k dalšímu zvětšení jejich předstihu před průměrem Evropské unie. V letech 2007–2014 tak vzrostl HDP na obyvatele Lucemburska z 260 % na 266 % průměru EU, Rakouska ze 123 % na 130 % průměru EU a Německa ze 116 % na 124 % průměru EU.

Největší zhoršení ukazatele HDP na obyvatele zaznamenaly některé země eurozóny, které byly postiženy dluhovou krizí nebo čelily delší hospodářské recesi. V letech 2007–2014 poklesl HDP na obyvatele Španělska ze 103 % na 91 % průměru EU, Kypru ze 100 % na 82 % průměru EU a Řecka z 92 % na 73 % průměru EU. V uvedeném období se snížil rovněž HDP na obyvatele Finska ze 118 % na 110 % průměru EU, Itálie ze 105 % na 96 % průměru EU a Slovinska z 87 % na 83 % průměru EU.

HDP na obyvatele České republiky se nejprve v letech 2007–2010 snížil z 84 % na 81 % průměru EU, následně však do roku 2014 vzrostl na 85 % průměru EU. Díky tomu se zlepšilo umístění České republiky v pořadí zemí Evropské unie podle tohoto ukazatele. Ještě v roce 2009 byla Česká republika v úrovni HDP na obyvatele na 18. místě mezi členskými státy Evropské unie, do roku 2014 se však posunula na 14. příčku. Během pěti let tak Česká republika svou ekonomickou úrovní předstihla čtyři státy eurozóny – Slovinsko, Maltu, Kypr a Řecko.

Pro porovnání uveďme ještě ekonomickou úroveň některých zemí mimo Evropskou unii. Norsko mělo v roce 2014 HDP na obyvatele ve výši 178 % průměru EU, Švýcarsko na úrovni 162 % průměru EU a Spojené státy americké ve výši 148 % průměru EU. Japonsko se nacházelo přesně na průměru Evropské unie (100 %).

Z výše uvedených srovnání plyne, že stále užší integrace nedokáže zajistit trvalou konvergenci hospodářské výkonnosti členských států EU. V úzce integrované eurozóně došlo mezi řadou členských zemí ke zvětšení rozdílů v ekonomické úrovni, tj. k divergenci. Naopak Česká republika a některé další země Evropské

unie dokázaly svou ekonomickou úroveň zlepšit a přiblížit k průměru EU, i když mají své národní měny, a tak patří do skupiny méně integrovaných států Evropské unie.

5. Chce EU „více Evropy“, nebo řešení problémů členských států?

Orgány Evropské unie a obvykle i většina členských států EU hledá řešení závažných problémů a krizí, které se objeví, v dalším prohlubování evropské integrace a v dalším posilování pravomocí orgánů Evropské unie. Odpovědí na problémy a krize bývají fráze typu „evropské řešení“ nebo „více Evropy“. Tomu napomáhá i orientace práva EU na neustálé prohlubování evropské integrace.

V praxi se však ukazuje, že koncept stále užší evropské integrace nebo stále užší Evropské unie nedokáže automaticky zajistit řešení problémů a krizí Evropské unie a jejích členských států a že není ani schopen zajistit splnění ekonomických cílů evropské integrace definovaných zakládajícími smlouvami EU, jako jsou vysoce konkurenceschopné hospodářství nebo trvalá konvergence hospodářské výkonnosti členských států. Evropská unie, její orgány i vlády členských zemí by si měly ujasnit, co je skutečným cílem evropského integračního procesu – jestli je to vytváření stále užší Unie bez ohledu na důsledky, nebo řešení skutečných problémů členských zemí EU. Pokud si vyberou druhou možnost, měly by být schopny v případech, kdy se ukáže, že prohlubování integrace nevede k řešení problému či krize, učinit kroky k rozvolnění integrace. V tomto směru by mělo být upraveno i znění práva EU, aby nebránilo tomuto procesu.

Literatura a prameny

1. *Eurokomisař: Řecko a státní bankrot? To v eurozóně nepřipadá v úvahu.* <http://ekonomika.ihned.cz>, 29. 1. 2010
2. *European Economic Forecast – Winter 2016.* European Commission, 2016
3. *European Economic Forecast – Spring 2015.* European Commission, 2015
4. *European Economic Forecast – Spring 2014.* European Commission, 2014
5. *European Economic Forecast – Spring 2013.* European Commission, 2013
6. *European Economic Forecast – Spring 2012.* European Commission, 2012
7. *Economic Forecast – Spring 2009.* European Commission, 2009
8. *Eurozóna schválila 130 mld. EUR pro Řecko. Privátní sektor odepíše 75 %. Budou ke ztrátám donuceni všichni věřitelé? Co CDS?* <http://www.patria.cz>, 21. 2. 2012
9. *Eurozóna schválila pomoc Kypru. Velcí věřitelé ztratí až 40 %.* <http://www.patria.cz>, 25. 3. 2013
10. *EU schválila 85 mld. EUR pomoci Irsku, zárukou se na ní bude podílet i ČR.* <http://www.patria.cz>, 29. 11. 2010
11. *EU schválila záchranných 78 miliard eur pro Portugalce. Ručit budou i Češi.* <http://byznys.ihned.cz>, 16. 5. 2011
12. *Evropa 2020. Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění.* Sdělení Komise, KOM(2010) 2020 v konečném znění, Brusel, 3. 3. 2010

13. Garelli, S.: *Competitiveness of Nations: The Fundamentals*. In: The IMD World Competitiveness Yearbook 2001. IMD, Lausanne, 2001
14. Garelli, S.: *Top Class Competitors (How nations, firms, and individuals succeed in the new world of competitiveness)*. John Wiley & Sons, 2006
15. *Hodnocení Lisabonské strategie*. Pracovní dokument útvarů Komise, SEK(2010) 114 v konečném znění, Brusel, 2. 2. 2010
16. *Konečně dohoda! Řecko bude moci začít jednat o třetím záchranném programu*. <http://www.patria.cz>, 13. 7. 2015
17. *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie*. Úřední věstník Evropské unie, 2010/C 83/01, 30. 3. 2010
18. Krugman, P.: *A Country Is Not a Company*. Harvard Business Review, January–February 1996
19. *Lisbon European Council 23 and 24 March 2000. Presidency Conclusions*. European Parliament, http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm, 2000
20. *Madrid dostal slíbených 39,5 mld. eur na pomoc bankám*. <http://www.patria.cz>, 12. 12. 2012
21. *Ministři financí eurozóny přiklepli Řecku rekordních 110 miliard eur*. <http://finweb.ihned.cz>, 3. 5. 2010
22. Porter, M. E.: *Measuring the Microeconomic Foundations of Economic Development*. In: The Global Competitiveness Report. World Economic Forum, Geneva, 1998
23. *Řecko schválilo reformy, euroskupina souhlasí s finanční pomocí*. <http://www.patria.cz>, 16. 7. 2015
24. *Six-pack? Two-pack? Fiscal compact? A short guide to the new EU fiscal governance*. European Commission, <http://ec.europa.eu>, 14. 3. 2012
25. *Summit EU: Zavedení jednotného bankovního dohledu se odkládá, od ledna určitě nebude*. <http://byznys.ihned.cz>, 18. 10. 2012
26. *The Global Competitiveness Report 2015–2016*. World Economic Forum, Geneva, 2015
27. *The Global Competitiveness Report 2014–2015*. World Economic Forum, Geneva, 2014
28. *The Global Competitiveness Report 2013–2014*. World Economic Forum, Geneva, 2013
29. *The Global Competitiveness Report 2012–2013*. World Economic Forum, Geneva, 2012
30. *The Global Competitiveness Report 2011–2012*. World Economic Forum, Geneva, 2011
31. *The Global Competitiveness Report 2010–2011*. World Economic Forum, Geneva, 2010
32. *The Global Competitiveness Report 2009–2010*. World Economic Forum, Geneva, 2009
33. *The Global Competitiveness Report 2008–2009*. World Economic Forum, Geneva, 2008
34. *The Global Competitiveness Report 2007–2008*. World Economic Forum, Geneva, 2007
35. *The Global Competitiveness Report 2006–2007*. World Economic Forum, Geneva, 2006
36. *The Global Competitiveness Report 2005–2006*. World Economic Forum, Geneva, 2005

37. *The Global Competitiveness Report 2004–2005*. World Economic Forum, Geneva, 2004
38. European Financial Stabilisation Mechanism (http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/efsm/index_en.htm)
39. European Financial Stability Facility (<http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>)
40. European Stability Mechanism (<http://www.esm.europa.eu>)
41. Eurostat, Statistics by theme – Economy and finance, Balance of payments (<http://ec.europa.eu/eurostat>)
42. Eurostat, Statistics by theme – Economy and finance, Government finance statistics (<http://ec.europa.eu/eurostat>)
43. Eurostat, Statistics by theme – Economy and finance, National accounts (<http://ec.europa.eu/eurostat>)

HISTORIE, ÚSPĚCHY A PROBLÉMY EVROPSKÉ INTEGRACE POHLEDEM PRÁVA

*Mgr. Ing. Petr Wawrosz, Ph.D. – Vysoká škola finanční a správní;
Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.*

Tento text se zabývá problematikou evropské integrace a její historie zejména z pohledu práva. Přináší stručnou historii evropské integrace, jak probíhala z hlediska hlavních právních dokumentů. Dále text řeší otázku, co se z pohledu práva v průběhu evropské integrace podařilo a co nikoliv.

1. Stručný přehled historie evropské integrace

Ačkoliv různé projekty evropské integrace existovaly již dávno předtím (pro zajímavost připomeňme myšlenky českého krále Jiřího z Poděbrad z druhé poloviny 15. století), praktické kroky evropské integrace se začaly uskutečňovat až po druhé světové válce a nepochybně k nim přispěly právě válečné zkušenosti a snaha vyřešit případné konflikty mírovou cestou.¹

Oficiálním vyjádřením tohoto pojetí se stalo prohlášení francouzské vlády ze dne 9. května 1950, jež se označuje podle tehdejšího francouzského ministra zahraničních věcí jako Schumanova deklarace. Obsahem byl návrh na vytvoření organizace, která by místo jednotlivých členských států koordinovala a dohlížela na uhlí a ocelářský průmysl. Prvními zeměmi zúčastněnými v tomto projektu měly být Francie a Spolková republika Německo jako dva státy, jejichž často nedobré vztahy byly po celá staletí nebezpečím pro stabilitu celého kontinentu. Tato výzva se setkala s kladnou odezvou a 18. dubna 1951 byla šesti evropskými státy (Belgií, Francií, Itálií, Lucemburskem, Nizozemskem a Spolkovou republikou Německo) podepsána tzv. Pařížská smlouva, tj. Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO), jež vstoupila v platnost 23. července 1952. Hlavními cíli ESUO bylo přispívat k ekonomickému rozvoji, růstu zaměstnanosti a životní úrovni členských států a racionalizaci výroby, a to prostřednictvím společného trhu, na němž by neplatila žádná diskriminační omezení jednotlivých států. Další významnou rolí, pochopitelnou vzhledem k poválečným souvislostem, byla kontrola průmyslových odvětví (zejména německých), která byla v té době nejvýznamnějším sektorem pro válečné hospodářství. Platnost této smlouvy byla omezena na 50 let.

Ve Smlouvě o založení ESUO se členské státy vzdaly některých svých pravomocí a přenesly je na mezinárodní organizaci, konkrétně na ESUO. Smlouvou

¹ Podrobnější informace k procesu evropské integrace včetně právního pohledu jsou obsaženy např. v Tichý a kol. (2014).

byly zároveň vytvořeny orgány, které mohly těmito pravomocemi disponovat, a které tak mohly vydávat normy právní povahy, přičemž tyto normy mohly ukládat povinnosti osobám (fyzickým i právnickým) v členských zemích. Tento princip přenesení pravomocí a zároveň stanovení nadřazenosti norem příslušného společenství nad domácím právním řádem členského státu byl dále rozvinut.

ESUO se omezovalo na spolupráci sice důležitých, ale pouze dílčích odvětví průmyslu. V ostatních oblastech v 50. letech nadále existovaly bariéry obchodu a spolupráce, zejména v podobě cel, kvantitativních a kvalitativních omezení dovozu a vývozu zboží. K tomu, aby byly odstraněny, se výše uvedených šest zemí rozhodlo uzavřít další dvě smlouvy, konkrétně Smlouvu o založení Evropského hospodářského společenství (EHS) a Smlouvu o založení Evropského společenství pro atomovou energii (ESAE, též Euratom). Obě smlouvy byly šesti státy zúčastněnými v ESUO podepsány 25. března 1957 v Římě, proto se jim také říká Římské smlouvy. V platnost vstoupily 1. ledna 1958.

Smlouva o založení EHS se ihned stala, v důsledku rozsahu otázek, které upravovala, nejdůležitější smlouvou. Základním úkolem EHS bylo podporovat vytvoření společného trhu a přispívat k rozvoji ekonomického života a ke stálému hospodářskému růstu skrze postupné sbližování hospodářské politiky členských států. Zpočátku se EHS zaměřilo na vytvoření jednotného celního sazebníku vůči třetím zemím a odstranění kvalitativních i kvantitativních překážek obchodu. K úplnému vytvoření celní unie došlo v roce 1968.

ESAE, jak již z jeho názvu vyplývá, je platforma pro jadernou energetiku, podporu atomového výzkumu, zvýšení bezpečnosti jaderných zařízení a především nadnárodní kontrolu zacházení se štěpným materiálem v souvislosti s podporou mírového využívání atomové energie.

Vzhledem ke shodné členské základně všech tří společenství, jakož i v podstatě obdobnému základnímu účelu, kterým byly společný trh a vzájemná spolupráce na nadnárodní úrovni, začala být tři formálně samostatná společenství vnímána jako určitý vzájemně se doplňující celek, pro nějž se vžil výraz evropská společenství.

Každé ze společenství mělo nejprve své vlastní orgány, které disponovaly příslušnými pravomocemi. Protože tyto pravomoci byly víceméně podobné, existovala zde zbytečná triplicita. V polovině 60. let tak došlo ke sloučení těch orgánů, které v rámci jednotlivých společenství měly podobné postavení a pravomoci, do jednoho.

K prvnímu rozšíření evropských společenství došlo v roce 1973, kdy se členy jednotlivých společenství staly Dánsko, Irsko a Spojené království Velké Británie a Severního Irsku. V průběhu 70. let byly členskými státy rovněž přijaty některé doplňky ke smlouvám, které se týkaly například rozpočtů jednotlivých společenství nebo zřídily jejich další orgány. Integraci ale v té době výrazně ohrožovaly potíže, kterým jednotlivé země musely čelit, například zvýšení cen surovin v důsledku ropných šoků apod. Navíc se ukazovalo, že i přes zákaz cel, kvalita-

tivních a kvantitativních omezení obchodu existuje mezi členskými státy stále řada překážek, které brání volnému pohybu zboží, ať už se jedná o bezpečnostní standardy, hygienické předpisy, odlišné metody zdanění apod. Dále začínalo být zřejmé, že pouhý volný pohyb zboží není dostatečný a že musí být doprovázen i volným pohybem služeb, kapitálu a osob – v praxi se potvrdilo, že bez volného pohybu ostatních složek je často obtížné realizovat samotný volný pohyb zboží.

V roce 1987 byl proto přijat tzv. Jednotný evropský akt, který novelizoval texty jednotlivých smluv, zejména text Smlouvy o založení EHS, tak, aby do roku 1992 byl na území evropských společenství volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu možný. K dosažení cíle bylo nutno harmonizovat právní normy členských států zejména v otázkách bezpečnostních standardů, požadavků na výrobky, hygienických předpisů, ochrany spotřebitele apod. Orgány evropských společenství tak získaly další pravomoci, včetně rozšíření oprávnění vydávat normy evropského práva, které mají přednost před právním řádem členských zemí. Ještě je nutno zmínit, že v roce 1981 se evropská společenství rozrostla o Řecko a v roce 1986 o Španělsko a Portugalsko.

Přelom osmdesátých a devadesátých let byl významně poznamenán společenskými a politickými změnami v zemích střední a východní Evropy, jakož i vztahy evropských společenství k nim. Nové politické reprezentace zemí bývalého socialistického tábora považovaly vstup do evropských společenství za jeden ze základních cílů společenské proměny a první asociační dohody se zeměmi střední a východní Evropy – Polskem, Maďarskem a ČSFR – byly podepsány 16. prosince 1991. V roce 1990 byla v Paříži podepsána smlouva o založení Evropské banky pro obnovu a rozvoj (EBRD), která měla poskytovat finanční podporu zemím střední a východní Evropy.

Docházelo ale i k dalšímu prohlubování samotné evropské integrace – v prosinci 1990 byly v Římě zahájeny dvě mezivládní konference, jejichž cílem bylo podruhé podstatně revidovat dosavadní zakládající smlouvy. Hlavním úkolem první konference bylo vytvoření smluvního rámce pro jeden z nejvýznamnějších integračních projektů vůbec – vznik hospodářské a měnové unie členských zemí evropských společenství. Druhá konference se, pod vlivem politických změn konce osmdesátých let i nových výzev a rizik konce tisíciletí, věnovala vytvoření rámce pro užší politickou spolupráci v oblasti zahraniční politiky, justice a vnitřní bezpečnosti. Roční jednání vyvrcholilo v Maastrichtu ve dnech 9. a 10. prosince 1991, kde hlavy států a vlád členských zemí přijaly návrh Smlouvy o Evropské unii, který byl následně slavnostně podepsán 7. února 1992 rovněž v Maastrichtu.

Smlouva o Evropské unii, pro kterou se podle místa jejího podpisu vžil název Maastrichtská smlouva, vstoupila v platnost 1. listopadu 1993. Je významná tím, že rozšířila dosavadní oblast spolupráce, která se orientovala zejména na ekonomické, respektive s ekonomikou spojené otázky, o spolupráci v oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky a v oblasti justice a vnitra. Smlouva o Evropské unii rovněž novelizovala řadu ustanovení Smlouvy o založení Evropského

hospodářského společenství (příčemž toto společenství bylo zároveň přejmenováno na Evropské společenství), Smlouvy o založení ESUO a Smlouvy o založení ESAE. Dále pak smlouva obsahovala hlavy o spolupráci v již zmíněné oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky a v oblasti justice a vnitra. V literatuře zabývající se problematikou Evropské unie (EU) se tak začalo psát, že EU je postavena na třech pilířích, z nichž první tvoří Evropské společenství, druhý společná zahraniční a bezpečnostní politika a třetí spolupráce v oblasti justice a vnitra.

Novelizace Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství přinesla kromě jejího přejmenování na Smlouvu o založení Evropského společenství také nová ustanovení týkající se hospodářské a měnové integrace a vzniku hospodářské a měnové unie. První fáze přechodu k hospodářské a měnové unii (HMU) byla zahájena zpětně již 1. července 1990 odstraněním všech překážek pohybu kapitálu mezi členskými státy.

Počátkem roku 1994 započala druhá fáze vzniku HMU – byl vytvořen Evropský měnový institut, jehož úkoly byly především posílení spolupráce centrálních bank členských států, koordinace měnových politik a příprava vzniku Evropského systému centrálních bank – tento systém funguje od roku 1999. Na madridském zasedání Evropské rady v prosinci 1995 bylo rozhodnuto o zavedení jednotné měny euro k 1. lednu 1999.

V roce 1995 se EU rozšířila o Rakousko, Finsko a Švédsko – počet členských států tak dosáhl 15. V polovině devadesátých let se přitom zdálo, že Evropská unie jde v integraci správným směrem, a proto byly na doporučení odborníků zahájeny práce na přípravě změn, jež měly přinést pružnější přizpůsobování se změněným mezinárodním a ekonomickým podmínkám, zvýšení efektivity jednotlivých institucí EU, přiblížení evropských společenství občanům, systém umožňující jak rozšiřování Unie východním a jižním směrem, tak prohlubování integrace za účasti jen některých států bez ohrožení soudržnosti zemí EU. Tyto otázky se staly předmětem jednání konference zahájené v roce 1996 v Turíně a ukončené o rok později návrhem tzv. Amsterdamské smlouvy, jež revidovala Smlouvu o Evropské unii i Smlouvu o založení Evropského společenství, Smlouvu o založení ESUO a Smlouvu o založení ESAE. Amsterdamská smlouva vstoupila v platnost 1. května 1999.

Poměrně záhy, na přelomu 20. a 21. století, se ale ukázalo, že zvláště v souvislosti s rozšířením EU o další kandidátské země ze střední a východní Evropy bude nutné vyřešit řadu základních otázek, aby integrace těchto zemí do EU mohla proběhnout. Rovněž bylo třeba reagovat na skutečnost, že platnost Smlouvy o založení ESUO byla omezena na 50 let, a měla tedy vypršet v roce 2002. Zdálo se přitom zbytečné, aby platnost dané smlouvy byla prodlužována, protože většina otázek, které řešila Smlouva o založení ESUO, mohla být řešena Smlouvou o založení Evropského společenství. Při řešení v tomto odstavci zmíněných problémů se postupovalo dvěma způsoby. Tyto způsoby (procesy) běžely po jistou dobu paralelně.

První proces spočíval v další revizi Smlouvy o založení Evropského společenství a Smlouvy o Evropské unii, který v praxi vyústil v podpis tzv. Smlouvy z Nice – smlouva byla podepsána v únoru 2001, přičemž v platnost vstoupila v únoru 2003. Smlouva z Nice mj. řešila zánik smlouvy zakládající ESUO a převod problematiky řešené touto smlouvou na Evropské společenství.

Druhý proces spočíval v přístupových rozhovorech s jednotlivými kandidátskými zeměmi (Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Slovinsko, Malta a Kypr), které vyústily v přípravu a podpis smluv o přistoupení těchto zemí k EU – ke vstupu došlo k 1. květnu 2004. Protože dané smlouvy o přistoupení upravují některé otázky, které jsou rovněž řešeny ve Smlouvě o založení Evropského společenství, respektive ve Smlouvě o Evropské unii (například počet poslanců Evropského parlamentu), logicky platí pozdější právní úprava – ostatně to smlouvy o přistoupení konstatují a tyto smlouvy o přistoupení rovněž musíme pokládat za součást práva EU.

Souběžně s druhým procesem se od poloviny roku 2002 rozeběhl další proces – proces přijímání Smlouvy o Ústavě pro Evropu. Cílem bylo nahradit dosavadní poněkud nepřehledný a složitý systém zakládajících právních dokumentů novým textem, kterým se právě měla stát Smlouva o Ústavě pro Evropu. Konkrétně Smlouva o Ústavě pro Evropu chtěla:

- lepší rozdělení působnosti Unie a členských států,
- sloučení smluv a udělení právní subjektivity Unii,
- zjednodušení akčních nástrojů Unie,
- přijetí opatření na posílení demokracie, průhlednosti a účinnosti Evropské unie rozšířením příspěvku vnitrostátních parlamentů k legitimitě evropského záměru, zjednodušením rozhodovacích procesů a zajištěním větší průhlednosti a přehlednosti chodu evropských orgánů,
- přijetí nezbytných opatření pro zlepšení organizačního uspořádání a posílení úlohy každého orgánu Unie, zejména s přihlédnutím k rozšíření EU.

Smlouva o Ústavě pro Evropu byla podepsána na podzim roku 2004. K tomu, aby vstoupila v platnost, musela být smlouva ratifikována ve všech členských zemích. V roce 2005 však byla Smlouva o Ústavě pro Evropu odmítnuta referendy ve Francii a v Nizozemsku. Ačkoliv i po tomto odmítnutí některé další země Smlouvu o Ústavě pro Evropu přijaly, v roce 2006 byl proces jejího přijímání fakticky zastaven. Nebyl však zastaven proces dalšího rozšiřování EU a od 1. ledna 2007 se dalšími členskými státy staly Rumunsko a Bulharsko.

V průběhu celého roku 2007 byla potom řešena otázka, co učinit se Smlouvou o Ústavě pro Evropu. Obecně totiž bylo zřejmé, že důvody, které vedly k přijetí této smlouvy, i nadále trvaly, ačkoliv byla smlouva odmítnuta. Systém pravomocí a rozhodování v EU, systém zakládajících smluv byl málo přehledný a odpovídal stavu, kdy se evropské integrace účastnilo několik zemí. Nebyly to smlouvy pro 21. století a pro společenství s tehdejšími 27 členy.

Kompromis se hledal složitě. Nakonec bylo přijato řešení, že členské státy, které Smlouvu o Ústavě pro Evropu neratifikovaly (ať už z důvodu odmítnutí v referendu, nebo proto, že se smlouvou takticky nechtěly zabývat – do této druhé skupiny patřila i Česká republika), nebudou v ratifikaci pokračovat, a že se tedy proces přijímání zastaví. Místo Smlouvy o Ústavě pro Evropu byla potom přijata Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. Lisabonská smlouva vstoupila v platnost 1. prosince 2009. Je třeba konstatovat, že v řadě případů si Lisabonská smlouva klade podobné cíle jako Smlouva o Ústavě pro Evropu.

Mezi Lisabonskou smlouvou a Smlouvou o Ústavě pro Evropu je ale jeden podstatný rozdíl. Smlouva o Ústavě pro Evropu měla nahradit stávající zakládající smlouvy, tj. zejména Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. Lisabonská smlouva tyto dvě smlouvy nenahrazuje, ale pozměňuje. Evropská integrace tak spočívá i nadále na Smlouvě o Evropské unii a na Smlouvě o založení Evropského společenství, která se po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost (tj. 1. prosince 2009) přejmenovala na Smlouvu o fungování Evropské unie. Samotná Lisabonská smlouva pouze říká, které pasáže těchto smluv se mění. Činí tak přitom způsobem, který je dobře známý při přijímání zákonů v parlamentu, tedy například říká, že „Smlouva o Evropské unii se mění v článku xy takto“. Plně aktuální znění zakládajících smluv EU včetně všech změn pak obsahují konsolidované verze Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy, které jsou veřejně k dispozici.

Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie ve znění platném k 1. prosinci 2009, respektive k 1. květnu 2013 v případě novelizace článku 136 Smlouvy o fungování Evropské unie, jsou v současné době spolu s protokoly připojenými k těmto smlouvám a s Listinou základních práv Evropské unie dokumenty primárního práva EU, tj. dokumenty, na jejichž základě Evropská unie funguje. Zdůrazněme, že EU má podle Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie právní subjektivitu, může tedy vystupovat jako subjekt mezinárodních vztahů.

Na závěr přehledu historie evropské integrace ještě doplníme, že 1. července 2013 se dalším členem EU stalo Chorvatsko, takže Evropská unie má v současnosti 28 členských zemí.

2. Úspěchy evropské integrace

Ze stručného přehledu obsaženého v předcházející kapitole lze odvodit, co se v rámci evropské integrace podařilo a co nikoliv. Za hlavní přínos lze považovat vnitřní trh. Ten pomohl odstranit tradiční, většinou staleté bariéry mezi trhy zúčastněných zemí – celní, obchodní, daňové, technické, administrativní a jiné. Vznikla tak „oblast bez vnitřních hranic, v níž byly propojeny trhy zboží, pracovníků, služeb a kapitálu“. Společným úsilím členských zemí byl vytvořen hospo-

dářský prostor umožňující uplatňovat čtyři svobody – volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu. Tyto svobody se v zásadě podařilo naplnit. Danou skutečnost má smysl zdůraznit – v současné době je obvykle svoboda pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu chápána jako samozřejmost a jsme rozčarováni, respektive nespokojeni, pokud jsou tyto svobody omezovány (jako nyní v důsledku migrační krize). Nicméně dané svobody nebyly v minulosti samozřejmostí – volnému pohybu bránila řada překážek. Například v období před druhou světovou válkou byl výrazně omezován zahraniční obchod, což bylo jedním z důvodů prohloubení světové hospodářské krize.² Problematický byl i samotný pohyb osob přes hranice, o mobilitě kapitálu a služeb ani nemluvě. Překážky existovaly i po druhé světové válce, koneckonců evropská integrace se prováděla s cílem jejich odbourávání a toto odbourávání se reálně podařilo naplnit.

Jako konečné cíle programu vnitřního trhu se uvádějí dva – ekonomický a politický:

- zvýšit a udržet ekonomickou prosperitu, a to odstraněním překážek, které brání využití ekonomického potenciálu jeho účastníků, a na tomto základě zvyšovat životní úroveň a kvalitu života; lze se domnívat, že tohoto cíle se podařilo dosáhnout;
- přispět ke „stále užšímu svazku evropských národů“, jak se říká v preambuli Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství z roku 1957, což pomůže odstranit staleté politické soupeření na evropském kontinentu, jež opakovaně vyúsťovalo v krvavé konflikty. Skutečnost, že členské země Evropské unie mezi sebou, pokud byly členy EU, nevedly válku, je důležitá. Často se na ni zapomíná.

Celkově můžeme charakterizovat projekt vnitřního trhu jako program dalekosáhlé liberalizace doprovázený dohodnutými pravidly. Program vzájemného otevření trhů předpokládal odstranění všech dosavadních omezujících národních bariér, desítek a stovek národních předpisů, a na jejich místě zavedení společně dohodnuté evropské právní úpravy umožňující volný pohyb po celém vnitřním trhu. Legislativa vnitřního trhu tvoří podstatnou část evropského práva – v roce 2014 šlo zhruba o 2000 směrnic a 1000 nařízení. Jejich přijetí, zavedení a respektování v domácím právním řádu je závazek, který přebírá každá členská země. Orientace ve znění směrnic a nařízení je však pro laiky i odborníky složitá, právní řád EU rozhodně není přehledný. Vzniká tak velká pravděpodobnost, že nějaké ustanovení evropského práva bude porušeno. Tato složitost jde ve své podstatě proti logice vnitřního trhu – brání přístupu jednotlivých subjektů na daný trh. Přes tuto složitost lze evropskou integraci v oblasti vnitřního trhu považovat za relativně úspěšnou – podstatně omezila bariéry obchodu a dalších vztahů mezi členskými státy.

² Blíže viz např. Wawrosz (2009).

Vnitřní trh se však nevyčerpává čtyřmi svobodami. To se ukázalo už při dokončování vnitřního trhu ve druhé polovině 80. let a odrazilo se to také v Jednotném evropském aktu z roku 1987. Vytvoření rozsáhlého trhu bez vnitřních bariér, na který mohou vstupovat subjekty z členských zemí, si vyžádalo zavedení společných politik také v dalších oblastech. Mezi nejdůležitější patří sociální politika, politika na ochranu životního prostředí a regionální politika (politika hospodářské a sociální soudržnosti).

Politika v sociální oblasti je dodnes převážně doménou členských zemí. S přechodem k vnitřnímu trhu však vznikla nová situace tím, že se otevřel prostor pro neomezené působení tržních sil, pro volný pohyb kapitálu a také pro intenzivnější konkurenci. Nebylo možné vyloučit, že investoři budou přesouvat své hospodářské aktivity do členských zemí s méně náročnou sociální legislativou, aby mohli vyrábět s nižšími náklady. Hrozil tzv. sociální dumping. Udržování velkých rozdílů v některých oblastech sociální legislativy mohlo vytvořit nerovné podmínky soutěže na vnitřním trhu. Odpovědí byla harmonizace zásad bezpečnosti práce a ochrany zdraví pracovníků v zemích EU (minimální závazné standardy, které nebrání členské zemi zavést přísnější opatření), harmonizace pracovního práva a pracovních podmínek (minimální standardy v oblasti hromadného propouštění, pracovních smluv, platební neschopnosti podniku aj.), přijetí Sociální charty Společenství se zárukami především na pracovním trhu (1989), která je od schválení Amsterdamské smlouvy zakotvena v evropském právu. Přijata byla také zásada rozvíjení dialogu sociálních partnerů na evropské úrovni se záměrem nacházet konsensus v citlivých sociálních otázkách.

Další oblastí je politika na ochranu životního prostředí, která původně rovněž nebyla zahrnuta do zakládajících smluv. Mezi prioritní oblasti se dostala teprve s přijetím programu vnitřního trhu. Šlo nejen o to zabránit postupující degradaci životního prostředí, zejména vody a ovzduší, ale také o to, že ekologicky rozdílné standardy v členských zemích mohly nepříznivě ovlivňovat soutěžní prostředí, a vytvořit tak nerovné podmínky na vnitřním trhu. Posílení konkurenčních tlaků na vnitřním trhu mohlo u některých podnikatelů vyvolat sklon snižovat své náklady tím, že „ušetří“ na technologiích, které nejsou ohleduplné k životnímu prostředí. Tak se objevil problém ekologického dumpingu. Jako schůdné řešení se ukázala harmonizace standardů ochrany životního prostředí v členských zemích. Byla přijata řada směrnic řešících ochranu jednotlivých složek životního prostředí – ovzduší, vody, půdy, přírodních zdrojů, fauny, flóry, nakládání s odpady. Velkým průlomem bylo přijetí zásady posuzování vlivů na životní prostředí u všech větších investičních projektů.

Také s regionální politikou Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství z roku 1957 nepočítala. Program vnitřního trhu však vyvolal obavy, že propojený trh s volným pohybem kapitálu může vést k dalšímu prohlubování rozdílů mezi členskými zeměmi a jejich regiony. Vycházelo se z toho, že kapitál má přirozenou tendenci se usazovat především v oblastech s rozvinutou infra-

strukturou a vybavených kvalifikovanou pracovní silou. Velké rozdíly mezi zeměmi EU jsou výsledkem vývoje, který trval mnoho desítek let. Velmi pravděpodobným důsledkem čistě tržního přístupu mohlo být další zvětšení rozdílů se všemi nepříznivými politickými a sociálními důsledky. Proto se objevila nová priorita vnitřního trhu, poprvé zakotvená v Jednotném evropském aktu – hospodářská a sociální soudržnost –, která se od té doby stala trvalou součástí politiky EU. Jejím cílem je snížit velké rozdíly v ekonomické úrovni členských států a jejich regionů prostřednictvím výdajů z tzv. strukturálních fondů, které jsou součástí rozpočtu EU. Bohatší členské země projevily solidaritu s ekonomicky méně rozvinutými zeměmi. V roce 1989 bylo stanoveno pět prioritních cílů regionální politiky, později přeformulovaných do tří cílů, byl vymezen obsah termínu „problémový region“, který se kvalifikuje pro podporu z evropských fondů. Objem prostředků k realizaci regionální politiky se postupně zvyšoval a v současnosti je největší výdajovou položkou rozpočtu EU. Regionální politika pomáhá stimulovat ekonomický růst celé Evropské unie, je v zájmu všech jejích členů a stala se trvalou součástí vnitřního trhu.

Dalšími politikami, které doprovázejí projekt vnitřního trhu, jsou politika na podporu výzkumu a technologického rozvoje, na jejímž základě v roce 2000 vznikl Evropský výzkumný prostor, politika na podporu zaměstnanosti, na jejímž základě po zakotvení v Amsterdamské smlouvě vznikla koordinovaná strategie zaměstnanosti pro členské státy EU, politika na ochranu spotřebitele a politika na podporu malých a středních podniků.

Do oblasti vnitřního trhu spadá rovněž harmonizace práva společností. Jestliže měl vnitřní trh přinést svobodu pro usazování podniků z různých členských zemí a jejich spolupráci, musely se sblížit odlišné národní předpisy týkající se činnosti společností. Harmonizace práva společností zajistila rovnou míru ochrany zájmů akcionářů, věřitelů, zaměstnanců, třetích osob uzavírajících se společností smlouvy. Toho bylo dosaženo zavedením minimálních společných pravidel, kterými se podařilo odstranit překážky rozvoje podnikání na celoevropské úrovni (harmonizace informační povinnosti společností, účetních předpisů, kvalifikace auditorů a zejména přijetí statutu evropské společnosti v roce 2004).

Ve všech těchto oblastech dosáhla EU významných úspěchů – oblasti sociální politiky, ochrany životního prostředí i regionální politiky byly alespoň částečně integrovány. Omezila se tak konkurence, která je spojena s negativními externalitami, se znečišťováním životního prostředí, s chudobou velkých skupin obyvatelstva, s nevhodnými pracovními podmínkami apod., tedy konkurence, kterou může označit jako nekalou. Zdůrazněme zde, že zvyšování ekonomické úrovně, respektive ekonomický růst by neměl být cíl sám o sobě. Cíl ekonomického růstu přestává mít smysl, pokud je doprovázen znečišťováním životního prostředí, pokud z něj nemají prospěch velké skupiny obyvatel, pokud se týká jen určitých (vybraných) regionů. Člověk má odpovědnost za prostředí, ve kterém žije. Neměl by ho poškozovat natolik, aby se v něm nedalo žít, respektive aby život v něm byl

spojen s nepřiměřenými riziky nebo problémy. Do určité míry je člověk odpovědný i za druhé lidi, teprve v kontaktu s druhými dochází k jeho socializaci, projevuje se jeho lidství. Hledání optimální míry lidské odpovědnosti za své okolí i za druhé lidi je věčné a evropská integrace při tomto hledání postoupila na cestě od neodpovědnosti k odpovědnosti. Lze samozřejmě diskutovat o tom, zda této odpovědnosti již není příliš, zda formy, které jsou při stanovování odpovědnosti používány, jsou ty nejvhodnější, zda nejsou příliš restriktivní, zda nás příliš neomezují apod. Výsledkem těchto diskusí však nemůže být úplné odmítnutí naší odpovědnosti.

Pro úspěšné fungování vnitřního trhu nestačí vytvořit prostor pro jeho čtyři základní svobody. Je nutné navíc zabezpečit, aby ekonomické vztahy mezi členskými zeměmi a zejména jejich vzájemný obchod nebyly omezovány praktikami narušujícími rovnost podmínek. Takový stav může vzniknout buď jednáním podniků, nebo zásahy státu. Pokud by rovnost podmínek nebyla zajištěna, hrozí, že potenciál tržní ekonomiky nebude plně využit. Pouze konkurenční prostředí, které je udržováno dohodnutými pravidly, je zárukou toho, že zdroje firem budou využívány efektivně, že se zabrání zvyšování cen, že firmy budou inovovat a vycházet vstříc požadavkům spotřebitelů. Všechny moderní státy pečují o ochranu hospodářské soutěže stanovením přísných pravidel. Je přirozené, že se vznikem vnitřního trhu bylo třeba zakotvit taková pravidla i na úrovni EU, aby základní svobody vnitřního trhu nebyly omezeny chováním podniků nebo intervencemi států, zejména v obchodu mezi členskými zeměmi. Tato pravidla byla začleněna již ve Smlouvě o založení Evropského hospodářského společenství z roku 1957, vztahují se však pouze na případy, kdy dochází k jejich porušování v obchodu mezi členskými státy. Nevztahují se tedy na případy, kdy jsou pravidla hospodářské soutěže porušována uvnitř členské země, má-li toto jednání pouze lokální význam a nejsou-li dotčeny zájmy subjektů v jiných zemích EU. Porušování pravidel hospodářské soutěže v takových situacích řeší národní orgány.

Na dodržování pravidel hospodářské soutěže dohlíží Evropská komise. Má oprávnění zahájit řízení proti narušiteli hospodářské soutěže vždy, když je podána stížnost, nebo jestliže sama zjistí, že k porušení pravidel hospodářské soutěže došlo. Může ukládat peněžité pokuty a zakazovat určité jednání. Proti rozhodnutí Evropské komise se může postižený subjekt odvolat k Evropskému soudu prvního stupně, jenž rozhodne s konečnou platností.

Pravidla EU na ochranu hospodářské soutěže se týkají těchto čtyř oblastí:

1. Dohody podniků a jejich sdružení zaměřené na omezení soutěže v obchodu na vnitřním trhu jsou zakázány. Jde o kartely a jiné restriktivní dohody, které se považují od samého počátku za neplatné a jejichž účastníci jsou v případě odhalení přísně pokutováni. Konkrétní podoba těchto dohod může být různá: a) přímé nebo nepřímé určování ceny při nákupu nebo prodeji, b) teritoriální rozdělení trhů, c) uplatňování nerovných podmínek vůči obchodním partnerům při jinak stejných operacích aj. Konstatujeme, že v některých případech je uzavírání

- dohod mezi podniky dovoleno – pokud přispívá ke zlepšení výroby, podporuje technický pokrok a spotřebitel má z dohody prokazatelnou výhodu. Tolerovány jsou také dohody týkající se specializace, spolupráce ve výzkumu apod.
2. Jakékoli zneužití dominantního postavení na vnitřním trhu, ať už jedním podnikem, nebo několika podniky, je zakázáno. Taková situace nastává, jsou-li obchodním partnerům vnucovány nepříznivé obchodní podmínky nebo jsou-li vůči nim uplatňovány nerovné podmínky. Zneužití dominantního postavení bylo definováno jako jakákoli diskriminace zákazníka nezávisle na podílu výrobce na příslušném trhu.
 3. Omezení slučování podniků. Od roku 1990 se pravidla na ochranu hospodářské soutěže týkají také slučování (fúzí) podniků. To se týká případů, kdy se slučují podniky se sídlem v nejméně dvou členských zemích, pokud souhrnný obrat slučovaných firem překročí stanovený limit. V ostatních případech je fúze vnitřní záležitostí příslušné země a o jejím povolení rozhoduje národní orgán. Toto pravidlo má zabránit nadměrné koncentraci ekonomické síly a jejímu možnému zneužití na vnitřním trhu. Týká-li se významná fúze podniků ve více členských zemích, musí být o ní Evropská komise v předstihu informována, aby ji mohla buď schválit, nebo zakázat.
 4. Zákaz státní podpory. Státní podpora v nejrůznější podobě (dotace k cenám, úhrada ztráty, zvýhodněný úvěr, daňové úlevy apod.) je na vnitřním trhu zakázána, protože zvýhodňuje určitý subjekt a vytváří na trhu nerovné podmínky. Určité formy státní podpory se přesto připouštějí, jako například státní podpora sociální povahy nebo uhrazení škod způsobených přírodními katastrofami. Existují i další přípustné formy státní podpory – podpora regionů postižených vysokou nezaměstnaností, podpora významných projektů v zájmu celé Evropské unie, podpora malých a středních podniků, podpora výzkumu a vývoje, ochrana životního prostředí, rekvalifikace, podpora za účelem zachování kulturního dědictví. V poslední době byla státní podpora (zpravidla ve formě zvýhodněných půjček) poskytnuta podnikům nebo sektorům postiženým hospodářskou krizí. Evropská komise však bedlivě sleduje poskytování státní pomoci v jednotlivých členských zemích, může ji zakázat nebo nařídit její úpravu, dojde-li k přesvědčení, že jejím poskytováním jsou porušována pravidla hospodářské soutěže na vnitřním trhu.

I v ochraně hospodářské soutěže dosáhla EU významných úspěchů. Hospodářská soutěž ale není hodnota sama o sobě. Hospodářská soutěž se může uskutečňovat nejrůznějšími způsoby, včetně destruktivních. Podnikatelé mohou dosahovat zisku tím, že podvádějí, že likvidují své konkurenty nikoliv kvalitou svých produktů, ale nezákonným, respektive neetickým jednáním (jednáním v rozporu s obecně přijatelnými zásadami lidského jednání).³ Mohou rovněž bránit vstupu

do odvětví, usilovat o monopolní či oligopolní postavení, dobývat rentu (usilovat o výhodu od státu, kterou jiní podnikatelé nemají). Mohou v důsledku svého postavení poskytovat spotřebitelům plnění, jež neodpovídá ceně, kterou spotřebitel platí. Spotřebitel má samozřejmě teoreticky možnost výběru – dané produkty přijmout, nebo odmítnout –, mnohdy je ale tato volba obtížná (na daných produktech je spotřebitel závislý), mnohdy je spotřebitel pod takovým tlakem, že dané volby není schopen. S nekalým jednáním se kvůli lidské přirozenosti setkáváme ve všech oblastech lidského konání, oblast hospodářské soutěže nemůže být výjimkou. Lidská společnost proto řeší, jak takové nekalé jednání omezit. Evropská integrace nabízí jeden ze způsobů. Opět lze diskutovat o tom, zda je to způsob vhodný, zda není příliš ambiciózní, zda nezašel příliš daleko apod. I zde ale platí, že řešením nemůže být stav nulové regulace.

3. Problémy evropské integrace

Evropská unie bývá kritizována z mnoha stran. V tomto textu standardní kritiku vynecháme, ale zaměříme se na jeden obecný problém, který je s integrací z pohledu práva spojen. Evropská integrace z pohledu práva znamená harmonizaci, respektive sjednocování právního řádu. Poněkud zjednodušeně řečeno, integrace je založena na tom, že ve všech členských státech platí v určitých oblastech stejné nebo podobné právo (právo, které má stejný minimální základ). Daná skutečnost nepochybně zvyšuje jistotu a snižuje náklady při volném pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu. Na jednu stranu se na ni můžeme dívat jako na přínos, na druhou stranu je ale tato integrace spojena s řadou rizik.

Jak konstatuje Mach (2003, s. 14–16): „Konkurence neexistuje pouze na trhu mezi jednotlivými výrobky a dodavateli, ale existuje i mezi jednotlivými právními řády. Konkurence se – ku prospěchu občanů – projevuje dnes a denně mezi demokratickými státy, které svou legislativou přitahují nebo odrazují daňové poplatníky – občany, turisty, investory. Stát, který uvaluje příliš vysoké daně na zisk právnických osob, může čelit odlivu společností a následně poklesu daňových příjmů a růstu nezaměstnanosti. Stát, který financuje deficit nadměrným tisknutím peněz a zažívá hyperinflaci, může upozorovat, že se jeho občané uchýlili k placení cizími měnami a tiskařské stroje neprospějí státní pokladně už nijak. Stát, v němž založení soukromé společnosti znamená nekonečné útrapy, může čelit tomu, že lidé s nápady budou odcházet podnikat do ciziny. Stát, který uvaluje vysoké daně na bohaté, bude čelit tomu, že dobře placené sportovní hvězdy budou trvale bydlet v zahraničí a ve své původní vlasti neodvedou státu už ani korunu. Stát, který uvaluje vysoké daně z benzínu, bude čelit tomu, že jeho občané budou jezdit tankovat za hranice. Stát s vysokou kriminalitou nepřitáhne turisty ani investory. Naopak takový stát přiměje své občany k emigraci, občané budou „hlasovat nohama“ pro lepší právní řád. Pojmy jako „daňová konkurence“, „měnová konkurence“ nebo „hlasování nohama“ se usídlily v učebnicích ekono-

³ Podrobnosti k danému pojmu viz např. Valenčík a Wawrosz (2015).

mie. Jde ale o obecnější fenomén, o právní fenomén, o konkurenci jurisdikcí. Konkurence oblastí působnosti práva – a tedy jejich právních řádů – je stejně tak důležitá jako konkurence na trhu. Je to poslední instance, která brání státům mít extrémně vysoké daně, nesnesitelnou regulaci podnikání a totálně zvrácené zákony nerespektující soukromé vlastnictví... Když některý stát přistoupí například ke zrušení monopolu a privatizaci telekomu a občané pocítují zkvalitnění služeb a snížení cen, veřejné mínění si i v dalších zemích vynutí krok tímto směrem. Když jiný stát prodá národní aerolinie, liberalizuje letecký trh a výsledkem jsou levnější a kvalitnější lety, budou stejný prospěch z kapitalismu chtít mít i u sousedů. Diverzita v národních politikách umožňuje provádění různých politik a ty dobré mohou být napodobovány. Naproti tomu podřizování hospodářské politiky nadnárodnímu rozhodování znemožňuje vytváření a napodobování dobrých vzorů a bere lidem svobodu volby. Národní suverenita a konkurence jurisdikcí jsou stejně důležité podmínky prosperity jako svoboda jednotlivce a tržní konkurence v rámci státu. Pluralita právních řádů je nezbytnou (nikoliv však postačující) podmínkou svobody jednotlivce. Bez existence mnoha národních právních řádů není konkurence právních řádů možná a lidé by podléhali jedinému monopolnímu právnímu systému, stejně jako podléhají nabídce monopolního výrobce, když je omezena svoboda jednotlivců a není dovolena tržní konkurence.“

Obecně lze konstatovat, že čelíme následující volbě: buď budeme mít řadu odlišných právních řádů, nebo budeme usilovat o integraci právních řádů.

V případě, že budeme mít řadu odlišných právních řádů, budou existovat transakční náklady při kontraktech osob, které žijí v zemích s odlišnými právními řády. Neznamená to, že tyto osoby spolu nemohou uskutečnit žádné kontrakty, neznamená to, že odlišnosti nelze řešit a překonávat, je to ale spojeno s náklady, s dodatečným úsilím. Odlišnosti mohou zvyšovat riziko, a tak snižovat výhodnost kontraktu. Odlišnosti mohou také přispívat k vzájemné nevěřivosti, konfrontaci, vést ke konfliktům včetně ozbrojených. Výhodou daného uspořádání je konkurence. V jednotlivých právních řádech je možné experimentovat, přijímat odlišná řešení, odlišná pravidla pro lidské jednání. Lze tak prakticky pozorovat, která pravidla jsou vhodná a která nikoliv. Daná konkurence přispívá k inovacím, pokroku. Jak upozorňuje Mach (2003), alespoň do určité míry zabraňuje stagnaci, nutí tvůrce právních předpisů, aby reagovali na vývoj v blízkém i vzdáleném okolí, a tak přispívali ke zvyšování míry svobody, životního standardu apod.

V případě, že budeme usilovat o integraci právních řádů, odpadnou nebo se alespoň výrazně sníží transakční náklady při kontraktech osob, které žijí v zemích s původně odlišnými právními řády. To může pomoci jejich spolupráci, specializaci na základě komparativních výhod, dělbě práce, a tedy i růstu produkce a životní úrovně. Může to vést i k lepšímu vzájemnému poznání, lepšímu řešení konfliktů a odbourání násilného řešení konfliktů. Nevýhodou je odbourání konkurence, a tím možná stagnace. Pokud se na rozsáhlém území přijme jednotné pravidlo, nemohou zde platit jiná pravidla a nelze testovat, které pravidlo je nej-

vhodnější. Jednotný právní řád posiluje moc tvůrce tohoto právního řádu, zlepšuje jeho postavení. Daný tvůrce se v důsledku nedostatku konkurence může začít chovat v rozporu se zájmy osob, pro které právní řád vytváří, a může být i hůře odvolatelný. Výsledkem může být stagnace a vytváření složitého právního řádu, který znemožňuje nebo ztěžuje řadu lidských aktivit.

Dané volbě mezi odlišnými a integrovanými právními řády se nelze vyhnout. Evropská unie, pravděpodobně i pod vlivem zkušeností z druhé světové války, předválečného vývoje atd., se vědomě rozhodla pro druhou možnost. Jak výše konstatujeme, dosáhla při její realizaci řady úspěchů včetně skutečnosti, která není tolik zdůrazňována, že členské země EU mezi sebou nevedou ozbrojené konflikty. Na druhou stranu nelze nevidět, že úsilí o vznik jednotného právního řádu posiluje orgány EU, které tento právní řád vytvářejí. Bez toho by tyto orgány ztratily smysl. Dochází tak k tomu, že jsou upravovány nejrůznější oblasti lidského jednání, z nichž mnohé regulaci nepotřebují, případně by regulace stačila na národní, nebo dokonce ještě nižší úrovni.

Například Havlíček (2016) daný problém výstižně demonstruje na zákonu o osivu: „Máme neuvěřitelné množství zákonů a podzákoných předpisů. Patří mezi ně například zákon o uvádění do oběhu osiva a sadby pěstovaných rostlin, jak se s odpuštěním jmenuje. Pomiňme, že leckomu přijde na mysl, že to je pitomost. Zákon musí přijmout zákonodárny sbor. Kolik poslanců může mít ponětí o oběhu osiva a sadby? Hned v prvním paragrafu tohoto zákona se odkazuje na více než 80 evropských směrnic. Ustanovení druhého paragrafu obsahuje 49 definic. Zkuste definovat, co je to sazenice – „sazenice je mladá rostlina vyrobená z osiva, sadby nebo části rostlin k výsadbě pro pěstování zeleniny ke konečné spotřebě“. Chápete význam této úpravy? To však není vše. Tento zákon je každý rok novelizován. Co je na osivu a sadbě pěstovaných rostlin natolik dynamického, že se předpis mění jednou ročně? Novelizací v roce 2007 jsme docílili kýženého stavu, že se konečně žádosti o prodloužení registrace odrůd pažitky (*Allium schoenoprasum* L.) považují za včas podané, jsou-li podány nejpozději do šesti měsíců od 29. prosince onoho roku. Řada zákonodárců, kteří takto revolučně prohlasovali pažitku, to dodnes považuje za slušný legislativní výkon. Je to zcela nahodilý příklad, ale zároveň ukázkou mentální katastrofy. Akceptujeme-li představu, že zákon o oběhu osiva a sadby schvaluje nejspíš více poslanců a senátorů, než kolik činí celostátní počet těch, kteří tomuto předpisu rozumějí, je to smutné, ale samo o sobě banální. Připusťme dokonce, že specialista ocení i prováděcí předpisy – například nejvyšší čistá hmotnost malého balení činí u růžičkové kapusty pět gramů, kdežto u kozlíčku polníčku 25 gramů; nejlépe se můžete rozšoupnout v malém balení třeba s bobem zahradním – až do 250 gramů. Neptám se na oběh osiva a sadby. Ptám se, kde zůstal Seneca a jeho zdvižený prst: „Zákon musí být stručný, aby si jej i nezkušení snadno zapamatovali!“ Kde je Cicero: „Všichni sloužíme zákonům, abychom mohli být svobodní!“ Komu slouží právní řád, který je budován jako změl regulí, před nímž občan stojí bezradný a bezmocný, bez hodi-

nek, bot a pásku jako při nástupu do letadla? Je tu však princip přiměřenosti právní regulace. Jeho podstata tkví v tom, že stát nesmí usilovat o právní regulaci jiných než společenských vztahů. Začneme-li právem regulovat pažitku, jsme na cestě do pekel. Nelze úspěšně upravovat společenské vztahy, které se právu ze své podstaty vymykají. Lásku zákonem nikomu nevnutíte. Stát nemá cpát právo tam, kde stačí třeba regulace morální. Zdvořilosti právem stejně nikoho nenaučíte. A tam, kde je právní regulace nezbytná, je třeba ji podrobit testu přiměřenosti. Právo má plnit svou regulativní funkci, ale zároveň co nejméně zatěžovat své adresáty.“ Z Havlíčkova textu je zřejmé, že právo EU tyto funkce v daném, ale i v dalších případech neplní.

Nedostatek konkurence nenutí orgány EU, aby v dostatečné míře respektovaly potřeby občanů členských zemí, aby právní řád byl srozumitelný, přehledný a jasný. Naopak orgány EU obhajují smysl své existence, což nakonec vede k tomu, že právní předpisy jsou rozsáhlé, komplikované a nesrozumitelné. Zdůrazněme, že tento stav nepřispívá k růstu podpory evropské integrace. Nicméně odpůrci současného stavu jsou subjekty s různými zájmy, netvoří dobře organizovanou zájmovou skupinu. Orgány EU, respektive subjekty tyto orgány ovlivňující však takovou dobře organizovanou zájmovou skupinu tvoří a mohou své postavení snadněji obhájit. Z hlediska legálních způsobů řešení problémů jim pomáhá i skutečnost, že právo tvoří a znají. Mají tak výhodu znalosti toho, jaké taktiky mohou uplatnit při obhajobě svých zájmů.

Důsledkem daného stavu je skutečnost, že evropská integrace zachází příliš daleko, že je v rozporu s tím, co občané členských států EU chtějí. Typickým příkladem je oblast zahraniční politiky. Nutnou podmínkou toho, aby daná integrace byla úspěšná, je, že se prosadí idea evropského národa. Pokud na sebe budou obyvatelé jednotlivých členských států hledět v první řadě jako na Evropany, nutně budou prosazovat evropský pohled a nikoliv své národní zájmy. Potom bude možné provádět jednotnou evropskou zahraniční politiku. Idea evropanství ale zatím nemá dostatečnou podporu a její eventuální rozšíření musí být přirozeným procesem – danou ideu nelze zavádět proti vůli obyvatel členských států EU. Lze sice argumentovat, že pokud Evropská unie nebude provádět jednotnou zahraniční politiku, ocitnou se členské země v nevýhodě. Jednotlivé členské státy (včetně těch největších) jsou příliš malé a slabé na to, aby mohly řešit závažné problémy, nedokážou čelit zemím typu Ruska nebo Číny. Tento argument může být pravdivý, nicméně pokud ho skutečně nevezmou obyvatelé EU za svůj, postrádá relevanci. Integraci nelze provádět násilím, respektive proti vůli evropských občanů. Ani sebeosvícenější politiku myslící na občany příslušné země nelze dlouhodobě dělat proti vůli těchto občanů. Pokud si občané další integraci nepřejí, je lepší danou skutečnost vzít na vědomí a o další integraci neusilovat, i když to za určitých podmínek může v budoucnu přinést problémy.

Jiným projevem neochoty k další integraci je skutečnost, že členské státy EU se nechtějí v řadě oblastí vzdát svých pravomocí, protože díky nim mohou provádět

například svou vlastní hospodářskou politiku včetně toho, že mohou lákat zahraniční investory apod. Jako příklad lze uvést pravomoci ve fiskální politice, kterých se členské státy nechtějí vzdát, protože tak mohou ovlivňovat svou ekonomiku (vývoj HDP, nezaměstnanosti a dalších ukazatelů). Jak konstatuje Wawrosz (2014): „Přenesení měnové politiky z národní úrovně na nadnárodní úroveň nebylo pro politiky tolik bolestivé. Většina centrálních bank členských zemí eurozóny byla v době přenesení nezávislá a politici nemohli jejich rozhodování příliš ovlivňovat. Jinak řečeno, přenesením měnové politiky z národní úrovně na nadnárodní úroveň politici de facto neztratili nástroj ovlivňování vývoje ekonomiky, tento nástroj byl ztracen již dříve (v dobách, kdy se prosadila představa nezávislé centrální banky). V případě hospodářské politiky, zejména v případě fiskální politiky byla v době podpisu Maastrichtské smlouvy situace jiná. Politici mohli daný nástroj ovlivňování ekonomiky používat, přičemž daný nástroj patří k relativně účinným nástrojům ovlivňování ekonomiky. Zároveň platí, že po ztrátě pravomocí v oblasti měnové politiky se de facto jednalo o poslední podstatný nástroj, který politikům zbyl. Jeho ztrátou by politici ztratili výrazně více, z hlediska ovlivňování ekonomiky by už de facto neměli žádné další možnosti. To by ohrozilo jejich moc, včetně možnosti znovuzvolení apod.“ Nicméně důsledkem daného stavu je například krize eurozóny, jež se projevuje v hospodářských problémech Řecka a dalších zemí.

4. Závěr

Za podstatný problém evropské integrace z pohledu práva lze považovat skutečnost, že EU na jedné straně disponuje v některých oblastech přílišnými pravomocemi, které neodpovídají poptávce evropských občanů, avšak na druhé straně v jiných oblastech jsou její pravomoci nedostatečné, takže není schopna provádět účinnou politiku. Krize eurozóny je toho příkladem – EU nemá dostatečné nástroje pro koordinaci fiskálních politik. Odlišné fiskální politiky členských zemí, nadměrné zadlužování některých z nich potom mohou vyvolávat tlak na vystoupení daných zemí z eurozóny.

Dalším příkladem může být migrační krize, se kterou se EU potýká od roku 2015. Migrační vlna prokázala, že azylová politika EU včetně právních předpisů Unie, které tuto politiku řeší, je nastavena na dobré časy, tedy nikoliv na situaci masové migrace. Azylová politika je v EU v současnosti řešena zakládajícími smlouvami EU (v současnosti Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie), Dublinským nařízením (č. 604/2013) definujícím členský stát, který má o azylovém řízení rozhodovat,⁴ a dalšími dokumenty, mezi něž patří směrnice definující minimální standardy, které musí členský stát při posuzování žádosti uprchlíka dodržovat. Problémem však je, že v situaci masové migrace jsou

⁴ A další nařízení, např. nařízení (ES) č. 2725/2000.

dané právní dokumenty EU obtížně vynutitelné. I v případě přístupu k řešení masové migrace se ukazuje, že EU je stále heterogenním útvarem – některé státy (například Německo, Švédsko) přistupují k imigrantům velmi vstřícně, jiné (například Česká republika) zaujímají mnohem opatrnější přístup. Postupy jednotlivých členských zemí se potom, i přes existenci minimálních standardů, velmi liší.

Z hlediska rozhodování o realokaci uprchlíků platí, že primární právo EU umožňuje obecně v oblasti azylové politiky rozhodovat kvalifikovanou většinou, takže státy, které s touto realokací nesouhlasí, mohou být přehlasovány. Jakkoliv lze souhlasit s názorem, že v současnosti jsou uprchlíci v EU rozmístěni velmi nerovnoměrně, přece jen se nelze ubránit dojmu, že vynucená realokace není výrazem solidarity, ale spíše prostředkem, jak řešit problémy, které si některé členské státy EU způsobily svými štědrými sociálními systémy. Vzhledem k současným možnostem techniky je volný pohyb osob mnohem jednodušší než v minulosti. Společná azylová politika, jež ale obsahuje i problematiku sociálního zabezpečení, školství a vzdělávání či možnosti podnikat, je potom žádoucí – bez její existence budou žadatelé o azyl preferovat tu zemi, která se jim jeví jako nejvýhodnější. Bohužel zatím je tato společná azylová politika spíše částečná. I současné právní předpisy přispívají k tomu, že některé země jsou migraci vystaveny více a některé méně, přičemž daná expozice není způsobena pouze geografickými důvody (typu, že se jedná o první země EU na cestě ze země původu). Dokud však budou mít jednotlivé členské země EU odlišné zájmy, nelze předpokládat, že se daný problém podaří uspokojivě vyřešit.

Tento text se snažil zdůraznit úspěchy, které jsou s evropskou integrací včetně integrace v oblasti práva spojeny. Je zřejmé, že o neúspěších a problémech se hovoří lépe. Chce-li EU harmonizovat právní systémy členských zemí, musí si uvědomovat výše popsanou volbu mezi nižšími transakčními náklady za cenu nižší konkurence při harmonizaci či integraci právních řádů členských států a vyšší konkurencí za cenu vyšších transakčních nákladů v situaci bez harmonizace nebo menší harmonizace právních řádů členských států. Protože této volbě se nelze vyhnout, má smysl se při harmonizaci práva zaměřit na oblasti, které jsou vskutku podstatné, a zbytek ponechat na konkurenci právních systémů členských států. Evropská unie a její členské země by tedy měly definovat priority, jaké oblasti práva harmonizovat a jaké nikoliv. V rámci priorit by se harmonizace měla provádět tak, aby byla funkční, v ostatních oblastech by se pak právo harmonizovat nemělo. Z hlediska současného stavu to znamená v některých případech harmonizaci i opustit, právní předpisy EU zrušit nebo zredukovat.

Literatura a prameny

1. Havlíček, K. (2016): *Až normativní smysl práva nahradí matematické vzorečky*. http://ceskapozice.lidovky.cz/az-normativni-smysl-prava-nahradi-matematicke-vzorecky-p2p/-tema.aspx?c=A160316_225533_pozice-tema_lube, 18. 3. 2016

2. Mach, P. (2003): *Úskalí evropské integrace*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku
3. Tichý, L. a kol. (2014): *Evropské právo*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck
4. Valenčík, R., Wawrosz, P. (2015): *Mikroekonomická analýza skrytých stránek korupce*. Scientia et Societas, roč. 11, č. 1, s. 3–22
5. Wawrosz, P. (2009): *Velká deprese a soudobá krize – paralely a rozdíly*. In: Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference „Velká deprese a její odraz v ekonomické teorii a praxi“. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava
6. Wawrosz, P. (2014): *Odlišná úprava hospodářské a měnové unie v právu EU jako jedna z příčin makroekonomických nerovnováh v eurozóně*. Scientia et Societas, roč. 10, č. 4, s. 18–33
7. Wawrosz, P. (2015): *Migrační krize v Evropské unii pohledem práva EU*. Scientia et Societas, roč. 11, č. 4, s. 22–37

**65 let od podpisu
první integrační smlouvy:
má Evropská unie budoucnost?**

Záznam přednášek
a diskuse
z vědeckopopularizačního semináře

Dopolední blok

Ekonomické a politické důsledky
prohlubování evropské integrace,
(ne)schopnost Evropské unie řešit problémy a krize,
přechod od unipolárního k multipolárnímu systému
globálního vládnutí,
změny podoby a významu EU v budoucnosti

Moderátor
Jiří Malý
ředitel Institutu evropské integrace,
NEWTON College, a. s.

PROGRAM SEMINÁŘE

DOPOLEDNÍ BLOK

ZAHÁJENÍ SEMINÁŘE	56
<i>PhDr. Jiří Malý, Ph.D.</i> , ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
Stále užší integrace ekonomicky rozdílných států: dlouhodobý problém EU	57
<i>PhDr. Jiří Malý, Ph.D.</i> , ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
Výzkum a inovace v evropských strategických záměrech	67
<i>Ing. Karel Mráček, CSc.</i> , člen předsednictva Asociace výzkumných organizací; Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
Globální a integrační souřadnice redefinice funkcí státu	73
<i>Dr. h. c. prof. Ing. Milan Šikula, DrSc.</i> , Ekonomický ústav Slovenské akademie věd	
DISKUSE	78

ZAHÁJENÍ SEMINÁŘE

Jiří Malý

Dobrý den, dámy a pánové, vítám vás na dnešním vědeckopopularizačním semináři na téma *65 let od podpisu první integrační smlouvy: má Evropská unie budoucnost?* Jmenuji se Jiří Malý, jsem ředitelem Institutu evropské integrace při NEWTON College a zároveň manažerem projektu, v jehož rámci dnešního semináře pořádáme. Jde o projekt s názvem *Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace*, který realizuje NEWTON College. Tento projekt byl v letech 2009–2012 spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky, od září roku 2012 až do srpna roku 2017 se projekt nachází ve fázi udržitelnosti.

Dnešní seminář je plně financován soukromou vysokou školou NEWTON College. Téma dnešního semináře jsme zvolili jako průřezové a budeme se věnovat minulosti, současnosti i budoucnosti Evropské unie. Budeme se zabývat mimo jiné minulými trendy a rozhodnutími v Evropské unii, jejich vlivem na současné fungování EU i jejich možnými důsledky pro budoucnost Evropské unie. V rámci novodobých snah o evropskou integraci byla první integrační smlouva – Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli – podepsána 18. dubna 1951. Poté následovaly další integrační smlouvy, až v roce 1993 vznikla na základě Maastrichtské smlouvy Evropská unie. V roce 2009 pak vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, která je poslední smlouvou upravující zakládající smlouvy EU a která zakotvila právní subjektivitu Evropské unie. Poslední drobná změna zakládajících smluv EU pak proběhla v roce 2013. Za 65 let své existence se evropská integrace obsahově výrazně posunula, k ekonomickým záležitostem postupně přibrala i záležitosti politické. Zároveň došlo k výraznému zvýšení počtu členských států. V důsledku toho se měnil charakter evropské integrace, podoba zakládajících smluv EU, pravomoci Evropské unie, kompetence orgánů EU i vztahy mezi členskými státy. Výsledkem však je, že Evropská unie není schopna efektivně reagovat na problémy a krize, kterým v současné době čelí.

Jako obvykle všichni účastníci semináře obdrží certifikát, který vám zašleme přibližně do jednoho měsíce. Dále vám do tří měsíců zašleme souhrnnou publikaci, která bude obsahovat výkladový text k tématu dnešního semináře a také přepis všech přednášek a diskusních příspěvků, které na dnešním semináři zazní. Myslím si, že to je na úvod vše a nyní začnu se svou přednáškou.

STÁLE UŽŠÍ INTEGRACE EKONOMICKY ROZDÍLNÝCH STÁTŮ: DLOUHODOBÝ PROBLÉM EU

Jiří Malý

Můj příspěvek má název *Stále užší integrace ekonomicky rozdílných států: dlouhodobý problém EU*. Nejprve se podíváme na to, jak je formulováno právo Evropské unie. Zakládající smlouvy Evropské unie, tj. v současnosti Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie, i závazné právní akty EU, které jsou od zakládajících smluv odvozeny, jsou formulovány tak, aby podporovaly neustálé prohlubování evropské integrace. Právo EU totiž upravuje nejen aktuální témata a oblasti evropské integrace, ale také její další směřování, kdy předpokládá další prohlubování evropské integrace.

Článek 1 Smlouvy o Evropské unii říká: „*Touto smlouvou zakládají vysoké smluvní strany mezi sebou Evropskou unii, jíž členské státy svěřují pravomoci k dosažení společných cílů. Tato smlouva představuje novou etapu v procesu vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy...*“ Článek 1 Smlouvy o Evropské unii tedy definuje proces, kam má evropská integrace směřovat, nikoliv stav evropské integrace. To je velmi závazná skutečnost. Po přečtení tohoto článku smlouvy by se mohlo zdát, že to jsou jen nějaké obecné fráze, které nemají žádný praktický dopad. Není tomu tak. Všimněte si – objeví-li se v Evropské unii nějaký závažný problém nebo krize, hledá se jejich řešení především na úrovni Evropské unie, ve smyslu „více Evropy“, více integrace. Příliš se nezvažuje, jestli by nepomohlo vrátit nějaké kompetence na úroveň národních států. Ukazuje se, že článek 1 Smlouvy o Evropské unii berou orgány EU vážně a prosazují ho. V této souvislosti bych chtěl upozornit na to, že právo Evropské unie, včetně zakládajících smluv EU, je vymahatelné u Soudního dvora Evropské unie, což znamená, že postup, kdy by orgány EU nejednaly v souladu s článkem 1 Smlouvy o Evropské unii, je žalovatelný.

Článek 3 Smlouvy o Evropské unii uvádí: „*Unie vytváří vnitřní trh. Usiluje o udržitelný rozvoj Evropy, založený na vyváženém hospodářském růstu a na cenové stabilitě, vysoce konkurenceschopném sociálně tržním hospodářství směřujícím k plné zaměstnanosti a společenskému pokroku... Podporuje hospodářskou, sociální a územní soudržnost a solidaritu mezi členskými státy...*“ Článek 3 Smlouvy o Evropské unii tedy předpokládá, že Evropská unie je založena na vysoce konkurenceschopném sociálně tržním hospodářství s plnou zaměstnaností a že Evropská unie vytváří hospodářskou a měnovou unii, jejíž měnou je euro. Euro se chápe jako měna celé Evropské unie s výjimkou Velké Británie a Dánska, které si vyjed-

naly trvalou výjimku z povinnosti zavést euro. Ostatní členské státy EU, které nemají euro, jsou chápány jako země s dočasnou výjimkou, to znamená, že jejich národní měny jsou pouze dočasné a že mají povinnost zavést euro v budoucnosti.

Článek 119 Smlouvy o fungování Evropské unie říká: „*Činnosti členských států a Unie ve smyslu článku 3 Smlouvy o Evropské unii zahrnují za podmínek stanovených Smlouvami zavedení hospodářské politiky, která je založena na úzké koordinaci hospodářských politik členských států, na vnitřním trhu a na vymezení společných cílů... Souběžně s tím zahrnují tyto činnosti za podmínek a v souladu s postupy stanovenými Smlouvami jednotnou měnu – euro, jakož i vymezení a provádění jednotné měnové a devizové politiky...*“ Všechny členské státy EU, s výjimkou Velké Británie a Dánska, by tedy měly mít jednotnou měnu euro, měly by provádět jednotnou měnovou a devizovou politiku a jejich ostatní hospodářské politiky by měly být úzce koordinovány. Členské státy tedy nemohou provádět samostatné hospodářské politiky, ale musí je úzce koordinovat a vymezovat jejich společné cíle.

Článek 121 Smlouvy o fungování Evropské unie uvádí: „*Členské státy považují své hospodářské politiky za věc společného zájmu a koordinují je v rámci Rady... Rada přijme... hlavní směry hospodářských politik členských států a Unie... K zajištění užší koordinace hospodářských politik a trvalé konvergence hospodářské výkonnosti členských států sleduje Rada na základě zpráv předkládaných Komisí hospodářský vývoj v každém členském státě a v Unii, jakož i soulad hospodářských politik s hlavními směry..., a pravidelně provádí celkové hodnocení... Zjistí-li se..., že hospodářské politiky členského státu nejsou v souladu s hlavními směry... nebo že by mohly ohrozit řádné fungování hospodářské a měnové unie, může se Komise na dotyčný členský stát obrátit s varováním...*“ Hlavní směry hospodářských politik jsou tedy určeny k tomu, aby byla zajištěna užší koordinace hospodářských politik členských států. Zároveň existuje tlak na členské státy, aby se hlavních směrů hospodářských politik držely. Členské státy tedy nemají volnost v provádění své hospodářské politiky. Za povšimnutí také stojí, že článek 121 Smlouvy o fungování Evropské unie hovoří o zajištění trvalé konvergence hospodářské výkonnosti členských států. Zakládající smlouvy EU tedy předpokládají trvalou konvergenci, trvalé sblížení hospodářské výkonnosti členských zemí EU. Později si na statistických datech ukážeme, jestli se tento předpoklad naplňuje v praxi.

Jako poslední ukázkou znění zakládajících smluv EU jsem připravil článek 126 Smlouvy o fungování Evropské unie, který se týká veřejných financí a říká následující: „*Členské státy se vyvarují nadměrných schodků veřejných financí. Komise sleduje vývoj rozpočtové situace a výši veřejného dluhu v členských státech, aby bylo možno zjistit závažné chyby. Zkoumá zejména dodržování rozpočtové kázně na základě těchto dvou kritérií: zda poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu nepřekračuje 3 % ... a zda*

poměr veřejného dluhu k hrubému domácímu produktu nepřekračuje 60 %, ledaže se poměr dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k referenční hodnotě... Nesplňuje-li členský stát požadavky podle jednoho nebo žádného z těchto kritérií, Komise vypracuje zprávu... Usoudí-li Komise, že v členském státě existuje nebo může vzniknout nadměrný schodek, předloží stanovisko dotyčnému členskému státu a informuje o tom Radu. Rada na návrh Komise a po zvážení všech připomínek, které dotyčný členský stát vznesl, rozhodne po celkovém zhodnocení, zda existuje nadměrný schodek. Rozhodne-li Rada..., že nadměrný schodek existuje, přijme bez zbytečného odkladu... doporučení, která podá dotyčnému členskému státu, aby tento členský stát mohl ve stanovené lhůtě tuto situaci ukončit... Následuje-li členský stát... doporučení Rady, může Rada rozhodnout o výzvě členskému státu, aby v určité lhůtě učinil opatření ke snížení schodku... Pokud se členský stát nepodřídí..., může Rada rozhodnout, že ... požádá dotyčný členský stát, aby uložil neúročený vklad v přiměřené výši u Unie, dokud nebude podle názoru Rady nadměrný schodek napraven, nebo uloží pokuty v přiměřené výši.“ V Evropské unii i v eurozóně jsou státy, jejichž rozpočtový schodek překračuje 3 % HDP a jejichž veřejný dluh je vyšší než 60 % HDP a dále roste. Některé členské státy tedy dokonce neplní ani měkkí verzi dluhového kritéria, kdy veřejný dluh sice může překračovat 60 % HDP, ale musí se alespoň snižovat a přibližovat se k 60% hranici. Dále je nutné zdůraznit, že rozhodnutí Rady EU je závazný právní akt s přímou účinností v členském státě. Když tedy Rada EU rozhodne, že v členském státě existuje nadměrný schodek, členský stát nese důsledky – dostane lhůtu, ve které musí nadměrný schodek odstranit. Pokud se mu to nepodaří, mohou být vůči tomuto členskému státu uplatněny různé druhy zesilujících se sankčních opatření. Jiná věc je, že v praxi se tato sankční opatření prozatím neuplatňují.

Jak už jsem říkal v úvodu, pokud se v Evropské unii objeví nějaký závažný problém nebo krize, řešení se hledá nikoli primárně na úrovni jednotlivých členských států, ale především na úrovni Evropské unie. Orgány EU a obvykle i většina členských států hledá řešení problémů a krizí v dalším prohlubování evropské integrace a v dalším posilování pravomocí orgánů EU. Například to vidíme v případě krize eurozóny nebo současné migrační krize. Stále se říká, že základem nemůže být řešení na úrovni jednotlivých členských států, a hledá se řešení na úrovni celé Evropské unie. Přesně v duchu zakládajících smluv EU se hledá řešení na evropské úrovni, bez ohledu na to, jestli je takové řešení funkční, nebo nefunkční. Odpovědí na problémy a krize bývají fráze typu „evropské řešení“ nebo „více Evropy“. Naskytají se ale následující otázky: Jsou „evropská řešení“ účinná? Jsou účinnější než řešení, která jsou nebo by mohla být přijata na národní úrovni? Je prohlubování evropské integrace přínosem pro ekonomiky členských států EU? Takové otázky je třeba zkoumat a hledat na ně odpovědi.

Ukážeme si na třech příkladech, jak stále užší evropská integrace ovlivňuje ekonomický vývoj v Evropské unii. To by nám mělo pomoci odpovědět i na výše uvedené otázky.

První příklad, který budeme analyzovat, by nám měl ozřejmit, jestli užší integrace pomohla vyřešit dluhovou krizi v eurozóně. Dluhová krize v eurozóně začala v roce 2010 a postupně zasáhla pět členských států měnové unie – Řecko, Irsko, Portugalsko, Španělsko a Kypr. V duchu zakládajících smluv EU, které podporují stále užší evropskou integraci a které řeší vstup členských států EU do měnové unie, ale nikoliv jejich eventuální vystoupení, byla od počátku vyloučena možnost řešit dluhovou krizi vystoupením některého z těchto pěti problémových států z eurozóny. Jednalo by se totiž o dezintegrační krok, který by byl v rozporu se zněním zakládajících smluv EU i s politikou, kterou provádějí orgány Evropské unie. Už v lednu 2010 tehdejší komisař EU pro hospodářské a měnové záležitosti Joaquín Almunia na Světovém ekonomickém fóru v Davosu řekl: „*Řecko v žádném případě nevystoupí z eurozóny. Bylo by šilené snažit se řešit problémy, které má Řecko, mimo eurozónu.*“ A tato premisa pak byla použita i v případě ostatních zemí, které se posléze s dluhovou krizí potýkaly.

V duchu tohoto základního předpokladu, že žádná země nevystoupí z měnové unie, byla přijata opatření, která měla dluhovou krizi řešit. Za prvé byla poskytnuta finanční pomoc těmto pěti problémovým zemím eurozóny. V průběhu několika let se postupně vyšplhala až na celkovou hodnotu téměř 500 miliard eur. Finanční pomoc se poskytuje prostřednictvím záchranných mechanismů eurozóny. Nejprve byla koncipována jako dočasná finanční pomoc na období 2010–2013, ale nakonec se ukázalo, že bude muset mít dlouhodobější charakter, proto byl v říjnu 2012 zřízen stálý záchranný mechanismus eurozóny, tzv. Evropský mechanismus stability.

Dalším opatřením k řešení dluhové krize byly změny práva EU. Byl přijat soubor šesti právních předpisů EU – pěti nařízení a jedné směrnice – zvaný six pack, který vstoupil v účinnost v prosinci 2011. Six pack novelizoval Pakt stability a růstu, zpřísnil rozpočtový dohled nad zeměmi eurozóny, zpřísnil sankce pro země eurozóny, které neplní podmínku maximální přípustné výše rozpočtového deficitu 3 % HDP, a také zavedl makroekonomický dohled v Evropské unii. Dále byla s účinností od května 2013 přijata další dvě nařízení Evropské unie, která se souhrnně nazývají two pack a která zpřísnila pravidla pro státy eurozóny, které se nacházejí v postupu při nadměrném schodku, a také pro ty státy, které čerpají finanční pomoc ze záchranných mechanismů eurozóny. S účinností od května 2013 byl rovněž novelizován článek 136 Smlouvy o fungování Evropské unie, který právně zakotvil již zmiňovaný Evropský mechanismus stability. Všimněte si, že Evropský mechanismus stability prakticky fungoval od října 2012, ale právně zakotven v zakládajících smlouvách EU byl až v květnu 2013. To také ukazuje, jakým způsobem Evropská unie řeší své problémy.

Zatím posledním opatřením, které bylo schváleno, je vytvoření bankovní unie, která má sice oproti původním předpokladům poněkud redukovanou podobu, ale i tak je to další krok prohlubující evropskou integraci. V současné době se rovněž jedná o vytvoření unie kapitálových trhů, která by znamenala další prohloubení

integrace EU. Takže vidíme, že přijímaná i uvažovaná opatření směřují k čím dál hlubší integraci, přesně v duchu zakládajících smluv EU.

Podarilo se však těmito opatřeními vyřešit dluhovou krizi? Podívejme se na vývoj veřejného dluhu pěti zemí eurozóny, které byly nebo stále jsou postiženy dluhovou krizí. Řecko mělo před krizí, v roce 2007, veřejný dluh 103,1 % HDP, v roce 2009, na prahu dluhové krize, pak 126,7 % HDP a od té doby jeho veřejný dluh stále roste, v roce 2015 dosáhl 179 % HDP. Portugalsko mělo před krizí veřejný dluh 70–80 % HDP, v roce 2015 byla úroveň portugalského veřejného dluhu 129,1 % HDP a jeho růst se zastavil. Na Kypru byl před krizí veřejný dluh kolem 50 % HDP, do roku 2015 se zvýšil na 108,4 % HDP a stále roste. Ve Španělsku byl před krizí veřejný dluh přes 30 % HDP, v roce 2015 to bylo již 100,7 % HDP a má stále rostoucí tendenci. Irsko mělo před krizí, v roce 2007, veřejný dluh 23,9 % HDP, následně však irský veřejný dluh prudce narostl až na 120 % HDP v letech 2012–2013. Od roku 2014 však Irsko zaznamenává významný pokles veřejného dluhu, v roce 2015 činil 98,4 % HDP.

V Irsku lze zřejmě považovat dluhovou krizi za vyřešenou nebo přinejmenším směřující k vyřešení. Ve zbylých čtyřech státech však dluhová krize vyřešena není, protože veřejné dluhy těchto zemí zůstávají mnohem vyšší než před krizí a neklesají. Kdyby přišlo období zpomalení ekonomického růstu nebo hospodářské recese, hodnoty veřejného dluhu těchto čtyř států opět rychle vzrostou. Takže zavedená protikrizová opatření, která prohlubují evropskou integraci, zatím obecně nevedla k vyřešení dluhové krize a alternativní opatření – vystoupení postižených zemí z eurozóny – nebylo vyzkoušeno, protože ho neumožňují zakládající smlouvy Evropské unie. Postižené státy jsou tak blokovány v určité nepříznivé situaci, ze které se mohou jen velmi těžko dostat.

Druhá oblast, kterou budeme rozebírat, by nám měla ukázat, jestli užší integrace vede k vyšší konkurenceschopnosti Evropské unie a jejích členských států. Podle zakládajících smluv EU je vysoce konkurenceschopné hospodářství jedním z ekonomických cílů stále integrovanější Unie. Je však tento cíl naplňován?

Hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik provádějí různé mezinárodní ekonomické instituce. Jeho základem je vyhodnocování různých kritérií konkurenceschopnosti pro jednotlivé země a na základě toho jsou potom sestavovány celkové žebříčky či pořadí konkurenceschopnosti států. Kritéria konkurenceschopnosti jsou dvojího druhu – tvrdá a měkká. Tvrdá kritéria jsou statistická data za každou sledovanou zemi. Měkká kritéria jsou hodnocení sledovaných zemí prostřednictvím výpovědí respondentů z řad ekonomů, investorů, manažerů a dalších představitelů hospodářské a podnikatelské sféry. Měkká kritéria tedy odrážejí subjektivní hodnocení, názory respondentů. Na základě hodnot jednotlivých tvrdých a měkkých kritérií se pak vypracuje a sestaví celkové hodnocení konkurenceschopnosti.

Abychom si udělali bližší představu, nejzrozsáhlejším a velmi respektovaným hodnocením konkurenceschopnosti, které vlády států berou vážně, je Global Competitiveness Report, který vydává Světové ekonomické fórum se sídlem

v Ženevě ve Švýcarsku. Souhrnný žebříček tohoto hodnocení konkurenceschopnosti se nazývá Global Competitiveness Index. V posledním období bylo hodnoceno 144 zemí na základě 114 kritérií, z toho bylo 34 kritérií tvrdých (to znamená 30 % z celkového počtu kritérií), ovšem 80 kritérií měkkých (to znamená 70 % z celkového počtu kritérií). Z poměru vidíme, že názory ekonomů, investorů nebo manažerů velmi ovlivňují hodnocení konkurenceschopnosti. Každou zemi hodnotilo v průměru 92 respondentů.

Vlády nemohou výsledky hodnocení konkurenceschopnosti ignorovat, protože jsou jakousi vizitkou ekonomického vývoje nebo ekonomického postavení jednotlivých zemí. Jednotlivé státy se snaží dosahovat co nejlepšího umístění v žebříčcích konkurenceschopnosti, a proto jejich vlády přizpůsobují svou hospodářskou politiku tomu, jak je konkurenceschopnost jejich zemí hodnocena. Hospodářskou politiku vlád tak ovlivňují i názory a zájmy respondentů, jejichž hodnocení vstupují prostřednictvím měkkých kritérií do výsledných hodnocení konkurenceschopnosti. Přestože má hodnocení konkurenceschopnosti uvedené metodologické slabé stránky, k porovnání konkurenceschopnosti zemí EU ho využijeme, protože se jedná o zavedený způsob měření konkurenceschopnosti většiny zemí světa včetně všech členských států Evropské unie.

Podívejme se, jaké jsou rozdíly v konkurenceschopnosti mezi členskými zeměmi EU. Podle žebříčku konkurenceschopnosti Global Competitiveness Index pro období 2015–2016 jsou na prvních třech místech Švýcarsko, Singapur a USA. Tři nejlépe hodnocené země tedy nejsou z Evropské unie. Následují Německo a Nizozemsko, které zauímají čtvrté a páté místo ve světovém srovnání a první a druhé místo v rámci Evropské unie. Na šestém a sedmém místě na světě jsou Japonsko a Hongkong a za nimi následují další tři země Evropské unie – Finsko, Švédsko a Velká Británie. Takže v první desítce nejvíce konkurenceschopných zemí světa je pět zemí Evropské unie – Německo, Nizozemsko, Finsko, Švédsko a Velká Británie. Těchto pět států EU tak splňuje cíl vysoce konkurenceschopného hospodářství uvedený v zakládajících smlouvách EU. Nyní se však podívejme na nejhůře hodnocené země Evropské unie. Kypr obsadil v žebříčku konkurenceschopnosti 65. místo ve světovém srovnání, Slovensko 67., Chorvatsko 77. a Řecko 81. místo. Některé státy Evropské unie tedy mají výrazně nižší hodnocení konkurenceschopnosti než země EU z první světové desítky. Pro srovnání, Česká republika zaujímá 31. místo na světě. Můžeme tedy říci, že Evropská unie jako celek nemá vysoce konkurenceschopné hospodářství, pouze některé její členské státy dosahují nejlepšího hodnocení, zatímco jiné státy EU jsou hodnoceny mnohem hůře. Takto rozdílné státy (Německo, Nizozemsko a Finsko na straně jedné, Kypr, Slovensko a Řecko na straně druhé) jsou přitom spojeny jednotnou měnou a jednotnou měnovou politikou, která pak má v těchto státech odlišné účinky. Země s takto rozdílnými úrovněmi konkurenceschopnosti by ale spíše potřebovaly různé měnové politiky, odlišné úrokové sazby, rozdílné úrovně měnového kurzu, a tedy i různé měny.

Nyní budeme sledovat vývoj hodnocení konkurenceschopnosti zemí EU v letech 2004–2016 podle žebříčku konkurenceschopnosti Global Competitiveness Index. Ty země EU, které jsou dnes v první desítce nejvíce konkurenceschopných států světa (Německo, Nizozemsko, Finsko, Švédsko a Velká Británie), byly v první desítce také po celé nebo většinu sledovaného období 2004–2016. Nejvíce konkurenceschopné země EU tedy patří mezi nejlépe hodnocené státy světa dlouhodobě. Naopak hůře hodnocené země EU se v žebříčku konkurenceschopnosti v průběhu sledovaného období spíše dále propadaly. Například Kypr byl v žebříčku konkurenceschopnosti v období 2004–2005 na 52. místě, v období 2005–2006 na 41. místě, ale v období 2015–2016 na 65. místě, Slovensko bylo v období 2004–2005 na 41. místě, v období 2005–2006 na 36. místě, avšak v období 2015–2016 na 67. místě, Řecko pak v období 2004–2005 obsadilo 51. příčku, v období 2005–2006 47. příčku, ale v období 2015–2016 81. pozici. V čase se tedy úrovně konkurenceschopnosti zemí EU nesblížily, ale naopak vzdálily. Nejvíce konkurenceschopné země EU zůstaly mezi nejlepšími státy světa, hodnocení nejméně konkurenceschopných zemí EU se spíše ještě zhoršilo.

Dalším ukazatelem, který může identifikovat rozdíly v konkurenceschopnosti států, je saldo běžného účtu platební bilance. Obecně platí, že čím je saldo běžného účtu lepší, tím je země více konkurenceschopná, čím je saldo běžného účtu horší, tím je země konkurenceschopná méně. Neplatí to však vždy. Například v zemi, která prochází hlubokou hospodářskou recesí, mohou v důsledku ekonomického poklesu a poklesu poptávky výrazně klesnout dovozy, a tak se zlepší saldo běžného účtu, avšak není to důsledek zvýšení konkurenceschopnosti. Čili saldo běžného účtu platební bilance může sloužit jako hrubý ukazatel konkurenceschopnosti státu, ale s určitou výhradou.

Když se podíváme na hodnoty salda běžného účtu v roce 2014, pak podle tohoto ukazatele byly nejvíce konkurenceschopnými zeměmi EU Nizozemsko a Německo, které měly přebytky běžného účtu 10,6 % HDP, respektive 7,8 % HDP. To se shoduje s hodnocením konkurenceschopnosti podle žebříčku Global Competitiveness Index, kde byly Německo a Nizozemsko rovněž nejlepšími státy EU. Naopak nejméně konkurenceschopnými zeměmi EU byly podle salda běžného účtu Řecko, Kypr a Velká Británie, které měly deficity běžného účtu 3–5 % HDP. Řecko a Kypr přitom patří mezi nejhůře hodnocené země EU také podle žebříčku konkurenceschopnosti Global Competitiveness Index.

Pro porovnání, Švýcarsko jako země mimo EU mělo v roce 2014 výrazný přebytek běžného účtu 11,5 % HDP, čili dosáhlo lepšího výsledku než všechny země EU, a je tedy podle tohoto ukazatele i více konkurenceschopné než jakýkoli stát Evropské unie. Švýcarsko přitom bylo na prvním místě i v žebříčku konkurenceschopnosti Global Competitiveness Index, a to dlouhodobě od roku 2009 do roku 2016. Rovněž Norsko jako země mimo EU mělo v roce 2014 vysoký přebytek běžného účtu 8,8 % HDP.

V období 2007–2014 sice u salda běžného účtu došlo k určitému sblížení úrovní mezi zeměmi Evropské unie, ale nikoli primárně díky zlepšení konkurenceschopnosti některých států EU. Saldo běžného účtu některých zemí EU, jako jsou Řecko, Kypr, Portugalsko nebo Španělsko, se sice výrazně zlepšilo, ale zejména v důsledku delší hospodářské recese nebo stagnace v těchto zemích. Státy EU s největšími přebytky běžného účtu (Nizozemsko, Německo, Dánsko, Lucembursko, Švédsko) si přitom své vysoké přebytky zachovaly, některé je dokonce ještě zvýšily.

Můžeme říci, že užší evropská integrace obecně nevedla ke zvýšení konkurenceschopnosti EU jako celku. Vysoce konkurenceschopné ekonomiky mají pouze některé členské státy Evropské unie, jiné země EU vykazují konkurenceschopnost nižší. Mezi státy EU existují významné rozdíly v konkurenceschopnosti, v některých případech jsou tyto rozdíly velmi rozsáhlé a dále se zvětšují. Značné rozdíly mezi státy EU existují rovněž v úrovních salda běžného účtu platební bilance. Přitom takto rozdílné země jsou úzce integrovány v rámci eurozóny. I proto má eurozóna problémy a její krize není stále vyřešena.

Poslední oblast, na kterou se zaměříme, je ekonomická konvergence. Ukazovali jsme si, že zakládající smlouvy EU hovoří o zajištění trvalé konvergence hospodářské výkonnosti členských států. Je ale tento předpoklad skutečně naplněn? Vede užší evropská integrace k ekonomické konvergenci členských zemí EU?

Ekonomickou konvergenci budeme sledovat na základě vývoje hrubého domácího produktu na obyvatele v paritě kupní síly, kdy průměr Evropské unie bude mít přiřazenu hodnotu 100 % a úrovně členských států budou vyjádřeny v procentech vůči průměru EU. V roce 2014 mělo v rámci Evropské unie nejvyšší hrubý domácí produkt na obyvatele Lucembursko, které dosahovalo 266 % průměru EU. Následovaly další státy nad průměrem Evropské unie (Irsko, Nizozemsko, Rakousko, Dánsko, Německo, Švédsko, Belgie, Finsko, Velká Británie a Francie), které dosahovaly hodnot od 134 % po 107 % průměru EU. Další země se již nacházely pod průměrem Evropské unie, počínaje Itálií (96 % průměru EU), Španělskem (91 % průměru EU) a Českou republikou (85 % průměru EU) a konče Bulharskem, které dosahovalo pouze 47 % průměru EU. Nejvíce a nejméně rozvinutý stát Evropské unie tedy měly své ekonomické úrovně v poměru 6:1.

Když se zaměříme na státy eurozóny, tak nejvyšší HDP na obyvatele mělo v roce 2014 opět Lucembursko s 266 % průměru EU, nejnižší HDP na obyvatele pak Lotyšsko se 64 % průměru EU. Nejvíce a nejméně rozvinutý stát eurozóny tedy měly své ekonomické úrovně v poměru 4:1. Přitom takto rozdílné země jsou spojeny jednotnou měnou a jednotnou měnovou politikou.

Pokud se podíváme na to, jak se vyvíjel HDP na obyvatele v období 2007–2014, tak vidíme, že obecně nedošlo ke konvergenci ekonomické úrovně členských zemí Evropské unie, respektive eurozóny. Některé členské státy EU se v tomto ukazateli posunuly směrem k průměru Evropské unie. Výraznější pohyb směrem k průměru EU lze zaznamenat u většiny nových členských zemí Evropské unie (Malta,

Slovensko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Maďarsko, Rumunsko a Bulharsko). To je mimo jiné způsobeno tím, že tyto země vycházely z podstatně nižší ekonomické úrovně, než byl průměr Evropské unie, a doháněly vyspělejší státy EU. V případě České republiky došlo jen k velmi mírnému zvýšení HDP na obyvatele, a sice z 84 % průměru EU v roce 2007 na 85 % průměru EU v roce 2014.

Ekonomická úroveň některých členských států Evropské unie se však snížila. Největší propad HDP na obyvatele přitom zaznamenaly některé země eurozóny, které čelily dluhové krizi nebo delší hospodářské recesi či stagnaci. Od roku 2007 do roku 2014 tak poklesla ekonomická úroveň Řecka z 92 % na 73 % průměru EU, Kypru ze 100 % na 82 % průměru EU, Španělska ze 103 % na 91 % průměru EU, Itálie ze 105 % na 96 % průměru EU a Slovinska z 87 % na 83 % průměru EU.

Mimo jiné i díky tomuto negativnímu vývoji v některých zemích eurozóny se České republice podařilo zlepšit své umístění mezi státy EU podle ukazatele HDP na obyvatele. Ještě v roce 2009 byla Česká republika na 18. místě mezi členskými státy Evropské unie, do roku 2014 se však posunula na 14. příčku, protože předstihla čtyři státy eurozóny – Slovinsko, Maltu, Kypr a Řecko. To znamená, že Česká republika, která má svou národní měnu, se vyvíjela ekonomicky lépe než ty země EU, které jsou úzce integrovány v rámci eurozóny. Neplatí tedy žádný automatický vztah, že zavedení eura přináší lepší ekonomický vývoj. Na tomto příkladu vidíme, že to není pravda.

Můžeme shrnout, že stále užší integrace nedokáže zajistit trvalou konvergenci hospodářské výkonnosti členských států EU. V úzce integrované eurozóně došlo mezi řadou členských zemí ke zvětšení rozdílů v ekonomické úrovni, tj. k divergenci. Naopak Česká republika a některé další členské země Evropské unie dokázaly svou ekonomickou úroveň zlepšit a přiblížit k průměru EU, i když mají své národní měny, a tak patří do skupiny méně integrovaných států Evropské unie.

K jaké budoucnosti tedy směřuje Evropská unie? Chce jen stále „více Evropy“, nebo chce řešit skutečné problémy členských států? K čemu je Evropská unie stvořena? Ke stále užší integraci za každou cenu a bez ohledu na důsledky, nebo k tomu, aby zlepšovala ekonomické, sociální a další výsledky členských států? Před 65 lety začala evropská integrace proto, aby řešila problémy členských zemí, aby zlepšovala jejich ekonomický nebo sociální vývoj. Je to i dnes jejím cílem? Nezměnilo se něco ve směřování evropské integrace?

Ukázali jsme si, že stále užší evropská integrace nedokáže automaticky zajistit řešení problémů a krizí Evropské unie a jejích členských států. Stále užší evropská integrace také není schopna zajistit splnění ekonomických cílů definovaných zakládajícími smlouvami EU, jako jsou vysoce konkurenceschopné hospodářství nebo trvalá konvergence hospodářské výkonnosti členských států. Evropská unie a její orgány i vlády jednotlivých členských zemí by si tedy měly ujasnit, co je skutečným cílem evropského integračního procesu. Je to vytváření stále užší Unie bez ohledu na důsledky? Nebo je to řešení skutečných problémů členských zemí

EU? Pokud si Evropská unie a její členské státy vyberou druhou možnost, tak by měly být schopny v případech, kdy se ukáže, že prohlubování evropské integrace nevede k řešení problému či krize, učinit kroky k rozvolnění integrace. Aby to však bylo uskutečnitelné, bylo by nutné odpovídajícím způsobem změnit zakládající smlouvy Evropské unie i na ně navazující právní akty EU. Děkuji vám za pozornost.

Jiří Malý

Dalším přednášejícím v dopoledním bloku dnešního semináře je pan Ing. Karel Mráček, CSc., náš kolega z Institutu evropské integrace při NEWTON College, který je rovněž členem předsednictva Asociace výzkumných organizací. Jeho příspěvek má název *Výzkum a inovace v evropských strategických záměrech*. Prosím, máte slovo.

VÝZKUM A INOVACE V EVROPSKÝCH STRATEGICKÝCH ZÁMĚRECH

Karel Mráček

Již v 50. letech 20. století, kdy vznikla tři evropská společenství, se ve Smlouvě o založení Evropského společenství uhlí a oceli a ve Smlouvě o založení Evropského společenství pro atomovou energii objevila ustanovení týkající se výzkumu. Podpisem Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství v roce 1957 pak vznikl prostor pro vytvoření společného trhu a byla zahájena řada výzkumných programů v oblasti energetiky, životního prostředí a podobně. 60. léta 20. století byla charakteristická rozvojem velké vědy. Rozvíjel se kosmický výzkum, jeho velké programy včetně programu Apollo ve Spojených státech amerických, a začalo se mnohem více investovat do výzkumu a vývoje. Byla stanovena jakási magická hranice podílu výdajů na výzkum a vývoj na hrubém domácím produktu ve výši 3 %.

V roce 1983 byl založen Evropský strategický program pro výzkum informačních technologií (ESPRIT). Tímto programem byla zahájena série integrovaných výzkumných programů v oblasti informačních technologií a vývojových projektů v oblasti průmyslových technologií. V roce 1984 byl zahájen první rámcový program Evropských společenství pro výzkum, který byl zaměřen na výzkum v oblasti biotechnologií, telekomunikací a průmyslových technologií. V letech 1984–2013 proběhlo celkem sedm rámcových programů a v roce 2014 byl zahájen 8. rámcový program EU pro výzkum a inovace s názvem Horizont 2020. V roce 1986 se výzkum stal oficiálně jednou z politik Evropských společenství s cílem upevňovat vědeckotechnické základy evropského průmyslu a přispívat k posílení jeho konkurenceschopnosti v mezinárodním měřítku. V devadesátých letech minulého století rostla pozornost věnovaná inovacím, byla přijímána různá memoranda na podporu výzkumu, vývoje a inovací. Problém je, že memoranda nelze situaci ve vědě a výzkumu zlepšit. Je to jen takové klasické úřednické opatření v podání evropských institucí v Bruselu.

V roce 2000 byla přijata desetiletá strategie konkurenceschopnosti EU s názvem Lisabonská strategie, která vytyčila cíl přechodu Evropské unie ke znalostní ekonomice. Zároveň se v roce 2000 Evropská unie dohodla, že bude usilovat o vytvoření Evropského výzkumného prostoru vycházejícího z existence vnitřního trhu EU, ve kterém se budou volně pohybovat výzkumní pracovníci, vědecké poznatky a technologie. V roce 2007 pak byla v kontextu 7. rámcového programu EU pro výzkum vytvořena Evropská rada pro výzkum. Jejím posláním je podporovat na základě vědecké excelence hraniční výzkum ve všech oblastech. V roce 2008 byl

založen Evropský inovační a technologický institut se sídlem v Budapešti. Jedná se o první iniciativu EU, která plně začleňuje všechny tři strany tzv. znalostního trojúhelníku – vysokoškolské vzdělávání, výzkum a inovační podnikání.

V roce 2010, poté, co poměrně neúspěšně skončila realizace Lisabonské strategie, byla přijata nová velká desetiletá strategie pro Evropskou unii s názvem Evropa 2020. Opakuje se v ní, že ekonomika EU má být založena na znalostech a inovacích. Zároveň má zajistit, aby se z inovativních nápadů staly výrobky a služby přinášející ekonomický růst a nová pracovní místa. Ústředním prvkem strategie Evropa 2020 je iniciativa Unie inovací sestávající z více než 30 opatření, jejichž cílem je zlepšit podmínky a přístup k financování výzkumu a inovací v EU.

Jak jsem již zmínil, v roce 2014 začal fungovat 8. rámcový program EU pro výzkum a inovace s názvem Horizont 2020. Tento rámcový program je hlavním finančním nástrojem pro realizaci iniciativy Unie inovací. Probíhá v letech 2014–2020, jeho celkový rozpočet je 80 miliard eur a má tři priority – společenské výzvy, vynikající věda a vedoucí postavení v průmyslu. Největší výdaje, konkrétně 29,7 miliardy eur, směřují na prioritu společenské výzvy. Měly by podporovat investice do výzkumu a inovací, z jejichž reálného dopadu mohou mít prospěch občané. Druhá největší částka, 24,4 miliardy eur, směřuje na prioritu vynikající věda, která by měla podporovat konkurenceschopnost EU, vytváření pracovních míst a zvyšování životní úrovně. Na prioritu vedoucí postavení v průmyslu je pak vyčleněna částka 17 miliard eur. Měla by povzbuzovat investice do perspektivních strategických technologií, investice podniků do výzkumu a spolupráci podniků s veřejným sektorem při podpoře inovací.

Uvedené iniciativy a programy na podporu výzkumu, vývoje a inovací vznikly v rámci Evropské unie. Existují však i jiné iniciativy a programy na podporu výzkumu, vývoje a inovací, které vznikly mimo struktury a instituce Evropské unie. Mezi nimi je velice významný program EUREKA, který byl zahájen 17. července 1985. Původně se jednalo o iniciativu Francie a Německa, která reagovala na vývoj ve Spojených státech amerických a zaměřovala se na zvyšování produktivity práce a konkurenceschopnosti evropských podniků prostřednictvím rozvoje technologií, na lepší zavádění poznatků výzkumu a inovací v evropských podnicích a na posilování základny pro udržitelný rozvoj a zaměstnanost. Následně se k této iniciativě přidaly další evropské země. V současnosti program EUREKA zahrnuje 40 členských zemí včetně všech 28 států EU, samostatně rovněž Evropskou unii a také tři země s přidruženým statutem. Česká republika je řádným členem od roku 1995. Program EUREKA je zaměřen na evropskou spolupráci v oblasti aplikovaného a průmyslového výzkumu a vývoje. U projektů je požadován výstup s komerčním využitím (nové špičkové výrobky, nové technologie, služby s vysokým stupněm inovace schopné se prosadit na světových trzích). Jednotlivých projektů se musí účastnit alespoň dvě organizace ze dvou členských zemí, zúčastněné organizace musí být z řad vysokých škol, výzkumných organizací, velkých podniků nebo malých a středních podniků, doba řešení projektů

musí být maximálně čtyři roky. Za dobu trvání tohoto programu bylo podpořeno více než 5600 projektů.

V návaznosti na program EUREKA byl vytvořen společný program EUREKA a Evropské unie s názvem EUROSTARS. Kombinuje finanční prostředky z národních zdrojů zúčastněných zemí, z rozpočtu programu Horizont 2020 a ze soukromých zdrojů. Je zaměřen na evropskou spolupráci malých a středních podniků, které vkládají do výzkumu a vývoje alespoň 10 % ročního obrátu a v nichž se alespoň 10 % zaměstnanců zabývá výzkumem a vývojem. Program byl vyhlášen poprvé na období 2008–2013. Jednotlivých projektů se musí opět účastnit alespoň dvě organizace ze dvou členských zemí, doba řešení projektů musí být maximálně tři roky.

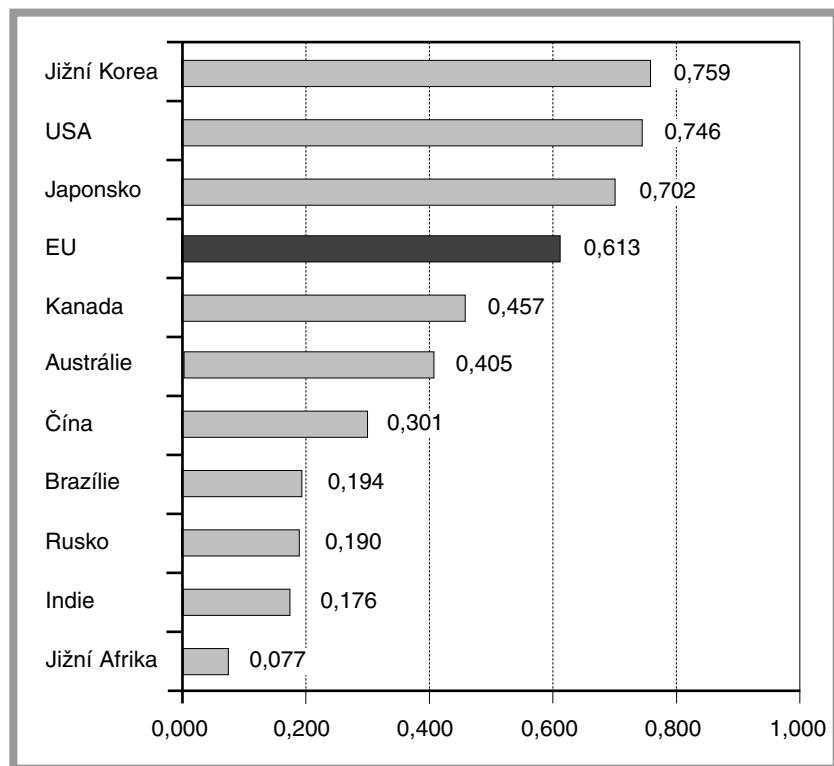
Nyní se vrátíme ke strategiím Evropské unie. Už jsem říkal, že v letech 2000–2010 byla realizována Lisabonská strategie a od roku 2010 se provádí strategie Evropa 2020. V obou těchto strategiích hrají významnou úlohu výzkum, vývoj a inovace. V obou strategiích se objevuje požadavek na růst výdajů na výzkum a vývoj na úroveň 3 % HDP Evropské unie. K podpoře výzkumu, vývoje a inovací se v těchto strategiích využívají nástroje víceméně známé a převzaté ze Spojených států amerických. Zatím se neobjevil nějaký specifický evropský nástroj, který by si pro výzkumnou a inovační politiku Evropská unie sama vytvořila.

I když se jak minulá Lisabonská strategie, tak současná strategie Evropa 2020 shodují v orientaci na růst výdajů na výzkum a vývoj na 3 % HDP Evropské unie, nepodařilo se této hranice v EU dosáhnout. Evropská unie v roce 2012 vydávala na výzkum a vývoj v průměru pouze 2 % HDP, ale existovaly značné rozdíly mezi členskými státy. Ve Finsku představovaly výdaje na výzkum a vývoj 3,4 % HDP, ve Švédsku 3,3 % HDP, v Dánsku 3 % HDP, v Německu a v Rakousku 2,9 % HDP, naopak deset zemí EU mělo výdaje na výzkum a vývoj nižší než 1 % HDP. Česká republika byla s hodnotou 1,8 % HDP mírně pod průměrem EU. Ve srovnání s tím Jižní Korea vydávala v roce 2012 na výzkum a vývoj 4 % HDP, Japonsko 3,3 % HDP, Spojené státy americké 2,8 % HDP a Čína stejně jako EU 2 % HDP.

Důležitým údajem jsou také výdaje na výzkum a vývoj vztahované na jednoho obyvatele. V průměru Evropské unie v roce 2012 činily 534 eur, zatímco v Japonsku 1214 eur, ve Spojených státech amerických 1124 eur a v Jižní Koreji 766 eur. Vyšší hodnotu tohoto ukazatele než EU měla také Austrálie a Kanada, naopak Čína dosahovala v tomto ukazateli nižší hodnoty než EU, a sice 94 eur.

Zajímavé je rovněž srovnání počtu zaměstnanců ve výzkumu a vývoji přepočteného na plné pracovní úvazky. Evropská unie dosahovala v roce 2012 vysokého počtu 1 681 000 zaměstnanců ve výzkumu a vývoji, zatímco v Číně byl jejich počet 1 404 000, ve Spojených státech amerických 1 265 000, v Japonsku 646 000 a v Jižní Koreji 316 000. V této souvislosti je dobré znát i podíl jednotlivých sektorů na zaměstnanosti ve výzkumu a vývoji. Například podíl podnikatelského sektoru je v průměru Evropské unie 52 %, ale v Číně 75 %, v Jižní Koreji a v Japonsku 70 % a v Kanadě 60 %.

Graf 1 Inovační výkonnost v mezinárodním srovnání
(souhrnný inovační index)

Pramen: Innovation Union Scoreboard 2015

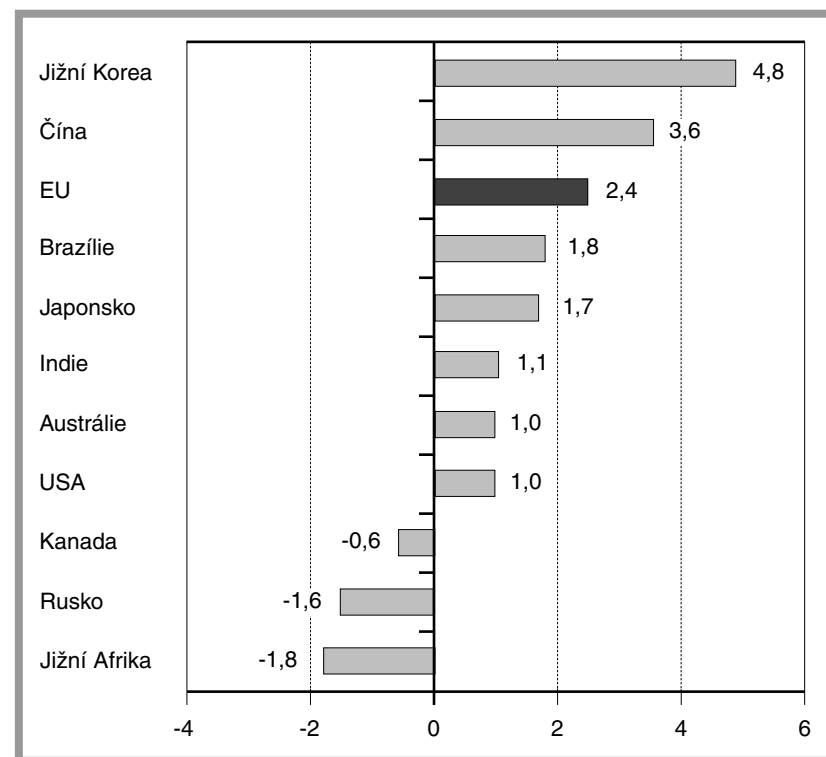
Pro srovnání, nejvyšší firemní výdaje na výzkum a vývoj v roce 2014 realizovala společnost Volkswagen, a sice 13,1 miliardy eur, což odpovídá 30 % ročního státního rozpočtu České republiky. Na druhém místě byla společnost Samsung s výdaji 12,2 miliardy eur. Firemní výdaje na výzkum a vývoj deseti společností s nejvyššími těmito výdaji v roce 2014 představovaly celkem 89,2 miliardy eur, což odpovídá dvojnásobku ročního státního rozpočtu České republiky.

Ukázali jsme si, že podle různých ukazatelů Evropská unie ve výzkumu a vývoji zaostává za USA, Japonskem a Jižní Koreou. Spojené státy americké, Japonsko a Jižní Korea mají rovněž vyšší inovační výkonnost než Evropská unie. Nejvyšší inovační výkonnost v mezinárodním srovnání má v současnosti Jižní Korea, za ní

následují USA a Japonsko a teprve poté Evropská unie (viz graf 1). Důležitým ukazatelem je také růst inovační výkonnosti. Nejvyšším tempem – o 4,8 % ročně – roste inovační výkonnost v Jižní Koreji, na druhém místě je Čína s růstem o 3,6 % ročně a na třetím místě Evropská unie s růstem o 2,4 % ročně (viz graf 2).

Nabízí se otázka, jaké jsou příčiny zaostávání Evropské unie za USA, Japonskem a Jižní Koreou ve výzkumu, vývoji a inovacích. Odpověď můžeme najít v horších výsledcích EU v následujících oblastech – v nižších výdajích podnikové sféry na výzkum a vývoj, v menší konkurenceschopnosti v mezinárodních patentových aktivitách, v méně efektivních vazbách veřejného výzkumu a sou-

Graf 2 Růst inovační výkonnosti v mezinárodním srovnání
(průměrný roční růst souhrnného inovačního indexu
v letech 2007–2014, v %)

Pramen: Innovation Union Scoreboard 2015

kromého sektoru, v méně úspěšné komercializaci výsledků výzkumu a vývoje a také v nižší úrovni terciárního vzdělávání.

Zaostávání Evropské unie může být zdůvodněno i velkými rozdíly mezi jednotlivými členskými státy EU, zejména nižší inovační výkonností řady členských zemí. Evropské unii se nedaří naplňovat proces konvergence členských států. V rámci EU se naopak objevují prvky divergence, a to i v oblasti inovační výkonnosti, jejího růstu, investic do výzkumu a vývoje a podobně.

Podle ukazatele inovační výkonnosti – souhrnného inovačního indexu – lze členské země EU rozdělit do čtyř skupin. Inovační lídři – Švédsko, Dánsko, Finsko a Německo – dosahují značně vyšší inovační výkonnosti oproti průměru EU. Inovační následovatelé – Nizozemsko, Lucembursko, Velká Británie, Irsko, Belgie, Francie, Rakousko a Slovinsko – mají inovační výkonnost vyšší než průměr EU nebo v jeho blízkosti. Mírní inovátoři, mezi které patří i Česká republika, dosahují v souhrnném inovačním indexu nižších hodnot, než je průměr Evropské unie. Slabší inovátoři, jimiž jsou Lotyšsko, Bulharsko a Rumunsko, mají inovační výkonnost výrazně nižší než průměr EU. Existují tedy obrovské rozdíly mezi jednotlivými členskými zeměmi Evropské unie. Pro srovnání ještě doplníme, že v celoevropském hodnocení inovační výkonnosti je na prvním místě Švýcarsko, které je lepší než všechny členské státy EU.

Co Evropskou unii v oblasti výzkumu, vývoje a inovací čeká? Především Evropská unie musí plnit stanovené priority a cíle namísto pouhého psaní různých memorand a strategií. Pokud už takovou strategii máme, je nutné dbát o její realizaci, vyhodnocovat ji a poučit se z naplňování či nenaplňování jejích priorit a cílů, jinak se ze strategie stane pouhý souhrn dobových hesel. Evropská unie musí být připravena na zvládnutí nové průmyslové revoluce, neboť ta bude mít dopad na ekonomický růst a zaměstnanost. K tomu je nutné vypořádat se s požadavky na růst investic do výzkumu, vývoje, inovací a lidského potenciálu a na zvyšování inovační výkonnosti. Evropská unie musí hledat cestu, jak se vyrovnat s narůstající ekonomickou konkurencí ve světě a s rychlým hospodářským růstem některých nově industrializovaných zemí. V této souvislosti je nutné si rovněž uvědomit, že Evropské unii scházejí skuteční političtí lídři, skutečné politické osobnosti pro přelomové a turbulentní období, jímž procházíme. Děkuji vám za pozornost.

Jiří Malý

Velice děkuji panu Karlu Mráčkovi za jeho zevrubnou přednášku o minulém, současném a možném budoucím vývoji v oblasti výzkumu, vývoje a inovací v Evropské unii i za provedené mezinárodní srovnání. Dále v rámci dopoledního bloku vystoupí pan Dr. h. c. prof. Ing. Milan Šikula, DrSc. z Ekonomického ústavu Slovenské akademie věd, který problematiku vývoje evropské integrace v posledních 65 letech i její možnou budoucnost zasadí do širšího kontextu vývoje světové ekonomiky a postavení jejích hlavních aktérů. Jeho přednáška má název *Globální a integrační souřadnice redefinice funkcí státu*. Prosím, předávám slovo.

GLOBALNÍ A INTEGRAČNÍ SOUŘADNICE REDEFINICE FUNKCÍ STÁTU

Milan Šikula

Děkuji za pozvání na tento seminář, jehož úlohou je kritická historická reflexe celého vývoje integračního procesu, od vzniku Evropských společenství až do současnosti. Když jsem se této problematice věnoval, došel jsem k závěrům, které mnohé věci, události a souvislosti posouvají do jiného světla. Některé z nich již tady také zazněly.

Od 80. let 20. století se problematika úlohy a funkcí státu stala jednou z nejdeformovanějších, účelově silně dezinterpretovaných a v praxi velmi zneužívaných oblastí. Dosavadní průběh různých krizí – záměrně říkám průběh krizí a nehovořím o jejich skončení –, ať už se jedná o globální finanční krizi, dluhovou krizi v eurozóně, nebo jiné krize, potvrzuje, že úloha státu byla hrubě zdeformována, že dosud uplatňovaný neoliberalní model selhal a způsobil obrovské škody. Vzhledem ke změně podmínek v současné světové ekonomice i v jednotlivých zemích je velmi důležité vidět kvalitativně nové, redefinované nároky na úlohu a funkce státu. Stát se totiž historicky vyvíjí a reaguje na změny celkových podmínek. Americký ekonom Dani Rodrik to výstižně charakterizoval slovy, že státy mají velkou národně státní diverzitu. Nelze je tedy považovat jen za nějaké ekonomické či geografické útvary, protože jedinečnost každého státu určují i další faktory jako historický vývoj, kulturní zvyklosti, náboženství a podobně.

Nejprve se podíváme na historický vývoj úlohy a funkcí státu. Státy mají historii dlouhou zhruba 6 tisíc let. K základním charakteristikám státu patří území, obyvatelstvo a mocensko-správní aparát. V moderním slova smyslu byl stát definován smlouvami z Münsteru a Osnabrücku, kterými byl v roce 1648 uzavřen vestfálský mír a byl jimi také vymezen národní stát a vztahy mezi národními státy. Následujících 300 let, do doby nástupu globalizace v 70. a 80. letech 20. století, byl národní stát aktérem, který určoval pravidla pro fungování domácí ekonomiky i mezinárodních ekonomických vztahů. Éra globalizace to však zásadně změnila.

V průběhu 20. století úloha státu v ekonomice výrazně vzrostla, o čemž svědčí přibližně čtyřnásobné zvýšení přerozdělování vytvořeného hrubého domácího produktu. Nejvyspělejší průmyslové státy v průměru zvýšily podíl přerozdělování z 12 % HDP na počátku 20. století na 46 % HDP na konci 20. století. První a druhá světová válka a velká hospodářská krize z 30. let 20. století nastolily kvalitativně nové požadavky na stabilizační, regulační, redistribuční a alokační funkce státu, které fungovaly až do přelomu 70. a 80. let 20. století. Stát byl tedy

v předglobalizačním období hlavním aktérem určujícím pravidla jak pro své vlastní území, tak pro vztahy s dalšími státy.

Technologická revoluce, zejména v oblasti informačních technologií, vytvořila v 70. a 80. letech 20. století podmínky pro bezbariérové globální podnikání, protože umožnila řízení globálních ekonomických aktivit z jednoho místa. Vytvořily se tak podmínky pro intenzivní nástup globalizace v 80. a 90. letech 20. století. Transnacionální korporace a nadnárodní ekonomické instituce jako Mezinárodní měnový fond mohly koncentrovat moc a vytvářet globální bezbariérový prostor pro podnikání a pohyb kapitálu. Stát se z pozice aktéra určujícího pravidla dostal do pozice aktéra, který musel ve stále větší míře akceptovat pravidla diktovaná transnacionálními korporacemi, Mezinárodním měnovým fondem a dalšími silnými globálními hráči. Vytvářely se podmínky pro potlačování a odbourávání tradiční úlohy a funkcí státu.

Ne náhodou to někteří ekonomové označili jako hyperglobalizaci, tedy jednostranně přehnaný proces ve prospěch transnacionálních korporací a volného pohybu kapitálu. Neoliberalní friedmanovský koncept tržního fundamentalismu se stále více projevoval jako destruktivní. Ukazuje se, že v reálných podmínkách nemohou souběžně plnohodnotně existovat globální trhy, suverenní národní státy a demokracie. Joseph Stiglitz v roce 2003 nazval vzniklou situaci, ve které se určujícími tvůrci pravidel stávají transnacionální korporace a stát je naopak v podřízeném postavení, jako globální vládnutí bez globální vlády.

Prvním, velmi zásadním a cíleně vytvořeným předpokladem pro globální vládnutí bylo již v roce 1913 založení Fedu. Druhým velmi zásadním krokem byl vznik brettonwoodského systému v roce 1944, který ideu globálního vládnutí realizoval tím, že za hlavní světovou rezervní měnu, a tedy i ústřední měnu světového finančního systému určil americký dolar, z něhož se tak mohl stát nástroj ovládnutí a řízení světové ekonomiky. Po rozpadu brettonwoodského systému v roce 1971 však dokázaly Spojené státy americké velmi rychle změnit svou strategii, aby si udržely svůj vliv a předpoklady pro globální vládnutí i v nových podmínkách.

Globální krize, která začala v roce 2008 a dosud v různých fázích a podobách probíhá, opět změnila podmínky pro možnosti a způsoby globálního vládnutí. Došlo totiž k zásadní změně poměru sil ve světové ekonomice mezi rozvinutými státy na jedné straně a nově industrializovanými a rozvojovými zeměmi na straně druhé. V letech 2008–2013 klesl podíl rozvinutých států na světovém hrubém domácím produktu v paritě kupní síly z 55,1 % na 43,2 %, naopak podíl nově industrializovaných a rozvojových zemí vzrostl ze 44,9 % na 56,8 %. Ve stejném období se podíl Spojených států amerických snížil z 20,8 % na 16,5 %, naopak podíl Číny vzrostl z 11,5 % na 15,8 %. Tím došlo k zásadnímu přerozdělení globální ekonomické a politické moci a vlivu. Tato změna vytvořila bod zlomu, kterým začal proces přechodu od unipolárního systému globálního vládnutí, ve kterém Spojené státy americké byly dominujícím aktérem určujícím směřování

světové ekonomiky a jejích pravidel, k systému multipolárnímu, v němž mnohé státy jako Čína a podobné země už nebudou muset pouze akceptovat pravidla Spojených států amerických, ale budou se snažit pravidla změnit. Koneckonců, už se o to pokoušejí.

Kromě značného růstu podílu Číny na světovém HDP je nutné poukázat i na zvyšování jejího podílu na světovém obchodu. Čína má na mezinárodním obchodu se zbožím vyšší podíl než USA od roku 2012, avšak pokud vezmeme v úvahu její ekonomické vazby a spolupráci s Hongkongem, Singapurem a Tchaj-wanem, pak tato takzvaná „Větší Čína“ (Čína společně s Hongkongem, Singapurem a Tchaj-wanem) má na mezinárodním obchodu se zbožím vyšší podíl než USA už od roku 2006.

Dále je nutné zmínit i růst vědeckotechnického potenciálu Číny. Největším exportérem high-tech produktů je Evropská unie, avšak Čína je od roku 2005 na druhém místě, když předstihla Spojené státy americké. Od roku 2000 do roku 2012 se podíl Číny na světovém exportu high-tech produktů enormně zvýšil ze 3,6 % na 25,6 %, zatímco podíl Evropské unie stagnoval mírně nad 30 % a podíl USA se snížil ze 17 % na 7,5 %. Podle prognózy Světové banky a HSBC by se měl podíl Číny do roku 2030 dále zvýšit na více než 50 %, naopak podíl Evropské unie by se měl snížit na 12,8 % a podíl USA by měl klesnout na 6,6 %. Vytváří se tak mimořádně důležitý kvalitativní faktor přechodu od unipolárního k multipolárnímu globálnímu vládnutí.

Tyto nové skutečnosti mají praktické dopady. Zvyšující se podíl zemí BRICS na světovém hrubém domácím produktu a mezinárodním obchodu vedl tyto země k požadavkům na zvýšení jejich hlasovacích podílů v Mezinárodním měnovém fondu. Jejich požadavky však byly odmítány, a proto nakonec Čína založila novou Asijskou banku pro investice do infrastruktury, která se stala konkurencí Světové banky i Mezinárodního měnového fondu, a setkala se tak s jejich kritikou. Klíčovým iniciátorem vzniku Asijské banky pro investice do infrastruktury je sice Čína, ale jejím členem se může stát každá země, která splní vstupní podmínky. Hlasovací podíly jednotlivých členských zemí se odvozují především od jejich podílů na základním kapitálu banky s tím, že jsou poněkud zvýhodněny menší země, jejichž hlasovací podíly jsou mírně vyšší než jejich podíly na základním kapitálu, naopak hlasovací podíly větších zemí jsou mírně nižší než jejich podíly na základním kapitálu. Spojené státy americké vidí v Asijské bance pro investice do infrastruktury velkou a nepříjemnou konkurenci, a proto doporučovaly svým spojencům, aby v ní neusilovali o členství. Vzhledem k tomu, že Asijská banka pro investice do infrastruktury předpokládá investovat do roku 2020 zhruba 8 bilionů USD, je to taková ekonomická návnada, že i státy jako Velká Británie, Německo, Francie, Itálie nebo Polsko podmínky členství v bance přijaly bez ohledu na to, co jim doporučovaly Spojené státy americké. Státy tak mají širší možnost rozvíjet a uplatňovat své strategie a nemusí se jen podřizovat tradičním institucím, jako jsou Světová banka a Mezinárodní měnový fond.

Nyní bych se chtěl vrátit k historii vzniku Evropské unie. Loni vyšla do češtiny přeložená kniha, jejímž autorem je Gerhard Wisnewski. Kniha má velmi zajímavý název *Kdo tahá za nitky moci* a podtitul *Bilderberg – spiknutí špiček z ekonomiky, politiky a médií*. Ukazuje se v ní, co ovlivňuje vývoj Evropské unie. Skupina Bilderberg je vlastně velmi promyšlený projekt, v rámci kterého se každoročně za utajovaných podmínek schází řada velmi vlivných představitelů světové ekonomiky a politiky na konferenci, ze které se nevydávají žádné konkrétní informace a závěry, ale z níž vycházejí pouze nějaké všeobecné spekulace a dohady. Následně v mezikonferenčním období mají všichni účastníci za úkol vytvářet podmínky k zavádění dojednaných záležitostí a směřů vývoje do praxe. Nabízí se pak otázka, jak Bilderberg jako globální aktér pohlíží na postavení národních států a jejich integraci do většího a provázanějšího celku, jako je Evropská unie. Obecně lze říci, že čím je celek větší a provázanější, tím je snáze ovladatelný z jednoho centra. Integrované národní státy se tak stávají lépe ovladatelnými ze strany aktérů globálního vládnutí.

Je zajímavé sledovat, jak Bilderberg ovlivňoval počátky evropské integrace. Ukazuje se, že činnost velmi vlivných a velmi bohatých osob minimálně předcházela prvním zásadním integračním krokům v Evropě. Když se na některé procesy podíváme, je v nich evidentní jistá souhra a součinnost. Historické pozadí reálných podmínek, příčin a jednání aktérů integrace Evropy odhalilo úzkou součinnost Bilderbergu a USA. Můžeme v těchto souvislostech chápat Evropskou unii jako rovnocenného suverénního aktéra globálního vládnutí? Zní to jako příliš silný předpoklad. V unipolárním systému jsou dominantním aktérem Spojené státy americké, které působí na vývoj Evropy či Evropské unie tak, aby se nestala reálným soupeřem, ale pouze nástrojem k upevnování moci a vlivu právě dominantního aktéra. Stále větší vliv ekonomicky sílících států, jako jsou Čína a další, způsobuje postupný přechod k multipolárnímu systému. Při tomto přechodu je Evropská unie využívána s pomocí různých opatření jako nástroj proti oslabování pozic odcházejícího dominantního aktéra – Spojených států amerických – a nehledí se při tom na skutečnost, jak zjevně určitým státům v Evropské unii či eurozóně tato opatření škodí.

Dosavadní vývoj Evropské unie je možné charakterizovat tak, že integrace sledovala odstraňování státní suverenity, aby se státy zbavené svých funkcí staly lépe ovladatelnými. Zároveň má Evropská unie za úkol fungovat v zájmu globálního dominantního aktéra – Spojených států amerických – a směřovat k naplňování jeho cílů. Dnes existuje dostatek přímých i nepřímých důkazů dokumentujících tyto tendence ve všech stádiích vývoje EU. Jako příklad si můžeme uvést průběh globální krize, kde a proč vznikla, kam a jakým způsobem se šířila, jak byla volena protikrizová opatření, jaký byl způsob řešení krize. Krize se ze Spojených států amerických rozšířila do celého světa včetně Evropské unie. Evropská unie ale v té době neřešila krizi tiskem peněz jako Spojené státy americké. Prvotní váhání při volbě způsobu řešení krize a následně zvolená protikrizová opatření například

v Řecku a dalších zemích eurozóny nakonec nevedla k vyřešení krize, ale naopak k jejímu prohloubení. V klíčové části Evropské unie tak byla zejména pod tlakem Německa zvolena řešení, která byla naprosto neúčinná a škodlivá.

Dále zmíním krizi a konflikt na Ukrajině a související protiruské sankce zavedené Evropskou unií. Podíváme-li se na období 10–15 let před ukrajinskou krizí, dynamicky se rozvíjel vzájemný, oboustranně výhodný obchod mezi Evropskou unií a Ruskem. Zvyšoval se podíl Ruska na celkovém zahraničním obchodu Evropské unie, zatímco podíl Spojených států amerických klesal. To samozřejmě Spojeným státům americkým jako globálnímu aktérovi, který si chce zachovat svou dominantní pozici, nemohlo vyhovovat. Spojené státy americké proto velmi cíleně využily situaci a kvůli krizi a konfliktu na Ukrajině, který samy pomohly vyvolat, iniciovaly zavedení protiruských sankcí. I když sankce na Rusko uvalily jak Spojené státy americké, tak Evropská unie, analýzy ukázaly, že sankce poškodily především Rusko a Evropskou unii, nikoli však Spojené státy americké.

Dalším příkladem je migrační krize, její průběh a volená řešení. Spojené státy americké intervenovaly v řadě zemí a exportovaly do nich demokracii a hodnoty Západu, čímž tyto země – Irák, Libyi, Sýrii – destabilizovaly a rozvrátily. Výsledkem je vytvoření obrovského migračního potenciálu, který se v současné době realizuje jako velká migrační vlna z těchto, ale i dalších zemí do Evropské unie, což zase destabilizuje Evropu. Ale Spojených států amerických se tyto negativní důsledky jejich politiky nedotýkají.

Přechod k multipolárnímu systému globálního vládnutí dává podle mého názoru také šanci na zlepšení postavení jednotlivých států v rámci Evropské unie. V minulosti byla řada pravomocí členských států převedena na orgány Evropské unie, ale v případech, kdy se to nakonec ukázalo jako nefunkční uspořádání, které nepřispívá k řešení nahromaděných problémů, se již nepřistoupilo k návratu daných pravomocí zpět na úroveň členských států. To by se mohlo v multipolárním systému globálního vládnutí změnit, protože na rozdělení pravomocí a vzájemné vztahy mezi Evropskou unií a členskými státy budou působit jiné podněty a faktory, než tomu bylo v systému unipolárním. Pokud však bude současné směřování evropské integrace pokračovat a pokud bude zachován vliv jediného dominantního aktéra globálního vládnutí – Spojených států amerických – na Evropskou unii, pak hrozí nebezpečí, že členské státy EU budou stále slabší, stále více vyprázdňené a stále lépe manipulovatelné. Děkuji vám za pozornost.

DISKUSE

Jiří Malý

Velice děkuji za příspěvek pana profesora Šikuly a nyní přikročíme k diskusi. Má někdo z vás nějaký dotaz, komentář či připomínku k dosavadním vystoupením?

Karel Zeman

Analýzy přínosu členství České republiky v Evropské unii jednoznačně konstatovaly, že už přípravy na vstup do Evropské unie byly významným pozitivním impulsem pro fungování české ekonomiky. Z ekonomického hlediska je možné konstatovat, že pro Českou republiku byl vstup do Evropské unie přínosný. Dalo by se také říci, že od Evropské unie jsme dostali více, než jsme do ní vložili, a to nejen z hlediska finančního, ale i z hlediska fungování celého státu i jeho jednotlivých regionů. Ukazuje se však, že některá rozhodnutí udělaná v poslední době na úrovni Evropské unie nebo jejích hlavních členských států, zejména Německa, nesmírně poškodila myšlenku evropské integrace. Osobně se domnívám, že nenapravitelně. Přikláním se k názoru, že by bylo vhodné korigovat uspořádání Evropské unie ve smyslu návrhů, které byly diskutovány již dříve, kdy se uvažovalo o vzniku jakéhosi jádra EU, kolem kterého by byly země, které jsou více rozdílné z hlediska ekonomického, sociálního i historického vývoje a které by se v dílčích oblastech s oním jádrem EU integrovaly více nebo méně podle svého uvážení a preferencí. Takové uspořádání Evropské unie bych považoval za přínosné. Naopak při současném uspořádání Evropské unie jednostranné rozhodování Německa a vnucování jeho rozhodnutí dalším členským státům nesmírně poškozuje myšlenku evropské integrace. O tom, jak to poškozuje EU, svědčí i nedávné referendum v Nizozemsku, ve kterém se většina hlasujících vyslovila proti asociační dohodě EU s Ukrajinou.

Jiří Malý

Rád bych se k tomu vyjádřil. Říkal jste, že z ekonomického hlediska byl vstup do Evropské unie pro Českou republiku přínosný. S tím lze souhlasit, v souvislosti s naším vstupem do Evropské unie a začleněním do jednotného vnitřního trhu EU došlo například k významnému zlepšení výsledků zahraničního obchodu České republiky a ke zrychlení jejího ekonomického růstu. Rovněž čerpání z fondů Evropské unie je přes všechny dílčí problémy celkově pozitivní, vůči rozpočtu

Evropské unie je Česká republika zatím v pozici čistého příjemce, to znamená, že Česká republika zatím dostává z rozpočtu EU více finančních prostředků, než do něj odvádí.

Rozpory v EU však vyvolává především posun od převážně ekonomického obsahu integrace k obsahu více politickému. Ukazuje se to i v historii evropské integrace. V prvních desetiletích evropské integrace, až do 80. let nebo do počátku 90. let 20. století, byly jejím základem ekonomické záležitosti. Nejprve byla v roce 1968 vytvořena celní unie, pak se postupně šlo směrem k jednotnému vnitřnímu trhu s volným pohybem zboží, služeb, kapitálu a osob, který funguje od roku 1993. Tento ekonomický charakter evropské integrace nebyl příliš konfliktní, mezi členskými státy existovala na ekonomické integraci víceméně shoda.

Ve chvíli, kdy se přidala jednotná měna, už to bylo rozporuplné, protože zavedení jednotné měny bylo prvním federativním prvkem v rámci Evropské unie a implicitně předpokládalo další fáze integrace v budoucnosti. Zakládající smlouvy EU o nich sice nehovořily, ale jestliže máme jednotnou měnu, musíme také koordinovat fiskální politiky členských států a to nás vede v budoucnosti i k politické integraci. A právě od tohoto bodu, tj. od Maastrichtské smlouvy z roku 1993, která založila Evropskou unii a nasměrovala ji k zavedení jednotné měny, můžeme pozorovat stále větší rozpory mezi členskými státy EU. Jakmile se nejednalo pouze o ekonomický obsah integrace, ale začala se více prosazovat politická hlediska, nabývala evropská integrace na konfliktnosti, vedlo to k rozporům.

Rovněž průzkumy Eurobarometru ukazují, že v minulosti byla vysoká důvěra v Evropskou unii, zatímco dnes je na historickém minimu. Důvěra v EU klesá i v těch nejvíce proevropských státech, jakými dříve byly Německo nebo státy Beneluxu. Jestliže pak největší členský stát – Německo – učiní jednostranné politické rozhodnutí, které má negativní důsledky, a snaží se tyto negativní důsledky svého jednostranného rozhodnutí rozprostřít na celou Evropskou unii, tak to je skutečně něco, co nenapravitelně poškozuje evropskou integraci. V článku 3 Smlouvy o Evropské unii je napsáno, že Evropská unie podporuje solidaritu mezi členskými státy. Německo nejprve přijalo jednostranné rozhodnutí, jímž se přestalo řídit právními předpisy EU v oblasti migrace a azylové politiky, a když to pro něj mělo negativní důsledky, tak požadovalo solidaritu ostatních členských států. Takto skutečně nemůže Evropská unie fungovat.

Jestliže Evropská unie má nějaká společná pravidla a má ambici v určitých oblastech nahrazovat funkci členských států, tak jednou ze základních funkcí státu je, že na svém území dokáže vynutit dodržování svých vlastních pravidel. Pak ale není možné, aby některé členské státy mohly jednostranně určitá pravidla EU bez následků porušovat, zatímco jiné členské státy musí pravidla EU bezpodmínečně dodržovat. Kromě toho by Evropská unie měla být schopna plnit i další základní funkce státu – zajistit bezpečnost na svém území a účinnou ochranu své vnější hranice. Zatím to bohužel nezvládá. I proto je důvěra v Evropskou unii na historickém minimu.

Milan Šikula

Doplnil bych, že Německo od vzniku eurozóny sehrává spíše negativní roli. Velký rozdíl mezi ekonomickou úrovní Německa a jižních členských států eurozóny je problém, eurozóna netvoří optimální měnovou oblast a byla by zapotřebí velká solidarita, tedy přerozdělování z Německa směrem do jižních členských zemí, aby měnová unie mohla lépe fungovat. Německo však po celou dobu existence eurozóny sleduje pouze své vlastní zájmy, aby si mimo jiné zajistilo eurozónu jako trh pro své exporty. Výsledkem je to, že Německo je exportně úspěšné a má dlouhodobě vysoký přebytek běžného účtu platební bilance. To je z hlediska Německa samozřejmě v pořádku, ale je to velký problém z hlediska celé eurozóny, protože se tak vytváří obrovská nerovnováha uvnitř měnové unie, zejména na úkor již zmiňovaných jižních členských států. Němci dnes říkají, jak doplácí na jiné členské státy eurozóny a jak velkou finanční pomoc poskytují Řecku a dalším zemím, ale už zamlčují to, že díky existenci eurozóny a slabého eura udržují vysokou konkurenceschopnost svých exportů, a tak získávají daleko více, než co různými způsoby vydávají na pomoc Řecku a jiným státům.

Pokud by se to s evropskou integrací a jednotnou měnou myslelo vážně, měly by být od začátku nastaveny přerozdělovací mechanismy k řešení nerovnováh uvnitř eurozóny. Ty však bohužel nastaveny nejsou, pomoc Řecku a dalším zemím se poskytuje ve formě půjček, takže dluhy předlužených států dále rostou. Tak se problém prohlubuje, namísto aby se řešil.

Karel Mráček

Mám k tomu dvě poznámky. První se týká existence schengenského prostoru, jeho fungování a významu pro Českou republiku. Velké podniky, které jsou většinou v rukou zahraničních vlastníků, si už zahraniční trhy dokázaly najít, a jsou proto do jisté míry nezávislé na tom, jestli budeme součástí schengenského prostoru, nebo nikoliv. Horší je situace pro malé a střední podniky. V jejich případě je průnik na zahraniční trhy obtížnější, a proto citlivě vnímají každou překážku. Takže konec schengenského prostoru by negativně zasáhl především malé a střední podniky.

Druhá poznámka se týká souvislostí mezi rozvojem nových technologií a úlohou státu. Od 60. let 20. století začalo větší využívání nových technologií stále více vytěšňovat člověka z pracovního procesu. Tato skutečnost byla také jedním z důvodů pro rozvoj sociální politiky státu. Nyní se tato potřeba v souvislosti s dalším rozvojem nových technologií a novou průmyslovou revolucí zřejmě zase objeví, a to v ještě větší míře.

Roman Chmelář

Osobně Evropskou unii nevnímám tak negativně. Členství České republiky v Evropské unii pro nás podle mého názoru znamená velký posun, a to nejen v ekonomické oblasti, ale i v hodnotových, politických nebo lidskoprávních zále-

žitostech. Toto všechno vnímám jako hodnoty, které se k nám dostávají prostřednictvím Evropské unie, respektive ze Západu. Pokud bychom se orientovali pouze tržně a říkali si, pojďme obchodovat s Čínou, pojďme obchodovat s Ruskem, tak samozřejmě je to možné, ale musíme se zabývat i lidskoprávním přístupem a celkovým společenským a politickým kontextem. Navíc to, že Evropská unie směřuje k užší integraci a chce vytvářet jednotnější celek, jí umožní lépe konkurovat jiným velkým ekonomikám, jako jsou Spojené státy americké nebo Čína.

Jiří Malý

Rád bych k tomu řekl, že je samozřejmě zásadní rozdíl mezi Evropskou unií a Spojenými státy americkými. Ve Spojených státech amerických existuje národ, který se považuje za Američany, zatímco v Evropské unii neexistuje národ, který by se považoval za Evropany. A dovoluji si tvrdit, že ani v nejbližších desetiletích žádný evropský národ existovat nebude. Tak to je a je to přirozené. Evropské země mají velmi dlouhou historickou tradici. Spojené státy americké vznikly na jiném základě, ty nestojí na tisícileté tradici na rozdíl od evropských národů a států. Proto zkušenost Spojených států amerických nemůžeme jednoduše přenést do Evropy nebo na úroveň Evropské unie. Pokud byste chtěl vytvořit federativní stát v Evropě, kde se obyvatelé budou považovat za Evropany, obávám se, že byste musel násilně rozvrátit jejich historické povědomí, a to je to nejhorší, co by se mohlo stát. Musela by zavládnout ta nejtvrďší diktatura spojená s hlubokým rozvrátem původních států. Před tím bych velmi důrazně varoval. Nemůžeme směřovat k federativní Evropě násilně, to je třeba naprosto jednoznačně odmítnout.

Když se podíváte na to, jak se vyvíjely právní dokumenty upravující evropskou integraci v průběhu její 65leté existence, vidíte, že v EU je patrná snaha neustále postup k federativnímu uspořádání urychlovat. Přitom především 61 % Nizozemců hlasovalo proti asociační dohodě EU s Ukrajinou. V roce 2005 zase navrhovanou Smlouvu o Ústavě pro Evropu odmítlo v referendu 55 % francouzských a 61,5 % nizozemských voličů. Místo Smlouvy o Ústavě pro Evropu pak byla přijata Lisabonská smlouva, která přejala většinu podstatných ustanovení Smlouvy o Ústavě pro Evropu. Aby však Lisabonská smlouva nebyla také občany odmítnuta, konalo se referendum už jen v Irsku, v ostatních zemích EU byla smlouva schvalována národními parlamenty. A nakonec se v Irsku muselo referendum o Lisabonské smlouvě opakovat, protože při prvním hlasování v roce 2008 byla smlouva odmítnuta, schválena byla až napodruhé o rok později. Dvakrát museli jít Irové k referendu také kvůli schvalování Smlouvy z Nice, která umožnila východní rozšíření EU. V prvním referendu v roce 2001 ji irští voliči odmítli, schválena byla opět až napodruhé o rok později. Referendum se muselo opakovat i při schvalování Maastrichtské smlouvy, která založila Evropskou unii. Tehdy to bylo v Dánsku. V roce 1992 Dánové v referendu Maastrichtskou smlouvu odmítli, v opakovaném referendu v roce 1993 ji pak schválili. Netvářme se

tedy, že proces stále užší evropské integrace má stabilní většinovou podporu občanů členských států EU. Není tomu tak.

V Evropské unii se mnohdy aplikuje zvláštní postup, že když občané členského státu neschválí nějakou novou integrační smlouvu v referendu, tak se referendum opakuje. To přece nelze považovat za normální. Pokud chceme považovat Evropskou unii za demokratickou, měla by být většinová vůle občanů členských států EU respektována, nikoli manipulována. To samozřejmě neznamená, že většinové rozhodnutí je vždy správné. Ale to už je jiná otázka, správnost rozhodnutí se ověří až v praxi.

Také chci říci, že nejde o to, že bychom byli a priori nějací zásadní odpůrci nebo velcí kritici EU. Důvodem naší kritiky Evropské unie je naše poznání jejího reálného fungování, například toho, jak v posledních šesti letech Evropská unie řeší, respektive neřeší své problémy. Vezměme si dluhovou krizi v eurozóně. Německo si již na začátku dluhové krize v roce 2010 vyžádalo jako garanta jejího řešení Mezinárodní měnový fond, protože nevěřilo orgánům EU, že by byly schopny vynutit podmínky, které musí splnit země eurozóny žádající o finanční pomoc. Takže největší členská země EU nevěří evropským institucím, že dokážou samy vyřešit problémy v Evropské unii, a požaduje při řešení závažných problémů v EU externího dohlázeatele. To není zrovna dobrá vizitka pro Evropskou unii. Evropská integrace je sice krásná myšlenka, ale musíme se také dívat na její reálné fungování.

Roman Chmelař

Nemůžeme ale přece říci, že problémy má pouze Evropská unie.

Jiří Malý

To také nikdo neříká. Jen poukazujeme na tu dynamiku vývoje, že například ekonomické rozdíly mezi členskými státy EU se navzdory všem předpokladům a proklamacím nezmenšují, naopak v rámci úzce integrované eurozóny se ekonomické rozdíly mezi členskými zeměmi dokonce zvětšují. Například Řecko před zavedením eura také mělo problémy s konkurenceschopností a vysokým zadlužením, ale s drachmou jako svou národní měnou fungovalo. Tato řecká měna v době, kdy ještě neexistovalo euro, trvale oslabovala vůči německé marce, což obnovovalo konkurenceschopnost Řecka, aniž by to způsobovalo velké problémy s ekonomickým růstem nebo nezaměstnaností. Zavedením eura Řecko ztratilo možnost oslabovat svou měnu, ale přitom nezměnilo svou hospodářskou politiku. Výsledkem je výrazná ztráta konkurenceschopnosti, hluboký pokles reálného hrubého domácího produktu a vysoká míra nezaměstnanosti v Řecku. Navíc z eurozóny nelze právně konformním způsobem vystoupit, protože právo EU proces vystoupení z měnové unie a znovuzavedení národní měny vůbec neřeší. Pravidla EU jsou i v tomto případě nastavena jako jednosměrná ulice k užší integraci – a má to své negativní důsledky.

Milan Šikula

Když se mluví o konkurenceschopnosti, tak například Slovensko nevychází v mezinárodním srovnání dobře, jeho hodnocení konkurenceschopnosti se zhoršilo. Záleží ale také na tom, kdo hodnotí tzv. měkká kritéria konkurenceschopnosti, kdo vyplňuje formuláře, ze kterých se při hodnocení měkkých kritérií konkurenceschopnosti vychází. Další věcí je ekonomický růst. Slovenská ekonomika poměrně rychle roste a ekonomická úroveň Slovenska zaznamenává zřetelný posun k průměru Evropské unie. V případě Slovenska probíhá proces konvergence. Nedá se to ale jednoznačně pozitivně hodnotit, protože navzdory tomu přetrvává na Slovensku vysoká míra nezaměstnanosti.

V minulosti jsem byl jedním ze spoluautorů studie o důsledcích vstupu Slovenska do Evropské unie. My jsme vstup Slovenska do EU vyhodnocovali velmi pozitivně, dokonce některé věci po vstupu do EU dopadly ještě lépe, než jsme předpokládali. Ale následný víceletý vývoj ukázal i jiné, horší tendence. Bylo možné pozorovat negativní dopady v zemědělství nebo na malé a střední podniky, což je také jednou z příčin přetrvávající vysoké míry nezaměstnanosti na Slovensku.

A ještě bych zde chtěl upozornit na jednu věc. Říká se, že v Číně se nedodrží lidská práva a že by měla jít směrem ke svobodě a demokracii. Kdyby ale v Číně v současnosti převzali systém tzv. svobody a demokracie, tak tam zřejmě vypukne občanská válka. Nesnažme se násilně importovat náš systém do jiných zemí s jinou kulturou a jiným historickým vývojem, může to skončit katastrofou. O tom jsme se nakonec mohli přesvědčit v zemích jako Irák, Libye nebo Sýrie. Buďme rádi, že Čína, velká země s bezmála 1,5 miliardy obyvatel, prožívá ekonomický zážrak, daří se jí zvyšovat životní úroveň obyvatelstva a dnes je již na špičce světového vývoje.

Karel Mráček

Jen krátká poznámka k Číně a k Tibetu. Hovoří se o porušování lidských práv v Tibetu ze strany Číny, ale musíme si uvědomit, že v Tibetu nebyla nikdy žádná demokracie. Dovolím si tvrdit, že tam byl dříve ještě horší režim než dnes. Byla tam úzká vládnoucí vrstva, která velmi tvrdě zacházela se zbytkem obyvatelstva. Historie té země byla svým způsobem vždy krutá a nyní poukazovat pouze na současné období, že Čína porušuje lidská práva v Tibetu, není seriózní.

Jiří Malý

Má ještě někdo nějaký dotaz, poznámku nebo připomínku? Není tomu tak. Děkuji tedy všem diskutujícím za jejich vystoupení. Nyní následuje přestávka na oběd.

Odpolední blok

Dlouhodobý ekonomický vývoj Evropské unie
a jejích členských států,
úspěchy a neúspěchy evropské integrace,
budoucí pozice EU v globálním
ekonomickém a politickém prostředí

Moderátor
Jiří Malý
ředitel Institutu evropské integrace,
NEWTON College, a. s.

PROGRAM SEMINÁŘE

ODPOLEDNÍ BLOK

EU LONG: co lze čekat od evropské ekonomiky v delším horizontu?	89
<i>Ing. Jan Jedlička, EU Office, Česká spořitelna, a. s.</i>	
DISKUSE	97
Historie evropské integrace pohledem práva: co se podařilo a co nikoliv?	101
<i>Mgr. Ing. Petr Wawrosz, Ph.D., Vysoká škola finanční a správní; Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.</i>	
Evropská unie v kontextu skupiny G20 – rozhodování, závazky, rozpory	104
<i>Ing. Ivana Dostálová, Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.</i>	

EU LONG: CO LZE ČEKAT OD EVROPSKÉ EKONOMIKY V DELŠÍM HORIZONTU?

Jiří Malý

Dámy a pánové, budeme pokračovat odpoledním blokem našeho semináře. Jako první přednášející v odpolední části vystoupí pan Ing. Jan Jedlička z EU Office České spořitelny, který ve svém příspěvku rozebere současné i předpokládané budoucí postavení Evropské unie v globální ekonomice, dosavadní i očekávané dlouhodobé ekonomické trendy v Evropské unii a jejích členských státech. Název jeho přednášky zní *EU LONG: co lze čekat od evropské ekonomiky v delším horizontu?* Prosím, máte slovo.

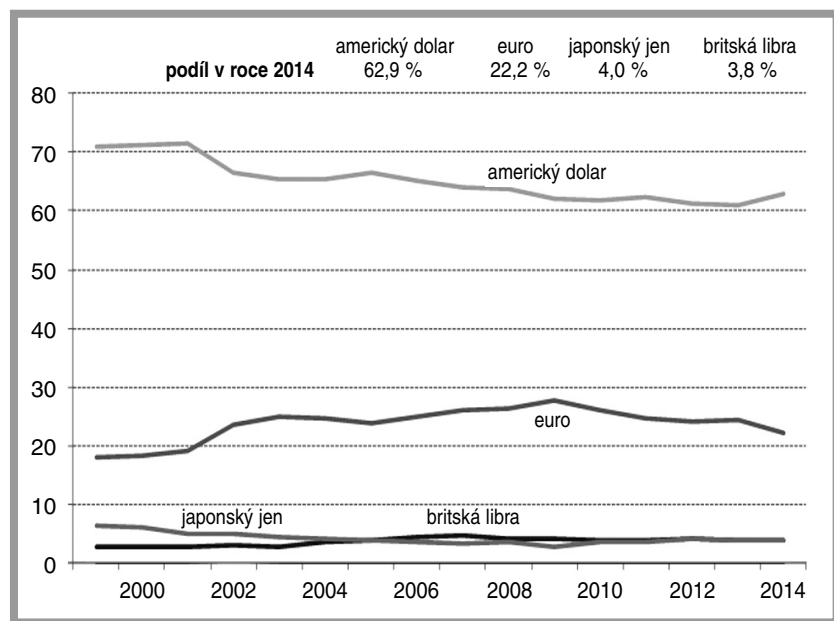
Jan Jedlička

Pokud sledujeme vývoj v Evropě a v Evropské unii, možná se shodneme na tom, že nejkризovější a současně nejzajímavější období pětadesátileté historie evropské integrace prožíváme v současné době. Svou přednášku jsem rozdělil do tří částí. V první se podíváme do minulosti a na současnost, protože k odhadu budoucího vývoje potřebujeme znát situaci v uplynulém období i aktuální dění. Ve druhé části přednášky se budu věnovat budoucím dlouhodobým, zejména makroekonomickým pohledům na evropskou integraci. A poslední, třetí část bude o tom, jaké jsou hlavní problémy, výzvy či hrozby, kterým v současné době EU čelí, jak by se mohly v nejbližší době vyvinout.

V první části mého vystoupení se podíváme na to, v jakém makroekonomickém stavu je Evropská unie v současné době a jak se její forma vyvíjela od 60. let minulého století. Údaje Světové banky ukazují, jaký je podíl jednotlivých ekonomik na světovém hrubém domácím produktu v běžných cenách a běžných směnných kurzech. Evropská unie a Spojené státy americké jsou dlouhodobě největšími ekonomikami světa. Zároveň je však patrný dlouhodobý sestupný trend podílu Evropské unie i USA na světovém HDP. V roce 1960 Spojené státy americké vytvářely 40 % světového HDP, v současné době je to jen 22 %. Evropská unie má v současné době podíl o něco vyšší než USA, konkrétně 24 %, a je tedy na prvním místě. Čína pak vykazuje jasný vzestupný trend, i když se její ekonomický růst v posledních dvou letech zpomalil. V současné době podíl Číny na světovém HDP v běžných cenách a běžných směnných kurzech činí 12 % a zajišťuje jí třetí místo. Pravděpodobně za deset či dvacet let by se mohla Čína v tomto ukazateli dostat na místo první. Kdybychom měřili podíly na světovém HDP v paritě kupní síly, pořadí ekonomik by zůstalo stejné – na prvním místě EU, na druhém USA a na třetím Čína –, ale hodnoty Evropské unie a USA by byly o něco nižší, podíl Číny pak o něco vyšší a jen mírně zaostávající za podílem USA.

Samozřejmě na vývoj hrubého domácího produktu má vliv i demografický faktor. Proto je vhodné očistit celkový růst HDP o růst počtu obyvatel a podívat se, jak se vyvíjí růst HDP v přepočtu na jednoho obyvatele. Od roku 1961 až do současnosti dosáhla nejvyššího průměrného ročního růstu HDP v přepočtu na jednoho obyvatele Čína s tempem 6,6 %, což je více než dvojnásobek hodnoty Japonska (3,2 %) a ještě větší rozdíl oproti hodnotě Indie (3,1 %), Evropské unie (2,4 %), Brazílie (2,3 %) a Spojených států amerických (2 %).

Graf 1 Podíly měn na devizových rezervách centrálních bank (svět celkem, v %)

Pramen: Mezinárodní měnový fond

Porovnávali jsme podíly EU, USA a Číny na světovém hrubém domácím produktu v běžných cenách a běžných směnných kurzech. Nyní se podíváme na to, jaké jsou tyto podíly v případě členských států Evropské unie. Největší členská země EU – Německo – měla v roce 2014 podíl na světovém HDP 5 %. Takže vidíme, že i ta ekonomicky nejsilnější evropská země, jíž je Německo, produkuje pouhou jednu dvacetinu celkového světového ekonomického výkonu a je z globálního hlediska poměrně malou ekonomikou. Velká Británie se v roce 2014 na světovém HDP podílela 3,8 %, Francie 3,6 %, Itálie 2,8 % a Španělsko 1,8 %. Česká republika s podílem 0,3 % a Slovensko s podílem 0,1 % jsou pak pouhými kapkami v moři globální ekonomiky.

Dále porovnáme podíly měn na devizových rezervách centrálních bank (viz graf 1). Dominantní rezervní měnou je stále americký dolar, který v roce 2014 tvořil 62,9 % světových devizových rezerv. Euro bylo na druhém místě s 22,2 %. V období před dluhovou krizí v eurozóně, tj. do roku 2009, zaznamenával ame-

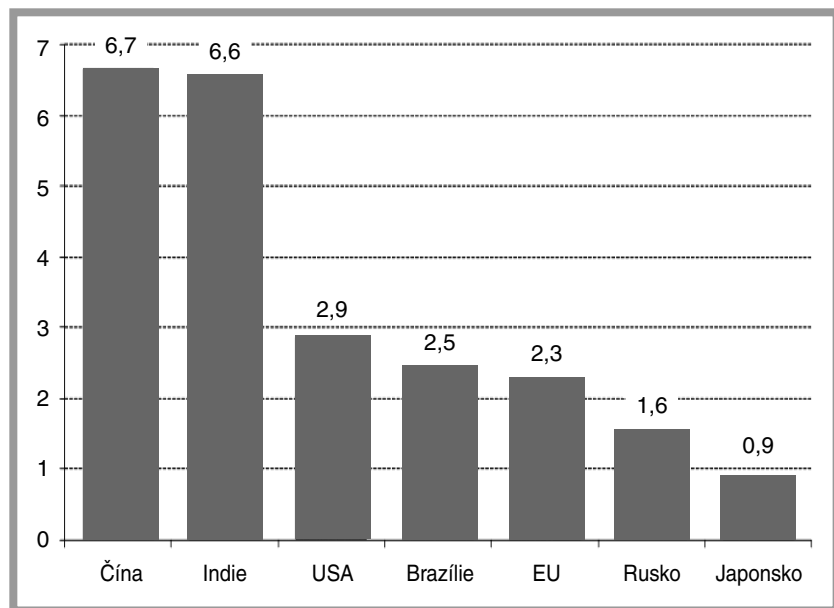
rický dolar postupný pokles svého podílu, zatímco podíl eura narůstal. Ve finančním sektoru se debatovalo o tom, že euro jednou vystřídá americký dolar v pozici světové rezervní měny číslo jedna. Tyto předpovědi se však nenaplnily – od roku 2010 podíl eura na světových devizových rezervách klesá. Na budoucí pozici Evropské unie a eura bude mít určitě vliv i to, jak si EU dokáže poradit s vlastními vnitřními problémy a se zahraniční, globální konkurencí.

Jedním z nejrozšířenějších a nejcitovanějších ukazatelů ekonomického postavení států je index globální konkurenceschopnosti (Global Competitiveness Index), který zpracovává Světové ekonomické fórum. Zahrnuje hodnocení řady ukazatelů – ekonomických, demografických a dalších. V období 2014–2015 dosáhlo nejlepšího výsledku – prvního místa v žebříčku porovnávaných zemí – Švýcarsko, na druhém místě byl Singapur. Spojené státy americké se umístily na třetí příčce, na šesté pozici bylo Japonsko. Dále byla v žebříčku Global Competitiveness Index na 28. místě Čína, na 53. pozici Rusko, na 57. příčce Brazílie a na 71. místě Indie. Evropskou unii jako celek Světové ekonomické fórum nesleduje, ale abych mohl provést srovnání, vypočítal jsem jednoduchý aritmetický průměr pořadí všech osmadvaceti členských států a Evropská unie vyšla na 37. místě. Z členských států Evropské unie dosáhly nejlepšího umístění v žebříčku Global Competitiveness Index Německo, Nizozemsko, Velká Británie a skandinávské země. Naopak nejhorší umístění z členských států EU měly Slovensko, Chorvatsko a Řecko.

Nyní opustím minulost. Ve druhé části přednášky se zaměřím na rozbor budoucí pozice EU v globálním prostředí. Podle předpokladu Mezinárodního měnového fondu bude v období 2015–2019 nejvyšší průměrný roční růst HDP opět v Číně, a sice 6,7 % (viz graf 2). Další v pořadí bude Indie (6,6 %), USA (2,9 %) a Brazílie (2,5 %). Pro Evropskou unii Mezinárodní měnový fond předpokládá průměrný roční růst HDP 2,3 %. Až za Evropskou unii je Rusko s hodnotou 1,6 % a Japonsko s velmi pomalým tempem 0,9 %. V rámci Evropské unie by mezi státy s nejrychlejším ekonomickým růstem měly patřit Estonsko, Litva, Lotyšsko, Polsko a Rumunsko. Analytici Mezinárodního měnového fondu mají optimistický pohled rovněž na Řecko, u kterého odhadují průměrný roční růst HDP 3,4 %. Patrně vycházejí z toho, že Řecko si už prošlo takovými problémy, že do budoucna se jeho situace může jen zlepšovat. Nechci být špatným prorokem, ale historie nám ukazuje, že když má stát mnohaletý problém, tak se jeho hospodářské dno mnohdy posouvá na stále nižší úroveň. Uvidíme, jestli analytici Mezinárodního měnového fondu zůstanou i v dalších prognózách takto optimističtí, nebo ne.

Relativně dobré je, že Mezinárodní měnový fond předpokládá, že Česká republika nebude žádnou problémovou zemí, že v letech 2015–2019 bude mít průměrný roční růst HDP 2,3 %. V roce 2015 byl růst HDP České republiky 4,5 %, ale to bylo spíše způsobeno rychlým dočerpáváním prostředků z fondů Evropské unie z období 2007–2013, které se mohly čerpat ještě dva roky po skončení tohoto období, tedy do roku 2015. Pokud HDP České republiky v letošním roce

Graf 2 Očekávaný průměrný roční růst hrubého domácího produktu v letech 2015–2019 (v %)

Pramen: Mezinárodní měnový fond

poroste tempem kolem 3 %, považují to za poměrně optimistický odhad a z dlouhodobého hlediska by se pak mohl naplnit předpoklad Mezinárodního měnového fondu.

Na ekonomické a politické postavení Evropské unie v globálním prostředí má vliv také věková struktura obyvatelstva. Obecně by světová populace měla stárnout a Evropu z tohoto trendu nelze vyjmout. Podle odhadu Světové banky by se měl v období 2015–2030 podíl obyvatel ve věku nad 65 let v Evropské unii zvýšit o 5,1 procentního bodu. V některých dalších významných ekonomikách bude podíl populace ve věku nad 65 let růst ještě rychleji, například v USA a v Brazílii o 5,5 procentního bodu, v Číně dokonce o 6,7 procentního bodu. Z členských zemí Evropské unie bude stárnout nejrychleji Německo, ve kterém bude v roce 2030 podle odhadu Světové banky podíl obyvatel ve věku nad 65 let činit 28,2 %. Další v pořadí budou Itálie s 26,8 %, Portugalsko s 25,4 %, Finsko a Malta s 25,2 %

a Řecko a Slovinsko s 24,8 %. Česká republika s podílem 21,2 % a Slovensko s podílem 20 % se budou nacházet pod průměrem Evropské unie, který bude činit 23,9 %.

Dále se zaměříme na inovační potenciál a konkurenceschopnost zemí Evropské unie. V České spořitelně jsme vytvořili indikátor, který jsme nazvali Erste inovační barometr. Ukazuje, jak si členské státy EU vedou z hlediska tzv. inovačního potenciálu, to znamená, jaké mají podmínky pro to, aby se do budoucna staly ekonomikami založenými na znalostech, výzkumu, vývoji, inovacích, informačních technologiích a na produkci zboží a služeb s vysokou přidanou hodnotou, tedy aby byly vysoce konkurenceschopné. Mezi nejlepší státy, což asi není žádná překvapení, patří Dánsko, Finsko a Švédsko. Naopak státy, které mají podle naší analýzy nejnižší inovační potenciál, jsou Řecko, Bulharsko a Rumunsko. Česká republika se pohybuje mírně pod průměrem Evropské unie.

Budoucí vývoj Evropské unie a jejích členských států bude ovlivněn nejen tempem ekonomického růstu, věkovou strukturou obyvatelstva nebo inovačním potenciálem, ale také vývojem zadlužení jednotlivých zemí. Při porovnání sedmi významných ekonomik světa podle výše jejich veřejného dluhu v roce 2014 a podle změny jejich veřejného dluhu v období 2004–2014 vidíme, že největší problémy má Japonsko, USA a také Evropská unie. V roce 2014 mělo Japonsko veřejný dluh 245,1 % HDP, USA 105,6 % HDP a Evropská unie 89,1 % HDP. V letech 2004–2014 přitom veřejný dluh Japonska vzrostl o 64 % HDP, v USA to bylo o 40 % HDP a v případě Evropské unie o 27 % HDP. Naopak Čína, Indie, Brazílie a Rusko vykazují nižší úroveň veřejného dluhu i nižší dynamiku jeho růstu, nebo dokonce jeho pokles. V roce 2014 měla Brazílie veřejný dluh 65,8 % HDP, Indie 60,5 % HDP, Čína 40,7 % HDP a Rusko pouhých 15,7 % HDP. V období 2004–2014 zaznamenala Čína nárůst veřejného dluhu o 6 % HDP, v dalších zemích pak veřejný dluh poklesl – v Brazílii o 5 % HDP, v Rusku o 7 % HDP a v Indii o výrazných 23 % HDP. Můžeme tedy říci, že problém s vysokým zadlužením nebo předlužením států není globální, ale jedná se spíše o problém Západu.

Pokud bude chtít Evropská unie do budoucna hrát klíčovou roli v globální ekonomice a politice, měla by negativní vývoj svého veřejného zadlužení zvrátit. V některých členských zemích EU je totiž výše veřejného dluhu enormní. V roce 2014 měly z členských států EU nejvyšší veřejný dluh Řecko (178,6 % HDP), Itálie (132,3 % HDP), Portugalsko (130,2 % HDP), Kypr (108,2 % HDP), Irsko (107,5 % HDP), Belgie (106,7 % HDP), Španělsko (99,3 % HDP) a Francie (95,6 % HDP). Za zmínku stojí i porovnání absolutního veřejného dluhu Německa, který v roce 2014 činil 2155 mld. eur, což představovalo 74,9 % HDP, a absolutního veřejného dluhu Řecka, který měl sice několikanásobně nižší úroveň 318 mld. eur, avšak kvůli malé velikosti řecké ekonomiky to odpovídalo extrémním 178,6 % HDP. Česká republika nemá vážný problém s veřejným dluhem, v roce 2014 měl výši 42,7 % HDP a v posledním období klesá. Přinejmenším v kontextu Evropské unie Česká republika nepatří mezi předlužené státy, finanční instituce

a investoři nepovažují zadlužení České republiky za přehnané, což je ostatně vidět i na výnosech českých státních dluhopisů, které jsou v poslední době na svých historických minimech. Investoři se tedy nebojí české státní dluhopisy nakupovat.

Třetí část své přednášky zaměřím na aktuální problémy, výzvy a hrozby, kterým Evropská unie čelí a jejichž řešení bude ovlivňovat vývoj EU v následujících letech. Pro ilustraci můžeme jmenovat migrační krizi, bezpečnostní krizi související zejména s terorismem a rusko-ukrajinským konfliktem, politickou krizi související s růstem podpory euroskeptických politických stran, dluhovou krizi v některých zemích eurozóny, hrozbu rozpadu schengenského prostoru, hrozbu rozpadu eurozóny (Grexit – odchod Řecka z eurozóny) a hrozbu rozpadu Evropské unie (Brexit – odchod Velké Británie z EU).

Myslím si, že hlavním současným problémem, který Evropská unie musí řešit, není ani veřejné zadlužení, ani jiná ekonomická záležitost, ale migrační krize. Určitě další významnou výzvou je bezpečnostní krize. Hrozbu terorismu Evropská unie nevyřeší letos ani příští rok. V rámci Evropské unie žije mnoho radikálních osob z řad přistěhovalců nebo jejich potomků, které jsou schopny v některé zemi EU zaútočit, byť se v EU již narodily nebo je prostředí EU v řadě případů velice dobře finančně zajišťuje. Jejich zvládnutí nebude jednoduchý úkol. Rovněž rusko-ukrajinský konflikt je bez vyhlídky na brzké vyřešení a zatím není vidět, že by v tomto případě nějak výrazně pomohly nástroje a postupy společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU.

V souvislosti s migrační a bezpečnostní krizí můžeme pozorovat vzestup podpory euroskeptických politických stran. Například ve Francii budou příští rok prezidentské volby, ve kterých se podle průzkumů veřejného mínění mezi dva finální kandidáty, kteří postupují do druhého kola a mezi nimiž se nakonec rozhodne, dostane nacionalistická politička Marine Le Penová. A mohl bych jmenovat i další státy, ve kterých podpora euroskeptických politických stran značně narostla – Rakousko, Nizozemsko, Dánsko nebo Švédsko.

Migrační krize může vyústit v rozpad schengenského prostoru, to znamená prostoru pro volný pohyb osob v Evropské unii, a může mít vliv i na případný odchod Velké Británie z Evropské unie. V krátké budoucnosti uvidíme, zda právě to dosud ne zcela optimální řešení migrační krize nevyvolá i nějakou významnou politickou krizi související s radikalizací politické scény v Evropě.

Vrátím se ještě k Řecku a jeho dluhovému problému. Řecko je dlouhodobě nejproblematičtější členským státem Evropské unie. Myslím si, že řecký dluhový problém není zvládnutelný. To, že se loni v červnu hovořilo o možném scénáři odchodu Řecka z eurozóny v kombinaci s bankrotem Řecka, nebylo naposledy a možná za půl roku nebo za rok budeme opět mluvit o tomto tématu a budeme se ho snažit řešit.

Již při vstupu do Evropské unie v roce 1981 patřilo Řecko k nejchudším členským státům. Do Řecka šly značné finanční prostředky z evropských fondů, ale

ukázalo se, že Řekové tyto peníze nevyužili k nastartování nějakého trvale udržitelného ekonomického rozvoje. V období od druhé poloviny 90. let minulého století do roku 2007 patřilo Řecko mezi státy EU s rychlým růstem HDP, ale ukázalo se, že spíše využívalo finanční prostředky k podpoře okamžitého, krátkodobého ekonomického růstu, nikoli k nastartování zásadnější restrukturalizace své zastaralé ekonomiky. Peníze Řeckem spíše protekly, Řecko se stalo předluženým státem a jako první členská země eurozóny muselo požádat ostatní státy měnové unie a Mezinárodní měnový fond o finanční pomoc. Původně se v květnu 2010 předpokládalo, že pomoc ve formě půjčky 110 miliard eur bude Řecku stačit na tříleté období a že Řecko provede potřebné reformní a úsporné kroky. Předpokládalo se, že se Řecko za tři roky vrátí na finanční trhy a privátní investoři se nebudou bát kupovat řecké státní dluhopisy. To se však nepodařilo a v roce 2012 se rozhodlo, že Řecku je třeba nadále pomáhat, aby nebankrotovalo. Na toto rozhodnutí nebyly a nejsou stejné názory. Možná kdyby se v roce 2010 přistoupilo k odchodu Řecka z eurozóny, bylo by to z čistě ekonomického hlediska nejracionalnější. V roce 2012 tedy Řecko dostalo druhý záchraný balíček, tentokrát v objemu 130 miliard eur, a teprve v roce 2014 Řecko zaznamenalo velice mírný ekonomický růst a velice mírný pokles míry nezaměstnanosti.

Řeční občané však ztratili trpělivost s tehdejší politickou reprezentací a v předčasných volbách v lednu 2015 zvítězily politické strany, které považovaly všechny záchrané balíčky a zejména podmínky, za kterých byly uděleny, za nespravedlivé a příliš přísné vůči Řecku a které chtěly vyjednat s Evropskou unií a Mezinárodním měnovým fondem lepší podmínky. V průběhu prvního pololetí 2015 zástupci Evropské komise, Evropské centrální banky a Mezinárodního měnového fondu jednali s řeckou vládou o podmínkách, které doprovázely jejich půjčky. V červenci 2015 se uskutečnilo referendum, ve kterém 61 % Řeků odmítlo další záchraný balíček s přísnými podmínkami. Pět dní po referendu však řecká vláda při vyjednávání s věřiteli kapitulovala, a byť měla mandát od občanů k odmítnutí, přijala třetí záchraný balíček, který obsahoval ještě tvrdší reformy, než o kterých se vyjednávalo v průběhu prvního pololetí 2015. Rozhodující roli v tomto jednání řecké vlády sehrála Evropská centrální banka, která pomocí speciálního mechanismu financovala celý řecký bankovní sektor. Evropská centrální banka tak činila pouze za předpokladu, že se řecká vláda dohodne s věřiteli. Po krachu jednání, po němž následovalo zmiňované referendum, však Evropská centrální banka financování řeckého bankovního sektoru omezila a řeckým bankám docházela hotovost. Proto nakonec Řekové ustoupili a přijali třetí záchraný balíček, který byl tentokrát v objemu 86 miliard eur a s ještě tvrdšími podmínkami. Jestli budou záchrané balíčky Řecku stačit a jestli se podaří splnit podmínky, za kterých je podpora Řecku uvolňována, ukáže teprve budoucnost. Nechme se překvapit. Zatím je podpora Řecku uvolňována postupně až na základě kontrolních misí, které provádějí zástupci věřitelské trojky (Evropské komise, Evropské centrální banky a Mezinárodního měnového fondu), kteří vždy zkontrolují, jestli skuteč-

ně Řecko dané podmínky plní. Doposud Řecko neplní reformu důchodového systému, kvůli čemuž byla pozastavena jedna ze splátek. Důchodový systém v Řecku je poměrně štědrý, měnit ho bude velmi obtížné a proti jeho reformám proběhly již dvě generální stávky.

Poslední téma v rámci hrozeb, které mohou do budoucna výrazně ovlivnit vývoj Evropské unie, je tzv. Brexit neboli možný odchod Velké Británie z Evropské unie. Referendum o členství Velké Británie v Evropské unii se bude konat již 23. června letošního roku. Podle průzkumů veřejného mínění je podíl příznivců a odpůrců členství Velké Británie v EU poměrně vyrovnaný a je velice obtížné odhadnout, jak referendum dopadne. Nejvíce si setrvání Velké Británie v EU přejí zástupci podnikatelského sektoru, a to jak průmyslového, tak finančního. Jejich zájem je logický, protože Velká Británie 47 % svých exportů a 53 % svých importů realizuje s Evropskou unií a londýnská City funguje jako hlavní finanční centrum pro celou Evropu. Je poměrně lehké si představit, že pokud by Velká Británie z Evropské unie odešla, nemusel by být rozchod úplně přátelský a mohla by ho doprovázet nějaká omezení. Jak to nakonec dopadne, to je v současné době těžké odhadovat. Pokud se Britové vysloví pro odchod z Evropské unie, jistě by si zasluhovalo na podobném semináři, jako je ten dnešní, věnovat větší pozornost důsledkům Brexitu. Děkuji vám za pozornost.

DISKUSE

Jiří Malý

Velice děkuji panu Janu Jedličkovi za jeho přednášku o ekonomické minulosti, současnosti a možné budoucnosti Evropské unie a jejích členských států. Nyní následuje diskuse. První dotaz položím já. Srovnával jste státy podle jejich umístění v indexu globální konkurenceschopnosti. Švýcarsko je dlouhodobě v tomto žebříčku konkurenceschopnosti na prvním místě, Singapur na druhém místě, třetí jsou Spojené státy americké, na dalších předních místech se dlouhodobě objevují Německo, Nizozemsko, skandinávské země, Velká Británie a Japonsko, to je ta špička zemí v konkurenceschopnosti. Často se používá při hodnocení přínosů evropské integrace argument, že Evropská unie jako celek je mnohem větší ekonomika než jednotlivé, i ty největší členské státy, a proto dokáže lépe konkurovat jiným velkým ekonomikám, jako jsou USA a Čína. Tady však v indexu globální konkurenceschopnosti vidíme na první pozici Švýcarsko a na druhém místě Singapur, dvě malé ekonomiky. Je skutečně velikost ekonomiky tak důležitá? Máme se opravdu k té evropské integraci tak upínat a věřit, že když je něco větší, je to automaticky lepší, konkurenceschopnější, nebo hrají roli i jiné, kvalitativní faktory?

Jan Jedlička

Problémem České republiky je, že se nedá jednoduše srovnávat se Švýcarskem. V naší historii jsme vždy byli jakýmsi nárazníkem mezi Německem a Ruskem. Z tohoto důvodu pro mě členství České republiky v Evropské unii není pouze ekonomickou, ale spíše bezpečnostní záležitostí. Podle mého názoru je navíc naše historie, politická kultura, ale i kultura obecně někde jinde než ve Švýcarsku. Proto se podle mého názoru bude Česku lépe dařit, když bude ukotveno v nějakém větším nadnárodním celku. Možná ještě lepší pro nás bude, když tam bude ukotveno nejen Česko, ale i Německo.

Jiří Malý

Když se sjednocovalo Německo v roce 1990, tak například z Velké Británie se ozývaly obavy, že Německo bude opět dominovat Evropě. Francie se toho také obávala, i proto se objevil tlak na přijetí jednotné evropské měny, která měla pomoci dominanci Německa utlumit. Proto mělo zavedení eura převážně politický charakter, ekonomická kritéria k přijetí zemí do eurozóny byla a dosud jsou ne zcela vypovídající o jejich připravenosti na vstup do měnové unie. Otázka zní:

Podářilo se potlačit dominantní pozici Německa v Evropské unii, nebo si Německo naopak dokázalo Evropskou unii přizpůsobit svým potřebám a zájmům a dominantní postavení si zachovat, nebo dokonce posílit?

Jan Jedlička

Německo má 16% podíl na populaci Evropské unie. Z jeho podílu na populaci EU vyplývá, že když se o něčem důležitém jedná, nikdo se neptá, jaký názor má Jean-Claude Juncker jako předseda Evropské komise, nikoho nezajímá, co si myslí Donald Tusk jako předseda Evropské rady, ale všechny zajímá, co si myslí německá kancléřka a pak případně francouzský prezident. V mezinárodní politice na té velikosti záleží, čím je země větší, tím je silnějším hráčem. Myslím si, že v minulosti Německo příliš nezajímalo, co si myslí Čechy, české země nebo Československo. Možná by se o názor menší země zajímalo, kdyby v té době platily takové mechanismy, jaké dnes existují v Evropské unii. Díky nim i Německo, které je dominantní zemí v EU, může být zablokováno skupinou menších států. V Evropské unii jsou možné jisté korekce. Přinejmenším pro Čechy a pro Poláky bylo Německo v minulosti nebezpečné svou expanzivní politikou, ale vývoj Německa po druhé světové válce ukázal, že se už nic takového neděje. Možná v ekonomické oblasti ano, ale i tam se zdá, že z toho možná procitli.

Jiří Malý

V dlouhodobém vývoji vidíme, že rozdíl mezi členskými státy Evropské unie pořád existují, v některých případech se dokonce prohlubují. Nejvyspělejší a nejkonkurenceschopnější státy zůstávají na špičce, pak se určitá skupina méně vyspělých zemí přibližuje k těm nejlepším, ale zároveň některé méně vyspělé a méně konkurenceschopné země stagnují, nebo se jejich pozice dokonce zhoršuje a od těch nejlepších se vzdalují. Zároveň existují studie, které říkají, že globalizace má svůj vrchol za sebou a že se nacházíme ve fázi deglobalizace. Integrační proces v Evropě byl přitom spojen s procesem globalizace a je otázkou, jestli teď proces deglobalizace nebude spojen s procesem dezintegrace. Neprojeví se v tom určitá negativní synergie? Nebude přetrvávání a někdy i prohlubování rozdílů mezi členskými státy EU v kombinaci s několika krizemi v Evropské unii a s postupujícím procesem deglobalizace nakonec působit ve směru dezintegrace EU? Má Evropská unie budoucnost?

Jan Jedlička

Nastínil jste řadu témat, děkuji za ně a pokusím se na ně reagovat. V té ekonomické konvergenci souhlasím s tím, že Řecko jako příklad hospodářské koheze a konvergence úplně nezafungovalo. Kde to zafungovalo, jsou například pobaltské země, Polsko nebo Slovensko. V otázce konvergence hraje stále větší roli rozdílná mentalita. Mentalita a kultura severních a jižních zemí EU se prostě odlišuje a ani peníze z evropských fondů, ani otevřený přístup na jednotný vnitřní trh EU

nebo členství v měnové unii konvergenci příliš nepomohou. Podle mého názoru konvergence zafungovala podle mentality v jednotlivých členských státech. Zatím to ze statistik není zcela zřejmé, ale myslím si, že je to otázka jedné nebo dvou generací, než se Česká republika opět stane ekonomikou spíše západního typu, třeba na úrovni Rakouska, jako jsme byli před druhou světovou válkou, nebo budeme dokonce ještě výše.

K otázce dezintegrace. Nejsem si úplně jistý, jak to dopadne, ale myslím si, že by to byla pro Česko velká škoda, kdyby se Evropská unie rozpadla. Možná v této souvislosti musím připomenout řadu jednání o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství (TTIP), která probíhají mezi Evropskou unií a Spojenými státy americkými. Velice zjednodušeně jde o vytvoření jednotného trhu mezi EU a USA, na kterém by platila jednotná pravidla, jednotné standardy. Je snaha, aby podobný sjednocující koncept, jaký existuje v Evropské unii, platil i mezi EU a USA. Podle některých odborníků TTIP ovlivní, kdo bude v budoucnosti psát pravidla globálního obchodu. Budou to Evropané a Američané jako jeden společný silný blok, nebo se spolu nedohodneme, to je negativní scénář, Evropská unie a její členské státy se rozhádají a globální ekonomická pravidla budou psát z pozice největší ekonomiky jiné země, například Čína nebo Indie? Chtěl bych říci, že i přijetí TTIP vnímám pro Českou republiku jako důležitou věc. Myslím si, že by bylo dobré, kdybychom se stali součástí funkčního Západu, který bude prosazovat společná pravidla a bude sehrávat důležitou roli v globálním ekonomickém, politickém i bezpečnostním prostředí.

Gabriela Vávrová

Chtěla jsem se zeptat na váš názor na budoucí vývoj Číny. Zajímalo by mě, jestli si myslíte, že Čínu čekají nějaké závažnější ekonomické problémy, a co soudíte o jejich možných dopadech na evropskou a českou ekonomiku.

Jan Jedlička

Zúčastnil jsem se diskuse, jestli je ekonomický růst v Číně udržitelný a jestli Čína byla také postižena krizí v letech 2008–2009. Tenkrát, v období 2008–2009, se Čína vyhnula propadu HDP tím, že silně pumpovala peníze do ekonomiky. Realizovala řadu velkých projektů, které zabránily poklesu nebo výraznému zpomalení růstu HDP. Velice se nyní debatuje o tom, že tímto způsobem se v Číně uskutečnilo mnoho velkých projektů, například infrastrukturních, které však nemají potenciál přispívat k ekonomickému růstu v budoucnosti, a proto neměly být vůbec financovány. Pokud se to ukáže jako pravdivé, tak to bude mít závažné důsledky, protože peníze, které byly na tyto projekty vynaloženy, pocházejí většinou z bankovních úvěrů a budou se těžko splácet z přidané hodnoty realizovaných projektů. Pokud se naplní tento scénář nebo tyto domněnky, tak ekonomický růst Číny spadne z nynějších hodnot 6–7 % ročně, což představuje zpomalení oproti dříve dosahovaným tempům 9, 10 a více procent ročně, na ještě nižší úroveň. A to

bude problém, protože může následovat celkové zpomalení ekonomického růstu ve světě, což by zasáhlo i evropskou a v jejím rámci také českou ekonomiku.

Milan Šikula

Nesouhlasil bych s tak negativním pohledem na Čínu. Nesmíme podceňovat kvalitativní stránku jejího ekonomického vývoje. Ve své přednášce jsem na konkrétních údajích ukázal, že výrazně roste podíl Číny na světovém exportu high-tech produktů. Již dnes má Čína více než čtvrtinový podíl a je na druhém místě na světě za Evropskou unií, v nepříliš vzdálené budoucnosti však podle prognóz Evropskou unií předstihne a stane se největším světovým exportérem high-tech produktů. Do roku 2030 by pak měl podíl Číny na světovém exportu high-tech produktů dále narůstat a dosáhnout více než 50 %. Ukazatele jsou evidentní a to podle mého názoru svědčí o tom, že se jedná o jejich dlouhodobou koncepci. Myslím si, že Čína je jeden z mála států, který velmi cíleně vytváří a usměrňuje předpoklady svého rozvoje. Právě ta jeho kvalitativní stránka představuje významný faktor do budoucnosti.

Jiří Malý

Má ještě někdo nějaký dotaz nebo připomínku? Není tomu tak. Děkuji panu Janu Jedličkovi za jeho vystoupení a odpovědi v diskusi.

Dále bych chtěl požádat o přednášku pana Mgr. Ing. Petra Wawrosze, Ph.D., našeho kolegu z Institutu evropské integrace při NEWTON College, který také působí na Vysoké škole finanční a správní. Jeho příspěvek má název *Historie evropské integrace pohledem práva: co se podařilo a co nikoliv?* Prosim, předávám slovo.

HISTORIE EVROPSKÉ INTEGRACE POHLEDEM PRÁVA: CO SE PODAŘILO A CO NIKOLIV?

Petr Wawrosz

Letos uplyne 65 let od uzavření první zakládající smlouvy Evropských společenství, ze kterých později vznikla Evropská unie. Byla to Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli, která byla šesti státy – Belgií, Francií, Itálií, Lucemburskem, Nizozemskem a Spolkovou republikou Německo – podepsána 18. dubna 1951. Bylo to pouze šest let po skončení druhé světové války, kdy uhlí a ocel byly chápány jako strategické suroviny. Zjednodušeně lze říci, že tato smlouva udělala z protivníků z první i druhé světové války – Německa a Francie – spojence. Na základě této smlouvy vznikl mezi uvedenými šesti státy společný trh s uhlím a ocelí a byly rovněž vytvořeny první společné evropské orgány, které umožňovaly řešit případné rozpory a předcházet konfliktům.

V roce 1957 integrace postoupila dále – stejnými šesti státy byla podepsána Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství a Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii. Společný trh tak už nezahrnoval jen dvě základní komodity – uhlí a ocel –, ale rozšířil se na další oblasti ekonomiky. Samozřejmě společný trh vznikal postupně v několika etapách – například k úplnému vytvoření celní unie došlo až v roce 1968.

Následovalo rozšiřování Evropských společenství a později Evropské unie o nové členské státy v několika vlnách. K prvnímu rozšíření došlo v roce 1973, k dalším pak v letech 1981, 1986, 1995, 2004, 2007 a 2013. Počet členských států se tak postupně zvýšil z původních šesti na současných 28.

V roce 1987 byl přijat další integrační dokument – Jednotný evropský akt –, který umožnil na území členských států vytvořit jednotný vnitřní trh s volným pohybem zboží, služeb, osob a kapitálu.

Podpisem další integrační smlouvy – Maastrichtské smlouvy – v roce 1992 byla uzavřena Smlouva o Evropské unii a novelizována Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství, která byla zároveň přejmenována na Smlouvu o založení Evropského společenství. Maastrichtskou smlouvou tedy byla vytvořena Evropská unie a k dosavadní ekonomické dimenzi integrace byly přidány další oblasti, v nichž se měly členské státy integrovat nebo postupovat společně – společná zahraniční a bezpečnostní politika, spolupráce v oblasti justice a vnitra a hlavně jednotná měnová politika. Mezi členskými státy měla být vytvořena hospodářská a měnová unie a zavedena jednotná měna – k tomu nakonec došlo v roce 1999.

Proces rozšiřování Evropské unie o další členské země, prohlubování integrace a zvětšování rozsahu pravomocí EU byl doprovázen průběžnou novelizací zakládajících smluv. Postupně tak vstoupily v platnost Amsterdamská smlouva v roce 1999, Smlouva z Nice v roce 2003 a nakonec Lisabonská smlouva v roce 2009. Lisabonská smlouva novelizovala Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, kterou zároveň přejmenovala na Smlouvu o fungování Evropské unie. K poslední změně zakládajících smluv došlo v roce 2013, kdy byl novelizován článek 136 Smlouvy o fungování Evropské unie. Zdůrazněme, že EU má podle Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie právní subjektivitu, může tedy vystupovat jako subjekt mezinárodních vztahů.

Nyní se budeme věnovat tomu, co se v průběhu evropského integračního procesu podařilo a co nikoliv. Myslím si, že na stranu toho, co se podařilo, můžeme jednoznačně dát volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu. Zkušenosti říkají, že čím větší je trh, tím větší je konkurence, tím větší je tlak na inovace, tím více jsou producenti nuceni k aktivitě, tím větší jsou šance na rychlejší ekonomický růst. Naopak když se trh zmenšuje, konkurence se může zmírňovat, tlak na inovace oslabovat, je větší tendence zavádět různá ochranná opatření a bariéry obchodu, což nakonec může vyústit v nižší ekonomický růst.

Také to, že členské země EU spolu nevedly válku, by nemělo být vnímáno jako samozřejmost. Německo a Francie mezi sebou v období od roku 1870 do roku 1945, tj. v průběhu 75 let, vedly válku třikrát. I díky Evropským společenstvím a následně Evropské unii se podařilo udržet mír v členských státech přes sedmdesát let. Myslím si, že to přispívá ke kladnému hodnocení Evropské unie.

Dále si myslím, že se Evropské unii podařilo přibrat a řešit agendu, která zlepšuje fungování ekonomiky a postavení slabších skupin ve společnosti – politiku na ochranu hospodářské soutěže, politiku na ochranu spotřebitele, politiku na ochranu životního prostředí, regionální politiku, sociální politiku. I když se jedná o politiky, které jsou značně nákladné, stojí velké úsilí je prosazovat a kolem kterých probíhají diskuse, jestli nejsou nějakým způsobem zneužívány nebo jestli nechrání někoho, kdo ochranu nepotřebuje, tak pomáhají zvyšovat standardy lidského života a zvyšují celkovou životní úroveň.

Hlavním problémem evropské integrace je, že z pohledu práva znamená harmonizaci, respektive sjednocování právních řádů členských států. Zjednodušeně řečeno, integrace je založena na tom, že ve všech členských státech Evropské unie platí v určitých oblastech stejné nebo podobné právo. Tato skutečnost zvyšuje jistotu a snižuje náklady při volném pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu. Na jednu stranu se na ni můžeme dívat jako na přínos, na druhou stranu je ale tato integrace spojena s řadou rizik.

Integrace právních řádů vede k tomu, že odpadají nebo se výrazně snižují transakční náklady při kontraktech osob, které žijí v zemích s původně odlišnými právními řády. To může pomoci jejich spolupráci, specializaci, dělbě práce, a tedy i růstu ekonomiky a životní úrovně. Může to vést i k lepšímu řešení konfliktů

a odbourání násilného řešení konfliktů. Nevýhodou je odbourání konkurence. Pokud na rozsáhlém území platí jednotná pravidla, nelze testovat, jestli by jiná pravidla nebyla vhodnější. Jednotný právní řád také posiluje moc tvůrce tohoto právního řádu, zlepšuje jeho postavení, v důsledku čehož se může začít chovat v rozporu se zájmy osob, pro které právní řád vytváří, a může být i hůře odvolatelný. Výsledkem může být vytváření složitějšího právního řádu, který znemožňuje nebo ztěžuje řadu lidských aktivit, a následná ekonomická stagnace.

Jestliže existují odlišné právní řády, existují i transakční náklady při kontraktech osob, které žijí v zemích s odlišnými právními řády. Tyto osoby spolu mohou kontrakty uskutečňovat, ale je nutné řešit a překonávat odlišnosti právních řádů, což je spojeno s dodatečným úsilím a náklady. Odlišnosti právních řádů mohou zvyšovat riziko, a tak snižovat výhodnost kontraktu, mohou také vést ke konfliktům. Naopak výhodou odlišných právních řádů je konkurence. V jednotlivých právních řádech je možné přijímat odlišná řešení, odlišná pravidla pro lidské jednání, a je tedy možné prakticky pozorovat, která pravidla jsou vhodná a která nikoliv. Tato konkurence přispívá k inovacím, pokroku, alespoň do určité míry zabraňuje stagnaci, nutí tvůrce právních předpisů, aby reagovali na aktuální vývoj, a tak přispívali ke zvyšování ekonomické úrovně a životního standardu.

Evropská unie se rozhodla pro integraci právních řádů. Dosáhla při tom řady úspěchů včetně skutečnosti, že členské země EU mezi sebou nevedou ozbrojené konflikty. Na druhé straně úsilí o vznik jednotného právního řádu posiluje orgány EU, které tento právní řád vytvářejí. Dochází tak k tomu, že jsou upravovány nej-různější oblasti lidského jednání, z nichž mnohé regulaci buď nepotřebují, nebo by u nich stačila regulace na národní nebo ještě nižší úrovni.

Navíc v Evropské unii se vytvářejí pravidla spíše pro dobré časy, takže pak nejsou použitelná nebo účinná v různých problémových situacích a krizích jako migrační krize, krize eurozóny a podobně. Evropská unie a její členské státy by proto měly definovat priority, jaké oblasti práva harmonizovat a jaké nikoliv. V rámci priorit by se harmonizace měla provádět tak, aby byla funkční, tedy použitelná a účinná i v krizových situacích. V ostatních oblastech by se pak právo harmonizovat nemělo. Oproti současnému stavu to znamená, že by se v některých případech mohly právní předpisy Evropské unie zrušit nebo zredukovat. Děkuji vám za pozornost.

Jiří Malý

Děkuji Petru Wawroszovi za jeho vystoupení. Poslední přednášku bude mít paní Ing. Ivana Dostálová, naše kolegyně z Institutu evropské integrace při NEWTON College. Název jejího příspěvku zní *Evropská unie v kontextu skupiny G20 – rozhodování, závazky, rozpory*.

EVROPSKÁ UNIE V KONTEXTU SKUPINY G20 – ROZHODOVÁNÍ, ZÁVAZKY, ROZPORY

Ivana Dostálová

Skupina G20 nefunguje jako mezinárodní organizace, nemá žádná psaná pravidla, není to ani globální vláda. Řeknu-li to stručně, je to takový globální diskusní klub, který pravidelně projednává klíčové globální otázky a rizika a snaží se podporovat stabilitu světové ekonomiky.

Název G20 je vytvořen z anglického slova group, v překladu skupina, a číslovky 20, která vyjadřuje počet členů. Mezi dvacet členů patří 19 států a Evropská unie. Ze zmiňovaných 19 států jsou přímými členy G20 čtyři země Evropské unie – Německo, Francie, Itálie a Velká Británie. Dále jsou členy G20 Spojené státy americké, Kanada, Mexiko, Argentina, Japonsko, Jižní Korea, Indonésie, Saúdská Arábie, Turecko, Austrálie a všechny země BRICS – Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jižní Afrika. Kromě toho je stálým hostem G20 Španělsko. Členové G20 vytvářejí 90 % světového hrubého domácího produktu, realizují 80 % globálního obchodu, žije v nich 66 % světové populace a produkují 84 % globálních emisí z fosilních paliv. Vzhledem k tomu, že skupina G20 potřebuje nějaké analytické zázemí, zapojuje se do její činnosti i Mezinárodní měnový fond, který připravuje řadu odborných podkladů.

G20 není klasická mezinárodní instituce, není založena žádnými právními předpisy, nemá stálý sekretariát, stálé sídlo, stálé vedení ani rozpočet. Je to neformální velmi vlivné mezinárodní fórum, jehož cílem nebo smyslem je diskutovat klíčové otázky globální ekonomiky, koordinovat hospodářské politiky, podporovat globální makroekonomickou a finanční stabilitu a silný, udržitelný a vyrovnaný globální ekonomický růst, z něhož by všichni měli prospěch. V každém případě má vznešené cíle.

Odpůrci G20 se však ptají, jak a jestli vůbec jsou zohledňovány názory dalších zhruba 170 zemí světa, které v G20 nejsou. Při hledání odpovědi si pomáhají argumentem, že jiné mezinárodní organizace mají více členských států, například Mezinárodní měnový fond jich má 188, Světová banka 189 a Organizace spojených národů 193. Takže pokud se na půdě G20 jedná například o reformách Mezinárodního měnového fondu, vlastně se obchází názor většiny jeho členů.

G20 v podstatě funguje tak, že každý rok se v čele střídá jiná předsednická země. Nyní je předsednickou zemí Čína. S předsednictvím jsou spojeny náklady ve stovkách milionů amerických dolarů, které směřují na zajištění bezpečnosti účastníků, jednacích prostor a ostatních oficiálních náležitostí spojených s jednáním. Jinak všichni účastníci si sami platí letenky nebo ubytování.

Dalo by se říci, že G20 vyplňuje „mezeru na trhu“ v oblasti globálního vládnutí, protože žádná mezinárodní instituce nemá mandát, aby diskutovala o klíčových problémech globální ekonomiky. Oproti mezinárodním organizacím skupinu G20 nesvazují žádné psané schvalovací a rozhodovací postupy, takže na různých úrovních mohou vrcholní političtí představitelé států nebo ministrů projednávat to, o čem si myslí, že je třeba řešit. Tito lidé mají silné slovo, takže mohou dané věci prosazovat. Je však nutné zdůraznit, že výstupy G20 mají politický charakter, takže nejsou právně závazné a vynutitelné.

G20 se snaží řešit různé problémy. Například v době globální finanční krize se účastníci shodli, že je třeba zmírnit dopady krize, podpořit globální poptávku fiskálními stimuly, zlepšit regulaci finančních trhů apod. Samozřejmě není jasné, jestli po překonání globální finanční krize význam G20 poklesne, nebo se naopak G20 začne věnovat i jiným tématům, jako jsou klimatické změny, uprchlická krize, terorismus nebo boj s chudobou.

Poslední jednání G20 bylo letos v únoru v Šanghaji. Hlavní diskuse byla na téma, jak povzbudit globální ekonomický růst. Přestože názory na to, jak to udělat, byly různé, bylo nakonec vyhotoveno závěrečné komuniké, stejně jako ze všech dalších zasedání G20. Čína a Mezinárodní měnový fond vyzvaly ke koordinovanému zvýšení vládních výdajů u států, které nemají vysoké vládní dluhy. Německo však jako zastánce střídme fiskální politiky bylo proti. Nakonec se účastníci shodli, že je třeba lépe koordinovat hospodářské politiky a využít měnová, fiskální a strukturální opatření, aby se posílil ekonomický růst, ale nebylo konkretizováno, jakým způsobem opatření provést. Eurozóna už není předmětem jednání jako systémový problém pro globální ekonomiku. Naopak zazněly úvahy o možném šoku po vystoupení Velké Británie z Evropské unie, proto byla vyjádřena podpora setrvání Velké Británie v EU.

G20 se schází na různých úrovních, přičemž hlavní úroveň je summit – setkání na úrovni hlav států a vlád, které probíhá jednou ročně, obvykle na podzim. Pak probíhají čtyřikrát ročně tzv. ministeriály, což jsou setkání na úrovni ministrů financí a guvernérů centrálních bank. Dva ze čtyř ministeriálů probíhají ve Washingtonu, jeden při jarním a druhý při výročním zasedání Mezinárodního měnového fondu. Na dalších úrovních se uskutečňují setkání například ministrů zahraničních věcí, ministrů obchodu apod. Výstupem jednání G20 je veřejné komuniké, kde je shrnuto hodnocení ekonomického vývoje, hospodářských politik, rizik a dalších záležitostí.

Za Evropskou unii se summitů G20 účastní předseda Evropské komise a předseda Evropské rady. Předseda Evropské komise jedná o hospodářských a finančních záležitostech, předseda Evropské rady pak o zahraničních a bezpečnostních otázkách. Na ministeriálech je zastoupení Evropské unie složitější. Zúčastňuje se jich za Evropskou komisi komisař pro hospodářské a finanční záležitosti, daně a cla, za Radu EU ministr financí země, která aktuálně Radě EU předsedá, což je v současné době Nizozemsko, a třetím účastníkem je prezident Evropské centrální banky.

Evropská unie je přímým členem G20 a Česká republika se účastní jednání G20 prostřednictvím Evropské unie. Evropská unie má z jednání G20 tři přínosy. Prvním přínosem je, že má aktuální informace o klíčových otázkách globální ekonomiky, o tom, co se děje, co je vnímáno jako problém nebo riziko. Druhým přínosem je, že EU získává informaci, jak další hráči v globální ekonomice vnímají Evropskou unii a hodnotí její hospodářskou situaci, její výhled a rizika a její hospodářské politiky. V tomto ohledu je důležité, že když uděláte něco chybného a ohrožuje to další země, získáte z jejich vyjádření zpětnou vazbu a snáze rozpoznáte, co děláte dobře a co ne. V nedávné minulosti byla Evropská unie kritizována, že dluhová krize v eurozóně představuje riziko pro globální ekonomiku. Pak došlo k vytvoření záchranných mechanismů eurozóny, došlo ke stabilizaci a uklidnění a teď se o tom příliš nemluví. Nově se v G20 mluví o migraci jako o zatím neřešeném problému Evropské unie. Na posledním jednání ministrů financí a guvernérů centrálních bank skupiny G20 letos v únoru v Šanghaji byl otevřen problém Brexitu – možný odchod Velké Británie z Evropské unie je považován za hrozbu pro stabilitu světové ekonomiky. Třetím přínosem je, že Evropská unie může do jisté míry ovlivňovat globální dění, ale to je samozřejmě relativní.

Evropská unie nahlíží na jednání G20 jako na mezinárodní záležitost. Jedná se o vnější reprezentaci EU, kde chce Evropská unie hovořit „jedním hlasem“. Proto před jednáním G20 vždy proběhne příprava v Bruselu. Nejprve příslušné dokumenty projedná přípravný výbor Hospodářského a finančního výboru, poté Hospodářský a finanční výbor a nakonec Rada ECOFIN, což je Rada EU na úrovni ministrů financí. Česká republika není přímým členem G20, ale účastní se přípravy na jednání G20 jako země Evropské unie. Největší slovo při přípravě mají samozřejmě silní hráči – Německo a Francie.

Evropská unie připraví pro jednání G20 společnou pozici, ve které je uvedena řada témat jako podpora udržitelného a vyrovnaného ekonomického růstu, implementace růstových strategií, podpora investic, podpora finanční stability, implementace dohodnutých reforem pro regulaci finančního trhu, financování klimatických politik, opatření proti financování terorismu apod. U každé tematické oblasti jsou pak uvedeny bližší úkoly a nástroje, které budou využívány.

Závěrem chci dodat ještě několik slov k předsednictví Číny v roce 2016. Priority čínského předsednictví G20 jsou následující – podpora ekonomického růstu a zaměstnanosti, prosazování dlouhodobé strategie globální ekonomiky včetně orientace na strukturální politiky, větší důraz na inovace, prosazování většího vlivu rozvojových zemí v mezinárodních institucích. Samozřejmě si musíme uvědomit, že 60 až 70 procent agendy je předurčeno agendou předcházejících předsednictví G20, takže není možné, aby si každá předsednická země vytyčovala pouze své vlastní, respektive nové priority. Čína v tomto ohledu není výjimkou, i když se jedná o velkou ekonomiku. Rovněž agenda jejího

předsednictví G20 vykazuje značnou míru kontinuity. Děkuji vám za pozornost.

Jiří Malý

Dámy a pánové, dospěli jsme k závěru našeho semináře. Chtěl bych vám poděkovat za vaši účast a za pozornost, kterou jste nám věnovali. Chtěl bych také poděkovat všem přednášejícím a diskutujícím za jejich vystoupení. Děkuji rovněž dalším členům našeho realizačního týmu, panu Hynku Opoleckému a panu Václavu Votýpkovi, kteří se podíleli na organizaci tohoto semináře. Děkuji také NEWTON College za finanční zajištění dnešní akce. V listopadu letošního roku budeme pořádat další seminář, na který bych vás chtěl pozvat. Uvidíme, jaké bude jeho téma. Myslím si, že to bude ovlivněno i výsledkem referenda ve Velké Británii o jejím členství v EU, které proběhne 23. června letošního roku. Ještě jednou vám děkuji za pozornost a na shledanou.

**65 let od podpisu
první integrační smlouvy:
má Evropská unie budoucnost?**

Souhrnná publikace z vědeckopopularizačního semináře
pořádaného
dne 8. dubna 2016 v Brně, Rašínova 2,
vysokou školou NEWTON College, a. s.

Vědeckopopularizační seminář byl realizován
jako klíčová aktivita projektu
Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace
(reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0128).
Projekt byl v období 1. 9. 2009–31. 8. 2012 spolufinancován
Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky,
od 1. 9. 2012 do 31. 8. 2017 se projekt nachází ve fázi udržitelnosti.

Vydala vysoká škola NEWTON College, a. s.,
Politických vězňů 10, 110 00 Praha 1
ve spolupráci se Vzdělávacím střediskem na podporu demokracie,
Ječná 2, 120 00 Praha 2

Vytiskla tiskárna
SV, spol. s r. o., Na Louži 1/947, Praha 10

1. vydání, Praha 2016

ISBN 978-80-87764-06-0